ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ.

VNA CVM PRAEFA-
*tione ac luculentiſſimis enar
rationibus Philippi Me-
lanchthonis.*

Haganoæ in offi. Sec.
M. D. XXXII.

PRAEFATIO IN HESIODUM, Philippi Melanch.

CVM DE ENARrando Heſiodo deliberaré, inter cæteras difficultates quas mihi id negocii ſuſcepturo propoſitas eſſe intelligebam, in mentem hoc quoq; ueniebat, non defuturos eſſe, quoniam nõ ita multo ante is poëta in hac ſchola luculẽter enarratus eſt, quibus, ſi relegeretur, faſtidium repetitio adferret. Video enim non aliter atq; uulgo aiunt nouas cantiones gratiſſimas eſſe, ita uos auidiſſime ad eos authores cognoſcendos, qui minime noti ac peruulgati ſunt, confluere. Quanquam igitur uerebar ut accepturi eſſetis poëma, quod gratiam nouitatis paulo ante exuit, tamen confirmauit me eorum iudicium, de quorum conſilio Heſiodum enarrandum ſuſcepi, qui ꝙ eius poëtæ cognitionem maxime frugiferam & liberali ingenio digniſſimam eſſe ſtatuebant, ſæpe relegendũ eſſe iudicabant. Nam cum magnam utilitatem habeat relectio, & diligentius ex

pendantur & altius introſpiciantur ea quæ retractamus, ſunt enim, ut ſcitis δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι, fore arbitrabantur ut neminem pœniteret Heſiodũ ex interuallo reguſtaſſe & propius cognouiſſe, cuius de omnibus officiis tam honeſta præcepta ſũt, tam multæ ſententiæ, quæ ad abditas & abſtruſas in natura res cognoſcendas faciunt, ut nunq̃ de manu deponendus uideatur. Nã qui numerat potius q̃ longum catalogum authorũ audierit, q̃ ſupputat quid ex quoq; lucrifecerit, is ſciat ſe in ſtudiis infœliciter uerſari. Neq; uero multum utilitatis adferre ſcriptor ullus poteſt, ſemel tantũ uelut a limine ſalutatus. Et Heſiodum ueteres non tantum putauerũt ſemel atq; iterum legendum eſſe, ſed ediſcendum omnibus pueris, qui liberaliter inſtituebãtur, ut Columella teſtatur, proponebant. Ego igitur his cauſis adductus ſum ut ſuſceperim hunc poëtam rurſus interpretandũ. Sed quoniam cupio uobis etiam perſuadere utilem operam uos in eo repetendo ſumpturos eſſe, aliquanto latius huius mei iudicii ratio mihi exponenda eſt, & dicendum quô legere ueterũ ſcri-

pta

pta conducat. Qua de re dum dico quæſo me diligenter attendite, Nam qui in diſcendo nihil aliud conſilii habent, niſi ut multa legant, hi mihi tanquam uia lapſi, toto cœlo errare uidentur.

Proinde ſic ſtatuo, paucos quoſdam eoſq; optimos ex illo magno librorum numero eligendos eſſe, quibus a prima puericia innutriti, oẽs eorum ſentẽtias, ut digitos ac ungues noſtros, teneamus, & ſermonẽ eorum, q̃ proxime fieri poteſt, noſtra oratio referat ac redoleat. Animaduerto autẽ hanc orationem in reprehenſionẽ quorundam imperitorum, qui uarietate lectionis doctrinæ famam aucupantur, incurſuram eſſe, qui me deſidiam iuuentutis nouo quodã Paradoxo alere uociferabuntur, cũ audiẽt me uariam & multorũ lectionẽ improbare. Ego uero ſi quam nouam legẽ nullo authore, ſine grauibus teſtib. ferrẽ iure culpandus eſſem. Neq; eni uel ætas mea uel eruditio uel authoritas eiuſmodi eſt, ut ſumere mihi apud uos præcipientis perſonam auſim, uerum ea quæ a doctiſſimis uiris tradita meminimꝰ, quæq; mediocri harum literarũ in quib. uerſamur

uſu cognouimus, in mediũ afferre officii noſtri eſſe iudicauimus. Horatius ait: Vel ſi cœcus iter monſtrare uelit tñ adſpiciendũ eſſe, ſi quid moneat quod non ſit inutile. Quare uos rogo ne grauatim, tã uariis opinionib, eorum qui diſcendi rõnem tradũt, & meam ſentẽtiam audiatis, cui, niſi doctiſſimorũ hominũ teſtimonia ſuffragantur, nõ poſtulo ut accedatis: ſin autẽ & locupletiſſimis teſtib, fidẽ fecero, & grauiſſimis argumentis oſtendero, promiſcuam illam uariamq; lectionẽ nõ perinde iuuare ſtudia, ut qdam exiſtimãt, nihil erit opinor, cur mihi quiſq̃ hæc monẽti ſuccenſeat. Sicut igitur prudentia eſt certũ alicubi domiciliũ, certam ſedẽ, certos habere lares, ita in ſtudiis neceſſe eſt animũ habere certos quoſdam authores, ad quos ſe quacũq; de re diſputatio inciderit, referat, quos penitus notos habeat, quoſq; de oĩbus rebus in conſiliũ adhibeat. Non uacat autẽ illi, qui in oĩbus chartis excutiendis opam ſumit, in certis aliquib, ſcriptis tantiſper cõmorari dũ & penitus ea cognouerit, & ita imbiberit, ut plane in ſuam naturam uerterint, Neq; eñ fieri põt, ut ait Xenophon, ſimul & multa

quiſpiam

quiſpiam faciat, eadẽq; recte faciat oia: non
eñ poteſt ſe mens intendere in diuerſa. Qua
re cũ aliqua de re, aut iudicandũ eſt, aut di-
cendũ, tum demũ ſudant illi ac ſentiunt in
tanta copia q̃ ſint inopes. Quia eñ nullam
certam ſupellectilẽ habẽt, unde depromant
quæ uſus poſcit. Itur ad bibliothecam, quæ-
runt indices, mutuant a ſingulis authorib.
ſentẽtiolas aliquot, quas cũ in lucẽ ꝓferunt,
quia plærũq; male cohærẽt furta illa, nec in
ter ſe conſentiunt, inuenias plæraq; illa ni-
hil facere πρὸς ἔπος. Neq; uero legere ſe pu
tet authorẽ is, qui obiter tantũ inſpexerit ac
ſalutauerit. Nam quẽadmodum aiunt, ami
ci ſenſum deprehendi nõ poſſe, priuſq̃ cũ eo
multos ſalis modios ederis, ita diu multũq;
habẽdus eſt in manib. author, iteꝝ atq; iteꝝ
euoluendus, dũ fiat ſatis familiariter notus,
dum illius ſentẽtiæ, illius uerba ſic inſideãt
tibi, ut cũ opus eſt, nõ procul accerſenda aut
quærẽda ſint, ſed ultro ſe tibi offerant. Con-
tra, quẽadmodũ immodicus cibus, qa con-
coqui nõ põt, in crudos humores degenerat
q nõ mõ nõ alũt corpus, ſed naturalẽ etiam
ſuccũ ſtrangulant; Ita cũ multa legeris for-

quomodo legendi authores

taſſis fiet ut cõfuſaneam quandã doctrinam tibi compares , ſed illa magis hebetabit ac obtuet ingenium q̃ perpoliet. Nihil enim certi, nõ res, nõ uerba, in tanta uarietate lectionis reliquũ tibi facies. Verba undequaq; emendicanda erunt quoties dicere inſtitueris, quorũ mira diſſimilitudo erit, neq; magis inter ſe ſimiles ſentẽtiæ erũt ex uariis locis authorũ nullo iudicio aut delectu trãſſcriptæ. Deniq; i tota orõne uelut ægri ſomniis uanæ fingẽtur ſpecies, ubi nõ pes non caput uni eſt. Cum igitur hæc incõmoda ſecũ afferat illa tumultuaria lectio, qd tandẽ rei eſt, cur nõ ingrediamur meliorem aliquam legendi rõnem? cur non doctiſſimorũ hoim præceptis obtẽperemus? Neq; n. ignota eſt uobis ſentẽtia Plinii p̃cipiẽtis, ut ſui cuiuſq; generis authores diligenter eligantur: multum. n. ut ait, legendũ eſt, non multa, quod ſic accipiendũ eſſe nemo dubitat, ſæpe multumq; eadẽ eſſe relegẽda, nec eſſe diſtrahendum animũ uarietate authorũ. Idẽ monet Seneca, certis. n. ingeniis inquit immorari ac innutriri oportet, ſi uelis aliqd trahere qd' in aio fideliter ſedeat. Nõ Delphicũ ullum

oraculum

oraculum uerius eſſe experiemini, ſi ueſtra ſtudia ad calculos uocabitis, & ratiocinabimini quantũ lucri attulerit aliquando unus author ter aut quater relectus, & ad id conferetis ea quæ ex multis aliis libellis obiter inſpectis in aío hæſerunt. Intelligetis. n. multo uberiores fructus uos ex uno illo libro q̃ ex reliqua tota bibliotheca percepiſſe. Accedit huc ꝙ ſicut alias artes imitatio docuit, ita in his noſtris ſtudiis, niſi ad aliquod certum exemplar dirigamus animũ, nihil efficiemus dignum laude. Videtis eñ eos qui ſculpere, qui pingere, qui canere diſcunt, eligere aliquem magiſtrum, cuius eſſe q̃ ſimilimi ſtudeant. Neq; uero exigunt hanc diligentiam inferiores artes, & nõ flagitant eandem hæ maximæ uitæ & regendarũ rerumpub. artes in quibus uos uerſamini. Non eñ ſatis intelligitis quid oneris ſuſtineatis, ſi nõ cogitatis has literas ad quas adhibiti eſtis, cõparandas eſſe tum ad priuatam uitam recte inſtituendam, tum ad ciuitates regendas, ad iudicia tenenda, ad religiones cõſeruandas, deniq; ad oẽs uitæ partes gubernandas. Quare ſi aliæ mediocres & tanq̃ ſecundæ claſſis

artes percipi nõ poſſunt, niſi ad certa exem plaria manus dirigatur, quanto minus has difficiliores conſequemur, niſi propoſuerimus nobis aliquẽ ad imitandum, quẽ tota mente atq; toto animo intueamur, qui regat oĩa conſilia noſtra, uel in dicendo, uel etiam in rebus gerẽdis. Nõne grauiſſimus poëta Virgilius, cũ ſignificare uellet, ꝗ eſſet optima ratio principis ad eximiam uirtutẽ inſtituendi, fingit Euandrum adiungere adoleſcentẽ filium Aeneæ, & præcipere gnato, ut inde a prima pueritia Aeneã effingere & imitari ſtudeat. Sic enĩ ad Aeneã ait cũ illi puerũ cõmendat: Sub te tolerare magiſ. Miliciã & graue Martis op9 tua cernere facta Adſueſcat, primis & te miretur ab annis. Senſit.n. poëta artẽ illam imperandi, unam oĩm longe præſtantiſſimam, neminẽ adſequi poſſe, niſi ſe ad alicuius ſummi uiri imitationẽ totum cõponat, cuius dicta, facta, cõſiliaq; oĩa ob oculos poſita habeat, ad quæ ſuũ ipſe curſum dirigat. Quanꝗ autẽ hæ noſtræ artes dignitate longe infra bene imperandi ſcientiam poſitæ eſſe exiſtimentur, tñ difficultate illi pares eſſe nemo dubitare poteſt, ſi

teſt, ſi mō expēderit, quanti negocii ſit, tam
multaꝝ reꝝ cognitionē, præterea mediocrē
quandam facultatē dicēdi & exponēdi, quæ
recta eſſe perſpexeris, parare. Eſt.n. profecto
una de difficilimis artib. uel mediocris elo-
quentia. Quare ſi in leuiorib. artib. ſine imi
tatione effici nihil poteſt, Eloquentiam ne
putabimus nos ſine illo adminiculo conſe-
qui poſſe? Ciceroni non uidet̄. Nā apud hūc
Antonius ante oīa præcipit, ut eligamus ali
quē cuius nos ſimiles eſſe uelimꝰ, & ſumma
contentione animi effingamus, atq; imite-
mur in illo ea quæ maxime excellūt. Quod
ſi igitur imitatio tantopē neceſſaria eſt, nec
imitari quenq̄ poſſimus, quē nō penitus no
tum habeamus, nō relinquit̄ dubium, quin
diu legēdi ſint aliquot optimi libelli. Vt eñ
qui ſemel oppidū aliquod præteruectus eſt,
non oēs urbis uicos, nō ciuitatis mores, nō
hoim loci eius ingenia ſtatim didicit: ita cō
ſilia ac ſententias, aut ſermonis compoſitio
nem in authore quē ſemel percurriſti, non
ſtatim aiaduertere potuiſti, ſed diu in eo cō
morandū eſt, ſi uoles altius introſpicere. Iā
ut eius aliquam ſimilitudinē adſequaris, ut

uerba illius in promptu habeas cum opus eſt, ut ſermonis cōpoſitio non ſit illi abſimi lis, hoc uero ſine perpetua lectione effici nō poteſt, An non uidemus pictores cū uultum alicuius depingunt q̃ ſæpe reſpiciant ad exemplar q̃ contentis oculis oēs lineas cōtemplētur. Ita nobis nunq̃ deiiciendi oculi erūt ab eo authore quē perdiſcendū in manus accepimus, quenq; imitandū eſſe aliquo modo duximus. Non diſputo nunc de tota imitandi ratione, ſed hoc monere tantū uolui, oportere nos ī his ſtudiis noſtris habere certas quaſdam ſentētias ſemper ob oculos, ex quibus uel de morib. uel de rebus aliis iudiciū faciamus, & ad quas referamus nos quacunq; de re diſputabimus. Deinde quædam ſtruendæ cōponendæq; orationis tenenda forma eſt & character, ſimilis ueteri & pure latino ſermoni, quorum utrunq; deeſt iſtis qui unum hoc ſtudium habent per oēs authores graſſandi. Nam cum ſine delectu oēs ſententias congerant, non poteſt fieri, ut habeant certas aliquas propoſitas, quas in iudicando ſequantur. Deinde citius tota rerū natura mutabitur, quam fiet ut iuſta oratiōis

ſtructura

ſtructura utantur hi, qui non ad aliquorum ex ueteribus imitationem ſeſe contulerint, Itaq; uidemus eorum orationem qui quanq̃ multa legerint, tamen in componenda oratione, cũ nullam ueterem formam imitantur, perſimilẽ eſſe mendici pallio, cui paſſim lacerato, oĩs generis panniculi aſſuti ſunt. Nam tota iſtorum oratio ex diſſimilimis & uerbis & ſentenciis congeſta, alias longas habet circunductiones, alias abrupta quædam & mutila membra, alias obſoletas & ab ultima antiquitate petitas figuras, quas nõ intelligat ſi reuiuiſcat ipſa Euandri mater, alias uocabula noua & in media barbarie nata. Porro cum illa diſſimilitudo obſcuritatem pariat, & maximũ uicium orationis ſit obſcuritas, quis tale dicendi genus non oderit? quis non fugiendum uelis, ut ita dicam, & remis ſentiat? Quæ cum ita ſint, quis non fateatur ſatius eſſe paucos ſcriptores ſed optimos ſubinde legere, eoſq; familiariſſimos nobis facere, quã tumultuaria lectione per oĩa bibliopolia uagari, præſertim cum hoc uicii habeat ea res, ut in multos malos libros opera collocetur, unde uelut conta-

gione aut prauas opiniones, aut corruptum ſermonis genus contrahas, quæ poſtea dediſcere imměſi negocii eſt, præſertim ſi ſtatim rude & recens ingeniũ infecerint. Nam ſi motus corporis uitioſus, qualem in Alexandro notauerunt, conſuetudine duratus, corrigi poſtea nulla ratiōe poteſt, quæ ſpes eſt ex aio pernicioſas opiniones, cum iam alte radices egerunt, euelli poſſe, aut emendari ſermonis uicia, quorum naturã tibi feceris? Danda igitur opera eſt ſtatim ut optimis imbuamur, & perinde atq; uenena cauenda ſunt & procul arcenda, quæ ſunt optimis diſſimilia. Habetis mei conſilii rōnem, cur ut quiſq; author optimus eſt, ita ſæpiſſime relegendum eſſe exiſtimem, quod quiſquis ſequendũ ſibi eſſe ſtatuet, is re ipſa experietur unam hanc eſſe ad ſolidam eruditionem comparandam uiam, aliorum uero laboribus ac uigiliis fructum minime reſpondere. Sed cum Heſiodum ſemp doctiſſimi homines plurimi fecerint ex eo genere authorum mihi eſſe uiſus eſt, qui nō ſemel tantum inſpiciendi ſunt. Quare eum, quanq̃ non plane ignotũ uobis relegendũ ſumpſi.

Neq;

Neq; meum conſilium reprehendetis opi-
nor ſi cogitabitis, quãtas utilitates, tametſi
exiguus libellus, adferre queat. Et quia prin
cipio in omnibus negociis conſtituendum
eſt, quæ utilitas ex unoquoq; genere labo-
ris petatur, nos quoq; monebimus, quid ex
pectare ac flagitare cõmodi ex Heſiodi lecti
one debeatis. Eſt enim ex oĩbus authoribus
uel uerbo℞ uel rerum ſcientia petenda. He-
ſiodus autẽ græce diſcentibus magnum uo
cabulo℞ numerũ ſuppeditat. Et quoniam
alicubi hilariores deſcriptiones continet,
etiam hi qui latine diſcunt ab eo quædam
honeſta exempla copioſi ſermonis, & ratio-
nem quandam ornandaq; ſententia℞ mu-
tuari poſſunt. Nam & ſi lingua diuerſa ſit, tñ
uoluntate græcis latini, in diſponenda, am
plificauda, atq; illuſtranda oratione ſimiles
ſunt. Itaq; duo ſummi apud latinos poëtæ,
Virgilius & Ouidius, nõ mõ locos eius quoſ
dã imitati ſunt, ſed multos uerſiculos pene
ad uerbũ expreſſerunt: quo℞ exẽpla nos cõ
monefaciunt, quõ ad noſtros uſus, non tan-
tum certi quidam floſculi ex huiuſmodi au
thorib. decerpendi ſint, ſed in omni ſermo-

ne, inueniendo prudentia, in explicando proprietas, perſpicuitas, & copia, in diſponendo diligentia imitanda ſit. Sed de hac parte quia ſatis dici, niſi inter enarrandum conferantur latina cum græcis, & oẽs figuræ digito oſtendantur, non poteſt, nolo in præſentia longior eſſe, ſed in interpretatione uelut in re præſenti indicabimus, quos locos hinc ſumpſerint ſcriptores latini, & qd imitari, quidq; excerpere ipſi debeamus. Etenim tametſi adpareat propter utilia præcepta magis q̃ propter uerborum ornatum in admiratione hoc poëma fuiſſe, tñ quantumuis res ſalubres nemo legiſſet, niſi commendationem quandam habuiſſent ex genere ſermonis, & gratiam elegantia carminis addidiſſet. Neq; profecto uetuſtatem ferre potuiſſet, niſi rerum grauitati uenuſtiſſimum genus uerborum tanquam illecebras quaſdam adiunxiſſet. Non eſt auté obſcurũ quantum amarint græci hoc carmen, quanta cura adſeruauerint, quia Pauſanias ait ſe uidiſſe in Helicone antiquiſſimum monumentum plumbeas tabulas, in quibus hoc poëma ſcriptũ fuerit. Sed uenio ad alteram

partem

partem, & exponam quid ad reꝝ ſcientiam lectio eius conducat, in qua profecto nõ minus q̃ in uerbis elaborandum eſt. Quia non modo inanis eſt oratio, niſi res honeſtas & utiles contineat, ſed etiam copiam omnem dicẽdi reꝝ ſcientia genuit. Non dii tantum mali permittãt, ut cadat in eos eloquentia, q nulla uirtutis p̃cepta, nulla officia, nullas uitæ leges, nullas religiones norunt, quiq; nullam naturalium cauſſaꝝ ac euentuum cognitionem habẽt. Nam & Horatius eum qui a reꝝ cognitione nõ ſatis inſtructus eſt, negat idoneum eſſe ad ſcribendum, cũ ait, Scribendi recte ſapere eſt & principium & fons. Et multis uerſib. exponit poſtea quaꝝ rerum ſcientiam requirat in eo qui ſe diſertum phiberi uelit. Proinde ita inducite animum ut ſentiatis uobis in hoc curriculo ſtudiorum, primum magnam quandam & copioſam uerboꝝ ſuppellectilem parandam eſſe, ut explicare, cum de grauibus rebus alii docẽdi a uobis erunt, cum dignitate res obſcuras, eiſq; lumen addere poſſetis: deinde etiam oĩm rerum percipiẽdam doctrinam eſſe, quæ tũ ad noſtram uitã recte inſtituẽn-

dam, tum ad orationem illuſtrandam conducunt. Etenim cum aut de natura rerum, aut de moribus, aut de religionibus in hac ciuili uitæ conſuetudine ſæpe docendi ſint homines, erit plane ὄνος πρὸς λύραν, is, qui quanquam mediocris uerboꝝ copia in numerato ſit, tamen res non ſatis perſpectas & exploratas habet. Neq; enim dicere quiſquā de re parū nota perſpicue poteſt, ut & apud Platonē Socrates inquit, & ſæpe monet Cicero. Et Horatius cum ait: Verbaq; prouiſam rem non inuita ſequentur, ſignificauit, fieri non poſſe ut ſe ultro magno numero offerāt uerba, niſi cauſam bene meditatam habeas. Quod cum ita ſit, non ſunt prætermittendi libri qui de rerum natura, aut de moribus præceperunt. Neq; tamē legendi oēs, ſed eligēdi optimi, quiq; alere eloquentiam poſſint, quia fere in barbaris ſcriptoribus nō tantū ſermonis ſpurcicies, ſed etiam alia uitia ſunt. Plæriq; res quas profitent̃ nō ſatis notas habuerunt, plæriſq; ratio docendi defuit, & ſi reꝝ peritia nō defuerit, qua de rē nunc longius dici nō poteſt. Heſiodi aūt prior libellus totus ἠθικὸς eſt, poſterior dum agricul-

agriculturæ præcepta tradit, ortus & occa- ſus ſyderum, multaq; alia quæ ad naturam cognoſcendam faciunt, cõplectitur. Requi- retis igitur ex priore libello morum præce- pta, quoniam niſi certis legibus & ſentẽciis moniti & adſuefacti, honeſta a turpib. diſcer nere didicerimus, & amplecti ea quæ decent fugere contraria conemur, recte inſtitui ui ta non poteſt. Honeſtiſſimæ quæq; grauiſſi mæq; de omnibus officiis ſentenciæ ob ocu los eſſe poſitæ debent, ad quas oẽs uitæ par- tes, uelut ad Cynoſuram curſum ſuum nau- tæ dirigunt, cõparemus. Sed quoniam He- ſiodi præcepta, quibuſdam ideo parum pro bant, quia gentilis hõ uidet aliena & pug- nantia cũ noſtra religiõe docuiſſe, hic error uulgo eximẽdus eſt. Quanq̃ aũt longior eſt illa diſputatio, q̃ ut hic explicari tota poſſit, tñ iudicaui operæ preciũ me facturũ eſſe, ſi exponerẽ quæ uis ſit, quæq; authoritas eoꝝ præceptoꝝ, quæ tũ Heſiodus, tũ alii multi ſapiẽtes & docti uiri cũ aĩaduertiſſent, nobis a natura ꝓpoſita eſſe, dep̃henſa expoſuerũt, & in literas retulerũt, ut cõmonefacerẽt eos, q ꝓpter infirmitatẽ ingenioꝝ aut ætatis, aut

etiam conſuetudine in tot malis exemplis deprauati, cernere ipſi eadem non poſſent. Proinde ſic ſtatuemus, nihilominus diuina præcepta eſſe ea quæ a ſenſu communi & naturæ iudicio mutuati docti homines gentiles, literis mandarũt, q̃ quæ extant in ipſis ſaxeis Moſi tabulis. Eſt enim in confeſſo humanæ menti diuinitus inſculptas eſſe quaſdam leges de moribus, quales ſunt: Neminem lędendum eſſe: colendos eſſe parentes: bene merentibus habendam eſſe gratiam: magiſtratibus parendum eſſe: alendos & defendendos eſſe eos qui noſtræ fidei commiſſi ſunt: pacta ſeruanda eſſe. Has cum ſani quidam homines deprehenſas oſtenderint imperitis, quid eſt cur non & uocemus diuinas leges, & pareamus eis tanquam diuinæ uoci? Neq; ille ipſe cœleſtis pater pluris a nobis fieri eas leges uoluit quas in ſaxo ſcripſit, q̃ quas in ipſos animorum noſtrorum ſenſus impreſſerat, quaſq; ut Paulus ait, in cordibus hominum ſcripſerat, de quibus ſic inter ſe omnes homines conſentiunt, ut nulla tam fera barbaries ſit, nulli tam perdite mali, qui non & ſentiant & fateantur recta

eſſe,

eſſe, quæ illæ ſententiæ præſcribunt, quiq; cum non obtẽperarunt, non ipſi peccatum accuſent ac damnent ſuum, quiq; non uereãt numen exiſtere aliquod, cui uel ſi nulli unquã mortales reſciſcant factum, pœnas daturi ſint. Nulla tam immanis natio eſt quæ non tacita maleficos, crudeles, ingratos oderit ac aſpernetur, probetq; ea quæ ſocietatem inter ſe generis humani deuinciunt. Nam & hos qui hoſpites mactant, qui ſenes patres trucidant, qui nullam coniugiorum fidem colunt, ſi admoneantur, natura fateri cogit, indigna ſe hominibus facere. Iam in his qui ſibi alicuius flagicii conſcii ſunt, cruciatus & terrores tanti mentem exagitant, ut adpareat diuinam quandam uim eſſe, quæ admiſſi ſceleris pudere cogat, quæq; impendentis ſupplicii metum incutiãt. Sunt igitur in humanis animis certæ de moribus leges, quæ tum priuatam uitam regunt, tum cõſtituere ac tenere Reſpub. iudicia exercere, & ſocietatem hominũ defendere docuerunt. Et ut fatemur nos diuinitus conditos eſſe ac propagari, ita dubitare non debemus, quin e cœlo in hanc ui/

tam attulerimus illas uitæ leges, & illos ig-
niculos, qui & oſtendunt honeſta, & admo-
nent ſemp, præeſſe numen & inſpectare oia
hoīm conſilia ac facta, deq; ſceleratis ſuppli
ciū ſumere ſolere. Paulus alicubi huiuſmo-
di ſententias ueritatē Dei adpellat, cū uellet
ſignificare has opiniones non errore quo-
dam a maiorib per manus eſſe traditas, nec
temere uel obrepſiſſe nobis, uel in animis
hærere, ſed adeo mentibus noſtris infixas
eſſe, ita, ut eiici aut erui nulla ui poſſint. Ego
cum expendo authoritatem harū legum, &
animaduerto, q̄ religioſe coli eas Deus po-
ſtulet, commoueor profecto, & earū ſcriptori
bus magis capior, agnoſco enim non ſine
mente, ut ille ait, ſine numine diuum, hæc
ab illis nobis uiuendi præcepta tradita eſſe.
Quare non ſatis intelligunt horum ſcripto
rum conſilia, qui non perſpiciunt unde tot
honeſta præcepta, tot graues ſententiæ ma
narint. De religione aliter docent nos Chri
ſtianæ literæ, ſed de ciuilis uitæ conſuetudi-
ne, communibus naturæ præceptis parere
nos Chriſtus uoluit. Neq; uero nihil ad Chri
ſtianum pertinet ciuilis uitæ conſuetudo.

Non

Non ſunt igitur prætermittenda, ſi qua docti &periti hoīes ea de re monuerunt. Nullius autem Philoſophi commentarios Heſiodo præferri uelim, tanta eſt & grauitas in docendo & ſimplicitas. Illi ſæpe, dum ad uiuum omnia reſecare ſtudent, dum odioſe rixantur, altercando ueritatem amittunt. Nam ut alia omittam, plærique Philoſophorum, Deum adminiſtratione rerum ſubmouent, negantque ei res mortalium curæ eſſe. Neque animaduertunt, ab ipſa natura nos cōmoneri, eſſe aliquam mentem, quæ hæc humana regat, bonos ſeruet, improbos puniat. Melius igitur Heſiodus, qui in iuſticiæ præceptis flagitioſis grauiſſimas pœnas interminatur, præmia bonis pollicetur. Venit mihi in mentem Luciani, qui ut ſolet per iocum cū Heſiodo expoſtulat, cur, cum pollicitus ſit ſe ſcripturum τάτ' ἐόντα καὶ τὰ ἐσσόμενα. præſentia & futura, nihil tamen prædixerit, nulla rerum futurarum uaticinia reliquerit. Ego uero non tam uaticinari duco Chaldæos illos quos uocant, qui prædicunt, uter in alea, ſeu ludo talorū uicturus ſit, aut etiam, qui tempeſtatum

uices præuident, quàm Heſiodum ex conſi
liis hominum exitus & caſus coniectantem.
Ea diuinatio & ex certiſſimis orta cauſis eſt,
& bono uiro digniſſima, qua & multos ali-
os & Platoné uſum de Dionyſio uidemus,
quando calamitoſum Tyrannidis exitum
prædixit. Neq; aliud prædictionum genus
ad uitam utilius eſt, cui ſi Nero, ſi Domicia
nus, & plærıq; alii fidem potius adhibuiſ-
ſent, quàm uanis promiſſis ariolorum, in
tantas calamitates non incidiſſent. Nos ue-
ro cum Heſiodum audimus commemoran
tem, quæ ſupplicia improbis impendeant,
non humana aliqua, ſed diuina uoce nos a
turpitudine abſterreri, & ad uirtutem colen
dam inuitari exiſtimemus. Dixi de argu-
mento prioris libelli, poſterior ortus & oc-
caſus ſyderum, & plæraq; φυσικὰ continet.
Et quia ſolent in ſcholis quidam technici
libelli de natura rerum proponi, quales ſunt
uel de ſphæra commentarius, uel Ariſtote-
lis μετέωρα, uel de cœlo: uidetur mihi in
his etiam aliquis locus Heſiodo tribuendus
eſſe, quia temporum uices, ortus ſyderum,
dierum ſpacia, mira diligentia annotauit,
uideturq;

uideturq; inter primos apud Græcos Aſtronomiam attigiſſe. Nec eius artis contemnendus author Ariſtoteli & Plinio uiſus eſt, qui aliquoties eius teſtimonium allegant. Eſt autem cum omnium naturæ partium, tum maxime cœleſtium motuum, & ſyderum perliberalis cognitio. Nec mihi iniuria Plato dixiſſe uidetur, non homines, ſed ſuillum pecus eſſe, quicunq; nullo eius artis ſtudio tenentur. Nemo enim fuit unquam ſanus homo, qui etiamſi alias artes hominum induſtria excogitatas eſſe iudicaret, non uideret tantam eſſe Aſtronomiæ præſtantiam, ut neminem niſi Deum authorem eius & repertorem faciendum putaret. Itaq; & Manilius Ethnicus ſcriptor, negat potuiſſe fieri, ut res tam procul a nobis poſitæ deprehenderentur, niſi hominum animis diuinitus monſtratæ eſſent. Sic eñ ait:

Quis foret humano conatus pectore tantũ,
Inuitis ut Diis cuperet Deus ipſe uideri.

Senſit enim quandam diuinitatis ſimilitudinem eſſe, illarum rerum noticiam potuiſſe conſequi. Non libet autem hoc tempore utilitates huius artis enumerare, ſunt eñ

propemodum infinitæ, & quædam ita ſunt ob oculos poſitæ, ut etiam ab indoctis cerni queant.

Cum igitur Heſiodus grauiſſimarum rerum præcepta contineat, & ad mores formandos, & uitam recte inſtituendam, & ad cognitionem rerum naturalium conducat, quis non digniſſimū lectu iudicare queat? Ego uero etiam ſæpe relegendum, & ad uerbum ediſcendum eſſe cenſeo. An ſi in excellentibus picturis contemplandis nunquam oculi exaturantur, ſed quo diutius in eis hærent, eo magis admiratio uidendiq́ꝫ cupiditas creſcit, quis enim noſtrum, quoties in templum uenit, non toties reſiſtit ad eas tabulas quas ibi uel Durerus, uel noſter Lucas poſuit, non idem accidat in egregio poëmate cóſyderando? Truncum ac caudicem illú profecto dicere nihil uerear, cui ſatis eſt ſemel aut iterum excellens & ornatum carmen legiſſe. Proinde, ſicut apud Virgilium mirabili cupiditate ac læticia intuetur cœlo demiſſum clypeum Aeneas & argumentum in eo celatum diligenter conſyderat, cum quidem eum non modo operis uarietas, ſed

tas, ſed etiam illa rerum futurarum præſti-
gia & commouent & detinent, deniq; exple
ri nequit, atq; oculos per ſingula uoluit.
Miraturq; interq; manus, & brachia uerſat.
Ita & uos nunquam ſacietas aut faſtidium le
gendi Heſiodi capiat. Sed in eum aſſidue o-
culos defigite, omnes locos diligentiſſime
excutite, & ſententias eius uobis ita familia
res facite, ut quoties aliqua de re deliberabi
tis, in mẽtem uobis illa honeſtiſſima præ-
cepta ueniãt. Multũ etiam ſermo ueſter ab
illo transferat, ac mutuetur. Nos quidem
quantum in hac ingenii atq; eruditionis
mediocritate præſtare poſſumus, da-
bimus operam, ne quem pœ-
niteat nobis enarranti-
bus hunc Poëtam
operam de-
diſſe.

DIXI.

Primus liber est finis
Studiosis & in dem Colberung

περὶ προνοίας

Locus communis quod res humanae
nō fortuito casu͂, sed quod Deus sit
gubernator & inspector humanarum
rerum.

Immortalis

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ
ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ.

Μοῦσαι πιερίηθεν ἀοιδῆσι κλείουσαι.
Δεῦτε δὴ ἐννέπετε σφέτερον πατέρ' ὑμνείουσαι.
Οντε διὰ βροτοὶ ἄνδρες ὁμῶς ἄφατοί τε φατοί τε
Ῥητοί τ' ἄρρητοί τε Διὸς μεγάλοιο ἕκητι.
Ῥεῖα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει·
Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδηλον ἀέξει,
Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν καὶ ἀγήνορα κάρφει,
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, ὃς ὑπέρτατα δώματα ναίει,
Κλῦθι ἰδὼν ἀΐων τε, δίκῃ δ' ἴθυνε θέμιστας
Τύνη. ἐγὼ δέ κε Πέρσῃ ἐτήτυμα μυθησαίμην.
Οὐκ ἄρα μοῦνον ἔην ἐρίδων γένος, ἀλλ' ἐπὶ γαῖαν
Εἰσὶ δύω· τὴν μέν κεν ἐπαινήσειε νοήσας,
Η δ' ἐπιμωμητή, διὰ δ' ἄνδιχα θυμὸν ἔχουσιν.
Η μὲν γὰρ πόλεμόν τε κακὸν, καὶ δῆριν ὀφέλλει
Σχετλίη, οὔτις τήνγε φιλεῖ βροτὸς, ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης
Ἀθανάτων βουλῇσιν ἔριν τιμῶσι βαρεῖαν.
Τὴν δ' ἑτέρην προτέρην μὲν ἐγείνατο νὺξ ἐρεβεννή,
Θῆκε δέ μιν Κρονίδης ὑψίζυγος αἰθέρι ναίων
Γαίης τ' ἐν ῥίζῃσι, καὶ ἀνδράσι πολλὸν ἀμείνω.
Η τε καὶ ἀπάλαμόν περ ὁμῶς ἐπὶ ἔργον ἐγείρει,

Εἰσ

Εἰς ἕτερον γάρ τίς τε ἰδὼν ἔργοιο χατίζων
Πλούσιον, ὃς σπεύδει μὲν ἀρόμμεναι, ἠδὲ φυτεύειν,
Οἶκόν τ' εὖ θέσθαι. ζηλοῖ δέ τε γείτονα γείτων
Ἐς ἄφενον σπεύδοντ', ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι.
Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων.
Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει· καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.
Ὦ Πέρση, σὺ δὲ ταῦτα τεῷ ἐνικάτθεο θυμῷ.
Μηδέ σ' ἔρις κακόχαρτος ἀπ' ἔργου θυμὸν ἐρύκοι
Νείκε' ὀπιπεύοντ' ἀγορῆς ἐπακουὸν ἐόντα.
Ὤρη γάρ τ' ὀλίγη πέλεται νεικέων τ' ἀγορέων τε
Ὧτινι μὴ βίος ἔνδον ἐπηετανὸς κατάκειται
Ὡραῖος, τὸν γαῖα φέρει Δημήτερος ἀκτήν.
Τοῦ κε κορεσσάμενος, νείκεα καὶ δῆριν ὀφέλλοις
Κτήμασ' ἐπ' ἀλλοτρίοις· σοὶ δ' οὐκέτι δεύτερον ἔσται
Ὧδ' ἔρδειν· ἀλλ' αὖθι διακρινώμεθα νεῖκος
Ἰθείῃσι δίκαις, αἵ τ' ἐκ Διός εἰσιν ἄρισται.
Ἤδη μὲν γὰρ κλῆρον ἐδασσάμεθα ἄλλα τε πολλὰ
Ἁρπάζων ἐφόρεις μέγα κυδαίνων βασιλῆας
Δωροφάγους. οἳ τήνδε δίκην ἐθέλουσι δικάσσαι·
Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός.
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ·
Κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι.
Ῥηιδίως γάρ κεν καὶ ἐπ' ἤματι ἐργάσσαιο
Ὥς τε σέ κ' εἰς ἐνιαυτὸν ἔχειν καὶ ἀεργὸν ἐόντα
Αἶψά κε πηδάλιον μὲν ὑπὲρ καπνοῦ καταθεῖο,

Ἔργα

Ἔργα βοῶν δ᾽ ἀπόλοιτο καὶ ἡμιόνων ταλαεργῶν.
Ἀλλὰ ζεὺς ἔκρυψε χολωσάμενος φρεσὶν ᾗσιν
Ὅττι μιν ἐξαπάτησε προμηθεὺς ἀγκυλομήτης.
Τοὔνεκ᾽ ἄρ᾽ ἀνθρώποισιν ἐμήσατο κήδεα λυγρά.
Κρύψε δὲ πῦρ, τὸ μὲν αὖθις ἐῢς παῖς Ἰαπετοῖο
Ἔκλεψ᾽ ἀνθρώποισι Διὸς πάρα μητιόεντος
Ἐν κοίλῳ νάρθηκι λαθὼν Δία τερπικέραυνον.
Τόν τε χολωσάμενος προσέφη νεφεληγερέτα ζεὺς
Ἰαπετιονίδη πάντων πέρι μήδεα εἰδὼς
Χαίρεις πῦρ κλέψας, καὶ ἐμὰς φρένας ἠπεροπεύσας,
Σοί τ᾽ αὐτῷ μέγα πῆμα καὶ ἀνδράσιν ἐσσομένοισι,
Τοῖς δ᾽ ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω κακὸν, ᾧ κεν ἅπαντες
Τέρπωνται κατὰ θυμὸν, ἑὸν κακὸν ἀμφαγαπῶντες.
Ὣς ἔφατ᾽· ἐκ δ᾽ ἐγέλασσε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
Ἥφαιστον δ᾽ ἐκέλευσε περικλυτὸν, ὅττι τάχιστα
Γαῖαν ὕδει φύρειν, ἐν δ᾽ ἀνθρώπου θέμεν αὐδὴν,
Καὶ σθένος. ἀθανάτῃς δὲ θεῇς εἰς ὦπα ἐΐσκειν
Παρθενικῆς, καλὸν εἶδος ἐπήρατον. αὐτὰρ ἀθήνην
Ἔργα διδασκῆσαι πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν,
Καὶ χάριν ἀμφιχέαι κεφαλῇ χρυσὴν ἀφροδίτην.
Καὶ πόθον ἀργαλέον, καὶ γυιοκόρους μελεδῶνας.
Ἐν δὲ θέμεν κύνεόν τε νόον καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Ἑρμείην ἤνωγε διάκτορον ἀργειφόντην.
Ὣς ἔφατ᾽, οἱ δ᾽ ἐπίθοντο Διὶ κρονίωνι ἄνακτι.
Αὐτίκα δ᾽ ἐκ γαίης πλάσσε κλυτὸς ἀμφιγυήεις

Παρθένῳ αἰδοίῃ ἴκελον κρονίδεω διὰ βουλάς,
Ζῶσε δὲ καὶ κόσμησε θεὰ γλαυκῶπις ἀθήνη,
Αμφὶ δέ οἱ χάριτές τε θεαὶ καὶ πότνια πειθὼ
Ορμοὺς χρυσείους ἔθεσαν χροΐ. ἀμφὶ δὲ τήνγε
Ωραι καλλίκομοι στέφον ἄνθεσιν εἰαρινοῖσι.
Πάντα δέ οἱ χροῒ κόσμον ἐφήρμοσε παλλὰς ἀθήνη
Εν δ' ἄρα οἱ στήθεσι διάκτορος ἀργειφόντης
Ψεύδεα θ' αἱμυλίους τε λόγους καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Τεῦξε, Διὸς βουλῇσι βαρυκτύπου, ἐν δ' ἄρα φωνὴν
Θῆκε θεῶν κῆρυξ, ὀνόμηνε δὲ τήνδε γυναῖκα
Πανδώρην, ὅτι πάντες ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
Δῶρον ἐδώρησαν πῆμ' ἀνδράσιν ἀλφηστῇσιν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ δόλον αἰπὺν ἀμήχανον ἐξετέλεσσεν
Εἰς ἐπιμηθέα πέμπε πατὴρ κλυτὸν ἀργειφόντην
Δῶρον ἄγοντα θεῶν ταχὺν ἄγγελον. οὐδ' ἐπιμηθεὺς
Εφράσαθ' ὥς οἱ ἔειπε προμηθεὺς, μήποτε δῶρον
Δέξασθαι πὰρ ζηνὸς ὀλυμπίου, ἀλλ' ἀποπέμπειν
Εξοπίσω, μήπου τι κακὸν θνητοῖσι γένηται.
Αὐτὰρ ὁ δεξάμενος ὅτε δὴ κακὸν εἶχ' ἐνόησε
Πρὶν μὲν γὰρ ζώεσκον ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων,
Νόσφιν ἄτερ κακῶν καὶ ἄτερ χαλεποῖο πόνοιο,
Νούσων τ' ἀργαλέων, αἵ τ' ἀνδράσι γῆρας ἔδωκαν.
Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι.
Αλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα
Εσκέδασ', ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρά.

Μούνη δ' αὐτόθι ἐλπὶς ἐν ἀρρήκτοισι δόμοισι
Ἔνδον ἔμιμνε πίθου ὑπὸ χείλεσιν, οὐδὲ θύραζε
Ἐξέπτη, πρόσθεν γὰρ ἐπέμβαλε πῶμα πίθοιο
Αἰγιόχου βουλῆσι Διὸς νεφεληγερέταο.
Ἄλλα δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται.
Πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα.
Νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ, αἳ δ' ἐπὶ νυκτὶ
Αὐτόματοι φοιτῶσι κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι
Σιγῇ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητιέτα Ζεύς.
Οὕτως οὔτι πη ἔστι Διὸς νόον ἐξαλέασθαι.

Εἰ δ' ἐθέλεις ἕτερόν τοι ἐγὼ λόγον ἐκκορυφώσω
Εὖ καὶ ἐπισταμένως, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν,
Ὡς ὁμόθεν γεγάασι θεοὶ θνητοί τ' ἄνθρωποι

Χρύσεον μὲν πρώτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων
Ἀθάνατοι ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.
Οἱ μὲν ἐπὶ Κρόνου ἦσαν, ὅτ' οὐρανῷ ἐμβασίλευεν.
Ὥστε θεοὶ δ' ἔζωον ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες
Νόσφιν ἄτερ τε πόνων καὶ ὀϊζύος, οὐδέ τι δειλὸν
Γῆρας ἐπῆν. αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὁμοῖοι
Τέρποντ' ἐν θαλίῃσι κακῶν ἔκτοσθεν ἁπάντων.
Θνῆσκον δ' ὡς ὕπνῳ δεδμημένοι, ἐσθλὰ δὲ πάντα
Τοῖσιν ἔην· καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα
Αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον. οἱ δ' ἐθελημοὶ
Ἥσυχοι ἔργα νέμοντο σὺν ἐσθλοῖσιν πολέεσιν.

Αὐτὰρ ἐπεί κεν τοῦτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψεν.

Τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς,
Ἐσθλοὶ ἐπιχθόνιοι φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
Οἵ ῥα φυλάσσουσί τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα
Ἠέρα ἑσσάμενοι, πάντη φοιτῶντες ἐπ᾽ αἶαν
Πλουτοδόται, καὶ τοῦτο γέρας βασιλήϊον ἔσχον.
Δεύτερον αὖτε γένος πολὺ χειρότερον μετόπισθεν
Ἀργύρεον ποίησαν ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχοντες,
Χρυσέῳ οὔτε φυὴν ἐναλίγκιον οὔτε νόημα.
Ἀλλ᾽ ἑκατὸν μὲν παῖς ἔτεα παρὰ μητέρι κεδνῇ
Ἐτρέφετ᾽ ἀτάλλων μέγα νήπιος ᾧ ἐνὶ οἴκῳ.
Ἀλλ᾽ ὅταν ἡβήσειε καὶ ἥβης μέτρον ἵκοιτο,
Παυρίδιον ζώεσκον ἐπὶ χρόνον ἄλγε᾽ ἔχοντες
Ἀφραδίαις, ὕβριν γὰρ ἀτάσθαλον οὐκ ἐδύναντο
Ἀλλήλων ἀπέχειν, οὐδὲ ἀθανάτους θεραπεύειν
Ἤθελον. οὐδ᾽ ἔρδειν μακάρων ἱεροῖς ἐπὶ βωμοῖς
Ἣ θέμις ἀνθρώποισι κατ᾽ ἤθεα. τοὺς μὲν ἔπειτα
Ζεὺς κρονίδης ἔκρυψε χολούμενος, οὕνεκα τιμὰς
Οὐκ ἐδίδουν μακάρεσσι θεοῖς οἳ ὄλυμπον ἔχουσιν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τοῦτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψε,
Τοὶ μὲν ὑποχθόνιοι μάκαρες θνητοὶ καλέονται
Δεύτεροι, ἀλλ᾽ ἔμπης τιμὴ καὶ τοῖσιν ὀπηδεῖ.
Ζεὺς δὲ πατὴρ τρίτον ἄλλο γένος μερόπων ἀνθρώπων
Χάλκειον ποίησ᾽ οὐκ ἀργυρέῳ οὐδὲν ὁμοῖον
Ἐκ μελιᾶν, δεινόν τε καὶ ὄμβριμον οἷσιν Ἄρηος
Ἔργ᾽ ἔμελε στονόεντα καὶ ὕβριες. οὐδέ τι σῖτον

Ἤσθιον

Ἤσθιον. ἀλλ' ἀδάμαντος ἔχον κρατερόφονα θυμόν.
Ἄπλαστοι. μεγάλη δὲ βίη. καὶ χεῖρες ἄαπτοι,
Ἐξ ὤμων ἐπέφυκον ἐπὶ στιβαροῖσ μελέεσιν.
Τοῖσ δ' ἦν χάλκεα μὲν τεύχεα χάλκεοι δέ τε οἶκοι,
Χαλκῷ δ' εἰργάζοντο. μέλασ δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.
Καὶ τοὶ μὲν χείρεσσιν ὑπὸ σφετέρῃσι δαμέντες
Βῆσαν ἐσ εὐρώεντα δόμον κρυεροῦ ἀΐδαο
Νώνυμοι, θάνατος δὲ καὶ ἐκπάγλουσ περ ἐόντασ
Εἷλε μέλας, λαμπρὸν δ' ἔλιπον φάοσ ἠελίοιο.
Αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τοῦτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψε,
Αὖθισ ἔτ' ἄλλο τέταρτον ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ζεὺς Κρονίδησ ποίησε δικαιότερον καὶ ἄρειον
Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται
Ἡμίθεοι προτέρῃ γενεῇ κατ' ἀπείρονα γαῖαν.
Καὶ τοὺς μὲν πόλεμόσ τε κακὸσ καὶ φύλοπις αἰνή
Τοὺς μὲν, ἐφ' ἑπταπύλῳ Θήβῃ Καδμηΐδι γαίῃ
Ὤλεσε μαρναμένουσ μήλων ἕνεκ' Οἰδιπόδαο.
Τοὺς δὲ καὶ ἐν νήεσσιν ὑπὲρ μέγα λαῖτμα θαλάσσησ
Εἰς Τροίην ἀγαγὼν, Ἑλένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο.
Ἔνθ' ἤτοι μὲν θανάτου τέλος ἀμφεκάλυψε
Τοῖσ δὲ δίχ' ἀνθρώπων βίοτον καὶ ἤθε' ὀπάσσας
Ζεὺς Κρονίδης κατένασσε πατὴρ ἐς πείρατα γαίησ.
Καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες
Ἐν μακάρων νήσοισι, παρ' ὠκεανὸν βαθυδίνην
Ὄλβιοι ἥρωες. τοῖσι μελιηδέα καρπὸν

Τρὶς τοῦ ἔτους θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρουρα.
Μηκέτ' ἔπειτ' ὤφελον ἐγὼ πέμπτοισι μετεῖναι
Ἀνδράσιν. ἀλλ' ἢ πρόσθε θανεῖν ἢ ἔπειτα γενέσθαι.
Νῦν γὰρ δὴ γένος ἐστὶ σιδήρεον· οὐδέ ποτ' ἦμαρ
Παύσονται καμάτου καὶ ὀϊζύος. οὐδέ τι νύκτωρ
Φθειρόμενοι. χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας.
Ἀλλ' ἔμπης καὶ τοῖσι μεμίξεται ἐσθλὰ κακοῖσιν.
Ζεὺς δ' ὀλέσει καὶ τοῦτο γένος μερόπων ἀνθρώπων
Εὖτ' ἂν γεινόμενοι πολιοκρόταφοι τελέθωσιν.
Οὐδὲ πατὴρ παίδεσσιν ὁμοίϊος οὐδέ τι παῖδες,
Οὐδὲ ξεῖνος ξεινοδόκῳ καὶ ἑταῖρος ἑταίρῳ,
Οὐδὲ κασίγνητος φίλος ἔσσεται ὡς τὸ πάρος περ.
Αἶψα δὲ γηράσκοντας ἀτιμήσουσι τοκῆας.
Μέμψονται δ' ἄρα τοὺς χαλεποῖς βάζοντες ἔπεσσι.
Σχέτλιοι. οὐδὲ θεῶν ὄπιν εἰδότες. οὐδέ μὲν οἵ γε
Γηράντεσσι τοκεῦσιν ἀπὸ θρεπτήρια δοῖεν.
Χειροδίκαι, ἕτερος δ' ἑτέρου πόλιν ἐξαλαπάξει.
Οὐδέ τις εὐόρκου χάρις ἔσσεται, οὔτε δικαίου,
Οὔτ' ἀγαθοῦ. μᾶλλον δὲ κακῶν ῥέκτηρα καὶ ὕβριν
Ἀνέρα τιμήσουσι, δίκη δ' ἐν χερσὶ καὶ αἰδὼς
Οὐκ ἔσται. βλάψει δ' ὁ κακὸς τὸν ἀρείονα φῶτα
Μύθοισι σκολιοῖς ἐνέπων. ἐπὶ δ' ὅρκον ὀμεῖται.
Ζῆλος δ' ἀνθρώποισιν ὀϊζυροῖσιν ἅπασιν
Δυσκέλαδος κακόχαρτος ὁμαρτήσει στυγερώπης.
Καὶ τότε δὴ πρὸς Ὄλυμπον ἀπὸ χθονὸς εὐρυοδείης.

Λευκοῖσιν

λευκοῖσιν φαρέεσσι καλυψαμένω χρόα καλόν,
ἀθανάτων μετὰ φῦλον ἴτην προλιπόντ' ἀνθρώπους
Αἰδὼς καὶ Νέμεσις. τὰ δὲ λείψεται ἄλγεα λυγρὰ
θνητοῖς ἀνθρώποισι. κακοῦ δ' οὐκ ἔσσεται ἀλκή.
Νῦν δ' αἶνον βασιλεῦσ' ἐρέω, φρονέουσι καὶ αὐτοῖς.
Ὧδ' ἴρηξ προσέειπεν ἀηδόνα ποικιλόδειρον,
ὕψι μάλ' ἐν νεφέεσσι φέρων ὀνύχεσσι μεμαρπώς.
Ἡ δ' ἐλεὸν γναμπτοῖσι πεπαρμένη ἀμφ' ὀνύχεσσι
μύρετο· τὴν δ' ὅγ' ἐπικρατέως πρὸς μῦθον ἔειπε·
Δαιμονίη, τί λέληκας; ἔχει νύ σε πολλὸν ἀρείων.
Τῇ δ' εἶς, ἧ σ' ἂν ἐγώ περ ἄγω καὶ ἀοιδὸν ἐοῦσαν.
Δεῖπνον δ', αἴκ' ἐθέλω, ποιήσομαι ἠὲ μεθήσω.
Ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν·
Νίκης τε στέρεται, πρός τ' αἴσχεσιν ἄλγεα πάσχει.
Ὣς ἔφατ' ὠκυπέτης ἴρηξ τανυσίπτερος ὄρνις.
Ὦ Πέρση, σὺ δ' ἄκουε δίκης, μηδ' ὕβριν ὄφελλε.
Ὕβρις γάρ τε κακὴ δειλῷ βροτῷ. οὐδὲ μὲν ἐσθλὸς
ῥηιδίως φερέμεν δύναται. βαρύθει δέ θ' ὑπ' αὐτῆς,
ἐγκύρσας ἄτῃσιν. ὁδὸς δ' ἑτέρηφι παρελθεῖν
κρείσσων ἐς τὰ δίκαια. δίκη δ' ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει
ἐς τέλος ἐξελθοῦσα. παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω.
Αὐτίκα γὰρ τρέχει ὅρκος ἅμα σκολίῃσι δίκῃσιν.
Τῆς δὲ δίκης ῥόθος ἑλκομένης, ᾗ κ' ἄνδρες ἄγωσι
δωροφάγοι. σκολιαῖς δὲ δίκαις κρίνωσι θέμιστας.
Ἡ δ' ἕπεται κλαίουσα πόλιν τε καὶ ἤθεα λαῶν

Ἠέρα ἑσσαμένη, κακὸν ἀνθρώποισι φέρουσα,
Οἵ τέ μιν ἐξελάσωσι καὶ οὐκ ἰθεῖαν ἔνειμαν.
Οἳ δὲ δίκας ξείνοισι καὶ ἐνδήμοισι διδοῦσι
Ἰθείας, καὶ μή τι παρεκβαίνουσι δικαίου,
Τοῖσι τέθηλε πόλις, λαοὶ δ' ἀνθεῦσιν ἐν αὐτῇ,
Εἰρήνη δ' ἀνὰ γῆν κουροτρόφος, οὐδέ ποτ' αὐτοῖς
Ἀργαλέον πόλεμον τεκμαίρεται εὐρύοπα Ζεύς·
Οὐδέ ποτ' ἰθυδίκαισι μετ' ἀνδράσι λιμὸς ὀπηδεῖ.
Οὐδ' ἄτη, θαλίῃς δὲ μεμηλότα ἔργα νέμονται.
Τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον. οὔρεσι δὲ δρῦς
Ἄκρη μέν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας,
Εἰροπόκοι δ' ὄϊες μαλλοῖς καταβεβρίθασι,
Τίκτουσι δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσιν.
Θάλλουσιν δ' ἀγαθοῖσι διαμπερὲς, οὐδ' ἐπὶ νηῶν
Νείσσονται, καρπὸν δὲ φέρει ζείδωρος ἄρουρα.
Οἷς δ' ὕβρις τε μέμηλε κακὴ καὶ σχέτλια ἔργα,
Τοῖς δὲ δίκην κρονίδης τεκμαίρεται εὐρύοπα Ζεύς.
Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ,
Ὅστις ἀλιτραίνει, καὶ ἀτάσθαλα μηχανάαται
Τοῖσι δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων,
Λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν. ἀποφθινύθουσι δὲ λαοί.
Οὐ δὲ γυναῖκες τίκτουσιν, μινύθουσι δὲ οἶκοι
Ζηνὸς φραδμοσύνῃσι ὀλυμπίου. ἄλλοτε δ' αὖτε
Ἢ τῶν γε στρατὸν εὐρὺν ἀπώλεσεν, ἢ ὅγε τεῖχος,
Ἢ νέας ἐν πόντῳ κρονίδης ἀποτίνυται αὐτῶν,

Ωβα-

Ω βασιλεῖς, ὑμεῖς δὲ καταφράζεσθε καὶ αὐτοὶ
Τήνδε δίκην. ἐγγὺς γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἐόντες
Ἀθάνατοι λεύσσουσιν, ὅσοι σκολιῇσι δίκῃσι
Ἀλλήλους τρίβουσι θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες·
Τρὶς γὰρ μύριοι εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ἀθάνατοι Ζηνὸς φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων
Οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα
Ἠέρα ἑσσάμενοι, πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν.
Ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ δίκη Διὸς ἐκγεγαυῖα
Κυδνή τ' αἰδοίη τε θεοῖς οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν.
Καί ῥ' ὁπότ' ἄν τίς μιν βλάπτῃ σκολιῶς ὀνοτάζων
Αὐτίκα πὰρ Διὶ πατρὶ καθεζομένη Κρονίωνι,
Γηρύετ' ἀνθρώπων ἄδικον νόον, ὄφρ' ἀποτίσῃ
Δῆμος ἀτασθαλίας βασιλήων. οἳ λυγρὰ νοεῦντες
Ἄλλῃ παρκλίνουσι δίκας σκολιῶς ἐνέποντες
Ταῦτα φυλασσόμενοι βασιλῆες ἰθύνετε μύθους
Δωροφάγοι, σκολιῶν δὲ δικῶν ἐπὶ πάγχυ λάθεσθε.
Οἷ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνήρ, ἄλλῳ κακὰ τεύχων·
Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη·
Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας,
Καί νυ τάδ' αἴκ' ἐθέλῃσ' ἐπιδέρκεται. οὐδέ ἑ λήθει
Οἵην δὲ καὶ τήνδε δίκην πόλις ἐντὸς ἐέργει.
Νῦν δ' ἐγὼ μήτ' αὐτὸς ἐν ἀνθρώποισι δίκαιος
Εἴην μήτ' ἐμὸς υἱός. ἐπεὶ κακόν, ἄνδρα δίκαιον
Ἔμμεναι, εἰ μείζω γε δίκην ἀδικώτερος ἕξει.

Ἀλλὰ τάγ' οὔπω ἔολπα τελεῖν Δία τερπικέραυνον.
Ὦ Πέρση, σὺ δὲ ταῦτα μετὰ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν·
Καί νυ δίκης ἐπάκουε, βίης δ' ἐπιλήθεο πάμπαν·
Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε κρονίων.
Ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσὶ καὶ οἰωνοῖς πετεινοῖς
Ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς.
Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη
Γίνεται, εἰ γάρ τις κ' ἐθέλῃ τὰ δίκαι' ἀγορεύειν
Γινώσκων, τῷ μέν τ' ὄλβον διδοῖ εὐρύοπα Ζεύς.
Ὃς δέ κε μαρτυρίῃσιν ἑκὼν ἐπίορκον ὀμόσσας
Ψεύσεται, ἐν δὲ δίκην βλάψας νήκεστον ἀάσθη·
Τοῦ δέ τ' ἀμαυροτέρη γενεὴ μετόπισθε λέλειπται.
Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.
Σοὶ δ' ἐγὼ ἐσθλὰ νοέων ἐρέω μέγα νήπιε Πέρση,
Τὴν μέν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἐστὶν ἑλέσθαι
Ῥηϊδίως, ὀλίγη μὲν ὁδὸς, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει,
Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει χαλεπή περ ἐοῦσα.
Οὗτος μὲν πανάριστος ὃς αὐτῷ πάντα νοήσει
Φρασσάμενος, τά κ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ᾖσιν ἀμείνω.
Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.
Ὃς δέ κε μήτ' αὐτῷ νοέῃ μήτ' ἄλλου ἀκούων
Ἐν θυμῷ βάλληται, ὁ δ' αὖτ' ἀχρήϊος ἀνήρ.

Ἀλλά

Ἀλλά σύ γ' ἡμετέρης μεμνημένος αἰὲν ἐφετμῆς.
Ἐργάζευ Πέρση δῖον γένος, ὄφρά σε λιμὸς
Ἐχθαίρῃ, φιλέῃ δέ σ' εὐστέφανος Δημήτηρ
Αἰδοίη· βιότου δὲ τεὴν πίμπλησι καλιήν.
Λιμὸς γάρ τοι πάμπαν ἀεργῷ σύμφορος ἀνδρί.
Τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἀνέρες, ὅσκεν ἀεργὸς
Ζώῃ κηφήνεσσι κοθούροις ἴκελος ὀργήν.
Οἵτε μελισσάων κάματον τρύχουσιν ἀεργοὶ
Ἔσθοντες· σοὶ δ' ἔργα φίλ' ἔστω μέτρια κοσμεῖν
Ὥς κέ τοι ὡραίου βιότου πλήθωσι καλιαὶ
Ἐξ ἔργων δ' ἄνδρες πολύμηλοί τ' ἀφνειοί τε.
Καί τ' ἐργαζόμενος πολὺ φίλτερος ἀθανάτοισιν
Ἔσσεαι, ἠδὲ βροτοῖς, μάλα γὰρ στυγέουσιν ἀεργούς.
Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος.
Εἰ δέ κεν ἐργάζῃ, τάχα σε ζηλώσει κἀεργὸς
Πλουτεῦντα, πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ,
Δαίμονι δ' οἷος ἔησθα, τὸ ἐργάζεσθαι ἄμεινον,
Εἴκεν ἀπ' ἀλλοτρίων κτεάνων ἀεσίφρονα θυμὸν
Εἰς ἔργον τρέψας, μελετᾷς βίου ὥς σε κελεύω.
Αἰδὼς δ' οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένον ἄνδρα κομίζει,
Αἰδώς, ἥτ' ἄνδρας μέγα σίνεται ἠδ' ὀνίνησι.
Αἰδώς τοι πρὸς ἀνολβίῃ, θάρσος δὲ πρὸς ὄλβῳ.
Χρήματα δ' οὐχ ἁρπακτὰ, θεόσδοτα πολλὸν ἀμείνω.
Εἰ γάρ τις καὶ χερσὶ, βίῃ, μέγαν ὄλβον ἕληται,
Ἤγ' ἀπὸ γλώσσης ληίσσεται οἷά τε πολλὰ

Γίνεται, εὖτ' ἂν δὴ κέρδος νόον ἐξαπατήσῃ
Ἀνθρώπων, αἰδῶ δέ τ' ἀναιδείη κατοπάζῃ,
Ρεῖά τε μὶν μαυροῦσι θεοὶ, μινύθουσι δὲ οἶκοι
Ανέρι τῷ, παῦρον δέ τ' ἐπὶ χρόνον ὄλβος ὀπηδεῖ,
Ἶσον δ' ὅς θ' ἱκέτην, ὅς τε ξεῖνον κακὸν ἔρξει.
Ὅς τε κασιγνήτοιο ἑοῦ ἀνὰ δέμνια βαίνοι.
Κρυπταδίης εὐνῆς ἀλόχου παρακαίρια ῥέζων,
Ὅς τε τευ ἀφραδίῃς ἀλιταίνεται ὀρφανὰ τέκνα,
Ὅς τε γονῆα γέροντα κακῷ ἐπὶ γήραος οὐδῷ
Νεικείῃ. χαλεποῖσι καθαπτόμενος ἐπέεσσιν
Τῷ δή τοι Ζεὺς αὐτὸς ἀγαίεται, ἐς δὲ τελευτὴν
Ἔργων ἀντ' ἀδίκων χαλεπὴν ἐπέθηκεν ἀμοιβὴν,
Ἀλλὰ σὺ τῶν μὲν πάμπαν ἔεργ' ἀεσίφρονα θυμόν.
Καδδύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν
Ἁγνῶς καὶ καθαρῶς, ἐπὶ δ' ἀγλαὰ μηρία καίειν,
Ἄλλοτε δὴ σπονδῇσι θυέεσσί τε ἱλάσκεσθαι
Ἠμὲν ὅτ' εὐνάζῃ, καὶ ὅταν φάος ἱερὸν ἔλθῃ.
Ὥς κέ τοι ἱλαὸν κραδίην καὶ θυμὸν ἔχωσιν,
Ὄφρ' ἄλλων ὠνῇ κλῆρον. μὴ τὸν τεὸν ἄλλος,
Τὸν φιλέοντ' ἐπὶ δαῖτα καλεῖν, τὸν δ' ἐχθρὸν ἐᾶσαι
Τόνδε μάλιστα καλεῖν ὅς τις σέθεν ἐγγύθι ναίει.
Εἰ γάρ τοι καὶ χρῆμα ἐγχώριον ἄλλο γένηται,
Γείτονες ἄζωστοι ἔκιον, ζώσαντο δὲ πηοί.
Πῆμα κακὸς γείτων. ὅσσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ.
Ἔμμορέ τοι τιμῆς ὅς τ' ἔμμορε γείτονος ἐσθλοῦ.

Οὐδ'

Οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.
Εὖ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος, εὖ δ' ἀποδοῦναι
Αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον αἴ κε δύνηαι
Ως ἂν χρηΐζων καὶ ἐς ὕστερον ἄρκιον εὕρῃς·
Μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσιν.
Τὸν φιλέοντα φιλεῖν καὶ τῷ προσιόντι προσεῖναι,
Καὶ δόμεν ὅς κεν δῷ, καὶ μὴ δόμεν ὅς κεν μὴ δῷ.
Δώτῃ μέν τις ἔδωκεν, ἀδώτῃ δ' οὔ τις ἔδωκεν.
Δὼς ἀγαθή. ἅρπαξ δὲ κακή, θανάτοιο δότειρα.
Ος μὲν γάρ κεν ἀνὴρ ἐθέλων, ὅ γε κἂν μέγα δώῃ
Χαίρει τῷ δώρῳ. καὶ τέρπεται ὃν κατὰ θυμόν.
Ος δέ κεν αὐτὸς ἕληται, ἀναιδείηφι πιθήσας.
Καί τε σμικρὸν ἐόν, τόγ' ἐπάχνωσε φίλον ἦτορ·
Εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν καταθεῖο,
Καὶ θαμὰ τοῦθ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο,
Ος δ' ἐπ' ἐόντι φέρει, ὁ δ' ἀλύξεται αἴθοπα λιμόν.
Οὐδὲ τόγ' εἰν οἴκῳ κατακείμενον ἀνέρα κήδει,
Οἴκοι βέλτερον εἶναι, ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφι.
Ἐσθλὸν μὲν παρεόντος ἑλέσθαι, πῆμα δὲ θυμῷ
Χρηΐζειν ἀπεόντος, ἅ σε φράζεσθαι ἄνωγα·
Αρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι·
Μεσόθι φείδεσθαι, δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ.
Μισθὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημένος ἄρκιος ἔστω·
Καί τε κασιγνήτῳ γελάσας ἐπὶ μάρτυρα θέσθαι.
Πίστεις δ' ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας

Μηδὲ γυνή σε νόον πυγοστόλος ἐξαπατάτω
Αἱμύλα κωτίλλουσα, τεὴν διφῶσα καλιήν·
Ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ᾽ ὅ γε φηλήτῃσι.
Μουνογενὴς δὲ πάϊς σώζοι πατρώϊον οἶκον
Φερβέμεν, ὣς γὰρ πλοῦτος ἀέξεται ἐν μεγάροισι,
Γηραιὸς δὲ θάνοις ἕτερον παῖδ᾽ ἐγκαταλείπων.
Ῥεῖα δέ κεν πλεόνεσσι πόροι Ζεὺς ἄσπετον ὄλβον
Πλείων μὲν πλεόνων μελέτη, μείζων δ᾽ ἐπιθήκη.
Σοὶ δ᾽ εἰ πλούτου θυμὸς ἐέλδεται ἐν φρεσὶν ᾗσι
Ὧδ᾽ ἔρδειν, ἔργον δέ τ᾽ ἐπ᾽ ἔργῳ ἐργάζεσθαι.

ΗΜΕΡΑΙ

Πληϊάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελ-
λομενάων
Ἄρχεσθ᾽ ἀμήτου, ἀρότοιο δὲ δυσ-
σομενάων.
Αἳ δή τοι νύκτας τε καὶ ἤματα τεσ-
σαράκοντα
Κεκρύφαται, αὖτις δὲ περιπλομένου ἐνιαυτοῦ
Φαίνονται, τὰ πρῶτα χαρασσομένοιο σιδήρου.
Οὗτός τοι πεδίων πέλεται νόμος, οἵ τε θαλάσσης
Ἐγγύθι ναιετάουσ᾽ οἵ τ᾽ ἄγκεα βησσήεντα,
Πόντου κυμαίνοντος ἀπόπροθι πίονα χῶρον
Ναίουσι. γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν.
Γυμνὸν δ᾽ ἀμᾶσθαι, εἴ χ᾽ ὥρια πάντ᾽ ἐθέλῃσθα

Ἔργα κομίζεσθαι Δημήτερος, ὥς τοι ἕκαστα
Ὥρι᾽ ἀέξηται, μή πως τὰ μεταξὺ χατίζων
Πτώσσῃς ἀλλοτρίους οἴκους, καὶ μηδὲν ἀνύσσῃς.
Ὡς καὶ νῦν ἐπ᾽ ἔμ᾽ ἦλθες, ἐγὼ δέ τοι οὐκ ἐπιδώσω.
Οὐδ᾽ ἐπιμετρήσω· ἐργάζευ νήπιε Πέρση,
Ἔργα τά τ᾽ ἀνθρώποισι θεοὶ διετεκμήραντο.
Μή ποτε σὺν παίδεσσι γυναικί τε, θυμὸν ἀχεύων
Ζητεύῃς βίοτον κατὰ γείτονας, οἳ δ᾽ ἀμελῶσιν.
Δὶς μὲν γὰρ καὶ τρὶς τάχα τεύξεαι· ἢν δ᾽ ἔτι λυπῇς
Χρῆμα μὲν οὐ πρήξεις, σὺ δ᾽ ἐτώσια πόλλ᾽ ἀγορεύσεις,
Ἀχρεῖος δ᾽ ἔσται ἐπέων νόμος· ἀλλά σ᾽ ἄνωγα
Φράζεσθαι χρειῶν τε λύσιν, λιμοῦ τ᾽ ἀλεωρήν.
Οἶκον μὲν πρώτιστα γυναῖκά τε βοῦν τ᾽ ἀροτῆρα,
Κτητὴν οὐ γαμετήν, ἥτις καὶ βουσὶν ἕποιτο,
Χρήματα δ᾽ εἰν οἴκῳ πάντ᾽ ἄρμενα ποιήσασθαι,
Μὴ σὺ μὲν αἰτῇς ἄλλον, ὁ δ᾽ ἀρνῆται, σὺ δὲ τητᾷ.
Ἡ δ᾽ ὥρη παραμείβεται, μινύθῃ δέ τοι ἔργον.
Μὴ δ᾽ ἀναβάλλεσθαι ἔς τ᾽ αὔριον ἔς τ᾽ ἔννηφιν
Οὐ γὰρ ἐτωσιοεργὸς ἀνὴρ πίμπλησι καλιήν,
Οὐδ᾽ ἀναβαλλόμενος, μελέτη δέ τοι ἔργον ὀφέλλει.
Αἰεὶ δ᾽ ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει.
Ἦμος δὴ λήγει μένος ὀξέος ἠελίοιο
Καύματος ἰδαλίμου, μετοπωρινὸν ὀμβρήσαντος
Ζηνὸς ἐρισθενέος, μετὰ δὲ τρέπεται βρότεος χρὼς
Πολλὸν ἐλαφρότερος, δὴ γὰρ τότε Σείριος ἀστὴρ

Βαιὸν ὑπὲρ κεφαλῆς κηριτρεφέων ἀνθρώπων
Ἔρχεται ἠμάτιος, πλεῖον δέ τε νυκτὸς ἐπαυρεῖ.
Ἦμος ἀδηκτοτάτη πέλεται τμηθεῖσα σιδήρῳ
Ὕλη, φύλλα δ' ἔραζε χέει, πτόρθοιό τε λήγει·
Τῆμος ἄρ' ὑλοτομεῖν μεμνημένος ὥριον ἔργον.
Ὅλμον μὲν τριπόδην τάμνειν, ὕπερον δὲ τρίπηχυν,
Ἄξονα δ' ἑπταπόδην. μάλα γάρ νύ τοι ἄρμενον οὕτω.
Εἰ δέ κεν ὀκταπόδην, ἀπὸ καὶ σφῦράν κε τάμοιο.
Τρισπίθαμον δ' ἄψιν τάμνειν δεκαδώρῳ ἁμάξῃ.
Πόλλ' ἐπικαμπύλα κᾶλα, φέρειν δὲ γύην ὅτ' ἂν εὕρῃς.
Εἰς οἶκον κατ' ὄρος διζήμενος ἢ κατ' ἄρουραν
Πρίνινον· ὃς γὰρ βουσὶν ἀροῦν ὀχυρώτατός ἐστιν.
Εὖτ' ἂν Ἀθηναίης δμῶος ἐν ἐλύματι πήξας
Γόμφοισιν πελάσας προσαρήρεται ἱστοβοῆι.
Δοιὰ δὲ θέσθαι ἄροτρα πονησάμενος κατὰ οἶκον
Αὐτόγυον καὶ πηκτόν, ἐπεὶ πολὺ λώϊον οὕτω·
Εἴ χ' ἕτερόν γ' ἄξαις ἕτερόν γ' ἐπὶ βουσὶ βάλοιο.
Δάφνης δ' ἢ πτελέης ἀκιώτατοι ἱστοβοῆες
Δρυὸς ἔλυμα πρίνου γύην. βόε δ' ἐνναετήρω
Ἄρσενε κεκτῆσθαι· τῶν γὰρ σθένος οὐκ ἀλαπαδνόν
Ἥβης μέτρον ἔχοντε, τὼ ἐργάζεσθαι ἀρίστω
Οὐκ ἂν τώγ' ἐρίσαντες ἐν αὔλακι καμμὲν ἄροτρον
Ἄξειαν, τὸ δ' ἔργον ἐτώσιον αὖθι λίποιεν.
Τοῖς δ' ἅμα τεσσαρακονταετὴς αἰζηὸς ἕποιτο
Ἄρτον δειπνήσας τετράτρυφον ὀκτάβλωμον

Ὃς

Ὅσ κ' ἔργου μελετῶν ἰθεῖαν αὔλακ' ἐλαύνοι
Μηκέτι παπταίνων μεθ' ὁμήλικας ἀλλ' ἐπὶ ἔργῳ
Θυμὸν ἔχων, τοῦ δ' οὔτι νεώτερος ἄλλος ἀμείνων
Σπέρματα δάσσασθαι καὶ ἐπισπορίην ἀλέασθαι.
Κουρότερος γὰρ ἀνὴρ μεθ' ὁμήλικας ἐπτοίηται·
Φράζεσθαι δ' εὖτ' ἂν φωνὴν γεράνου ἐπακούσῃς
Ὑψόθεν ἐκ νεφέων ἐνιαύσια κεκληγυίης
Ἥτ' ἀρότοιό τε σῆμα φέρει, καὶ χείματος ὥρην
Δεικνύει ὀμβρηνοῦ, κραδίην δ' ἔδακ' ἀνδρὸς ἀβούτεω
Δὴ τότε χορτάζειν ἕλικας βόας ἔνδον ἐόντας·
Ῥηΐδιον γὰρ ἔπος εἰπεῖν, βόε δὸς καὶ ἄμαξαν.
Ῥηΐδιον δ' ἀπανήνασθαι, πάρα δ' ἔργα βόεσσιν
Φησὶ δ' ἀνὴρ φρένας ἀφνειὸς πήξασθαι ἄμαξαν
Νήπιος, οὐδὲ τόγ' οἶδ', ἑκατὸν δέ τε δούρατ' ἀμάξης
Τῶν πρόσθεν μελέτην ἐχέμεν οἰκήια θέσθαι.
Εὖτ' ἂν δὴ πρώτιστ' ἄροτος θνητοῖσι φανείη
Δὴ τότ' ἐφορμηθῆναι ὁμῶς δμῶές τε καὶ αὐτὸς
Αὔην καὶ διερὴν ἀρόων ἀρότοιο καθ' ὥρην·
Πρωὶ μάλα σπεύδων ἵνα τοι πλήθωσιν ἄρουραι.
Ἔαρι πολεῖν, θέρεος δὲ νεωμένη οὔ σ' ἀπατήσει,
Νειὸν δὲ σπείρειν ἔτι κουφίζουσαν ἄρουραν
Νειὸς ἀλεξιάρη, παίδων εὐκηλήτειρα
Εὔχεσθαι δὲ Διὶ χθονίῳ Δημήτερί θ' ἁγνῇ
Ἐκτελέα βρίθειν Δημήτερος ἱερὸν ἀκτήν·
Ἀρχόμενος τὰ πρῶτ' ἀρότου ὅταν ἄκρον ἐχέτλης

Χειρὶ λαβὼν ὄρπηκα βοῶν ἐπὶ νῶτον ἵκηαι
Ἔνδρυον ἑλκόντων μεσάβῳ, ὁ δὲ τυτθὸς ὄπισθεν
Δμῶος ἔχων μακέλην, πόνον ὀρνίθεσσι τιθείη.
Σπέρματα κακκρύπτων· εὐθυμοσύνη γὰρ ἀρίστη
Θνητοῖς ἀνθρώποις κακοθυμοσύνη δὲ κακίστη.
Ὧ δέ κεν ἀδροσύνη στάχυς νεύοιεν ἔραζε.
Εἰ τέλος αὐτὸς ὄπισθεν ὀλύμπιος ἐσθλὸν ὀπάζοι.
Ἐκ δ' ἀγγέων ἐλάσειας ἀράχνια. καί σ' ἔολπα
Γηθήσειν βιότοιο ἐρεύμενον ἔνδον ἐόντος.
Εὐοχέων δ' ἵξεαι πολιὸν ἔαρ, οὐδὲ πρὸς ἄλλους
Αὐγάσεαι σέο δ' ἄλλος ἀνὴρ κεχρημένος ἔσται.
Εἰ δέ κεν ἠελίοιο τροπῆς ἀρόῃς χθόνα δῖαν
Ἥμενος ἀμήσεις ὀλίγον περὶ χειρὸς ἐέργων
Ἀντία δεσμεύων κεκονιμένος οὐ μάλα χαίρων.
Οἴσεις δ' ἐν φορμῷ. παῦροι δέ σε θηήσονται.
Ἄλλοτε δ' ἀλλοῖος Ζηνὸς νόος αἰγιόχοιο.
Ἀργαλέος δ' ἄνδρεσσι κατὰ θνητοῖσι νοῆσαι.
Εἰ δέ κεν ὄψ' ἀρόσῃς, τό δε κέν τοι φάρμακον εἴη.
Ἦμος κόκκυξ κοκκύζει δρυὸς ἐν πετάλοισι,
Τὸ πρῶτον τέρπει τε βροτοὺς ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν.
Τῆμος Ζεὺς ὕοι τρίτῳ ἤματι μὴ δ' ἀπολήγοι.
Μήτ' ἄρ ὑπερβάλλων βοὸς ὁπλὴν μήτ' ἀπολείπων
Οὕτω κ' ὀψαρότης πρωτηρότῃ ἰσοφαρίζει.
Ἐν θυμῷ δ' εὖ πάντα φυλάσσεο, μὴ δέ σε λήθοι
Μήτ' ἔαρ γινόμενον πολιὸν, μήθ' ὥριος ὄμβρος.

Πάρ

Πὰρ δ' ἴθι χάλκειον θῶκον καὶ ἐπ' ἀλέα λέσχην
Ὥρῃ χειμερίῃ ὁπότε κρύος ἀνέρας ἔργων·
Ἰσχάνει. ἔνθα κ' ἄοκνος ἀνὴρ μέγα οἶκον ὀφέλλει,
Μή σε κακοῦ χειμῶνος ἀμηχανίη καταμάρψῃ
Σὺν πενίῃ, λεπτῇ δὲ παχὺν πόδα χειρὶ πιέζοις.
Πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνὴρ κενεὴν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνων,
Χρηίζων βιότοιο, κακὰ προσελέξατο θυμῷ.
Ἐλπὶς δ' οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένον ἄνδρα κομίζει,
Ἥμενον ἐν λέσχῃ τῷ μὴ βίος ἄρκιος εἴη.
Δείκνυε δὲ δμώεσσι θέρευς ἔτι μέσσου ἐόντος
Οὐκ αἰεὶ θέρος ἐσσεῖται, ποιεῖσθε καλιάς.
Μῆνα δὲ Ληναιῶνα κάκ' ἤματα βουδόρα πάντα
Τοῦτον ἀλεύασθαι καὶ πηγάδας, αἵ τ' ἐπὶ γαῖαν,
Πνεύσαντος Βορέαο δυσηλεγέες τελέθουσι,
Ὅστε διὰ Θρήκης ἱπποτρόφου εὐρέϊ πόντῳ
Ἐμπνεύσας ὤρινε, μέμυκε δὲ γαῖα καὶ ὕλη.
Πολλὰς δὲ δρῦς ὑψικόμους ἐλάτας τε παχείας
Οὔρεος ἐν βήσσῃς πιλνᾷ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ἐμπίπτων. καὶ πᾶσα βοᾷ τότε νήριτος ὕλη,
Τῶν καὶ λάχνῃ δέρμα κατάσκιον. ἀλλά νυ καὶ τῶν
Θῆρες δὲ φρίσσουσ', οὐρὰς δὲ ὑπὸ μέζε' ἔθεντο.
Ψυχρὸς ἐὼν διάησι δασυστέρνων περ ἐόντων,
Καί τε διὰ ῥινοῦ βοὸς ἔρχεται, οὐδέ μιν ἴσχει.
Καί τε δι' αἶγα ἄησι τανύτριχα, πώεα δ' οὔ τι,
Οὕνεκ' ἐπηετανοὶ τρίχες αὐτῶν, οὐ διάησιν

ἴσ ἀνέμου βορέαο, τροχαλὸν δὲ γέροντα τίθησι.
Καὶ διὰ παρθενικῆσ ἁπαλόχροοσ οὐ διάησιν,
Ἥτε δόμων ἔντοσθι φίλῃ παρὰ μητέρι μίμνει.
Οὔπω ἔργ᾽ εἰδυῖα πολυχρύσου Ἀφροδίτης.
Εὖ τε λοεσσαμένη τέρενα χρόα καὶ λίπ᾽ ἐλαίῳ
Χρισαμένη νυχίη καταλέξεται ἔνδοθεν οἴκου.
Ἤματι χειμερίῳ, ὅτ᾽ ἀνόστεος ὃν πόδα τένδει.
Ἔν τ᾽ ἀπύρῳ οἴκῳ καὶ ἐν ἤθεσι λευγαλέοισιν,
Οὐ γάρ οἱ ἠέλιος δείκνυ νομὸν ὁρμηθῆναι
Ἀλλ᾽ ἐπὶ κυανέων ἀνδρῶν δῆμόν τε πόλιν τε
Στρωφᾶται, βράδιον δὲ πανελλήνεσσι φαείνει.
Καὶ τότε δὴ κεραοὶ καὶ νήκεροι ὑληκοῖται
Λυγρὸν μυλιόωντες ἀνὰ δρία βησσήεντα
Φεύγουσιν. καὶ πᾶσιν ἐνὶ φρεσὶ τοῦτο μέμηλεν.
Οἳ σκέπα μαιόμενοι πυκινοὺς κευθμῶνας ἔχουσι
Καὶ γλάφυ πετρῆεν, τότε δὴ τρίποδι βροτῷ ἶσοι.
Οὗ τ᾽ ἐπὶ νῶτα ἔαγε κάρη δ᾽ εἰσ οὖδας ὁρᾶται.
Τῷ ἴκελοι φοιτῶσιν ἀλευόμενοι νίφα λευκήν.
Καὶ τότε ἕσσασθαι ἔρυμα χροὸσ ὥς σε κελεύω,
Χλαῖνάν τε μαλακὴν καὶ τερμιόεντα χιτῶνα.
Στήμονι δ᾽ ἐν παύρῳ πολλὴν κρόκα μηρύσασθαι.
Τὴν περιέσσασθαι ἵνα τοι τρίχεσ ἀτρεμέωσι.
Μηδ᾽ ὀρθαὶ φρίσσωσιν ἀειρόμεναι κατὰ σῶμα.
Ἀμφὶ δὲ ποσσὶ πέδιλα, βοὸσ ἶφι κταμένοιο
Ἄρμενα δήσασθαι πίλοισ ἔντοσθε πυκάσας.

Πρωτογόνων

Πρωτογόνων δ' ἐρίφων ὁπόταν κρύος ὥριον ἔλθοι.
Δέρματα συῤῥάπτειν νεύρῳ βοὸς, ὄφρ' ἐπὶ νώτῳ
Ὑετοῦ ἀμφιβάλῃ ἀλέην, κεφαλῆφι δ' ὕπερθεν,
Πῖλον ἔχειν ἀσκητὸν ἵν' οὔατα μὴ καταδεύῃ.
Ψυχρὴ γάρ τ' ἠὼς πέλεται βορέαο πεσόντος.
Ἠῶος δ' ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Ἀὴρ πυροφόρος τέταται μακάρων ἐπὶ ἔργοις,
Ὃς τε ἀρυσάμενος ποταμῶν ἀπὸ αἰεναόντων,
Ὑψοῦ ὑπὲρ γαίης ἀρθεὶς ἀνέμοιο θυέλλῃ.
Ἄλλοτε μέν θ' ὕει ποτὶ ἕσπερον. ἄλλοτ' ἄησι
Πυκνὰ θρηικίου βορέου νέφεα κλονέοντος.
Τὸμ φθάμενος ἔργα τελέσας οἶκονδε νέεσθαι.
Μή ποτέ σ' οὐρανόθεν σκοτόεν νέφος ἀμφικαλύψῃ.
Χρῶτά τε μυδαλέον θείῃ. κατὰ θ' εἵματα δεύσῃ,
Ἀλλ' ὑπαλεύασθαι, μεὶς γὰρ χαλεπώτατος οὗτος
Χειμέριος χαλεπὸς προβάτοις, χαλεπὸς δ' ἀνθρώποις.
Τῆμος θ' ὤμισυ βουσὶν ἐπὶ δ' ἀνέρι τὸ πλέον εἴη
Ἁρμαλιῆς, μακραὶ γὰρ ἐπίῤῥοθοι εὐφρόναι εἰσί.
Ταῦτα φυλασσόμενος τετελεσμένον εἰς ἐνιαυτὸν
Ἰσοῦσθαι νύκτας τε καὶ ἤματα εἰσόκεν αὖθις
Γῆ πάντων μήτηρ καρπὸν σύμμικτον ἐνείκῃ.
Εὖτ' ἂν ἑξήκοντα μετὰ τροπὰς ἠελίοιο
Χειμέρι' ἐκτελέσῃ ζεὺς ἤματα, δή ῥα τότ' ἀστὴρ
Ἀρκτοῦρος προλιπὼν ἱερὸν ῥόον ὠκεανοῖο
Πρῶτον παμφαίνων ἐπιτέλλεται ἀκροκνέφαιος.

Τὸν δὲ μέτ' ὀρθρογόη πανδιονὶς ὦρτο χελιδὼν,
Ἐς φάος ἀνθρώποις ἔαρος νέον ἱσταμένοιο.
Τὴν, φθάμενος, οἴνας περιταμνέμεν, ὣς γὰρ ἄμεινον.
Ἀλλ' ὁπόταν φερέοικος ἀπὸ χθονὸς ἂν φυτὰ βαίνῃ
Πληϊάδας φεύγων, τότε δὴ σκάφος οὐκέτι οἰνέων
Ἀλλ' ἅρπας τε χαρασσέμεναι καὶ δμῶας ἐγείρειν.
Φεύγειν δὲ σκιεροὺς θώκους καὶ ἐπ' ἠῶ κοῖτον,
Ὥρῃ ἐν ἀμήτου, ὅτε τ' ἠέλιος χρόα κάρφῃ,
Τημοῦτος σπεύδειν καὶ οἴκαδε καρπὸν ἀγείρειν.
Ὄρθρου ἀνιστάμενος, ἵνα τοι βίος ἄρκιος εἴη
Ἠὼς γὰρ τ' ἔργοιο τρίτην ἀπομείρεται αἶσαν
Ἠώς τοι προφέρει μὲν ὁδοῦ. προφέρει δὲ καὶ ἔργου.
Ἠώς, ἥ τε φανεῖσα πολέας ἐπέβησε κελεύθου
Ἀνθρώπους. πολλοῖσι δ' ἐπὶ ζυγὰ βουσὶ τίθησιν.
Ἦμος δὲ σκόλυμός τ' ἀνθεῖ καὶ ἠχέτα τέττιξ
Δενδρέῳ ἐφεζόμενος, λιγυρὴν καταχεύετ' ἀοιδὴν
Πυκνὸν ὑπὸ πτερύγων, θέρεος καματώδεος ὥρῃ,
Τῆμος πιόταταί τ' αἶγες καὶ οἶνος ἄριστος
Μαχλόταται δὲ γυναῖκες ἀφαυρότατοι δέ τε ἄνδρες
Εἰσίν, ἐπεὶ κεφαλὴν καὶ γούνατα Σείριος ἄζει,
Αὐαλέος δέ τε χρὼς ὑπὸ καύματος, ἀλλὰ τότ' ἤδη
Εἴη πετραίη τε σκιὴ καὶ βίβλινος οἶνος,
Μάζα τ' ἀμολγαίη γάλα τ' αἰγῶν σβεννυμενάων.
Καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας, μήπω τετοκυίης.
Πρωτογόνων τ' ἐρίφων ἐπὶ δ' αἴθοπα πινέμεν οἶνον

Ἐμ

Ἐν σκιῇ ἑζόμενον κεκορημένον ἦτορ ἐδωδῆς
Ἀντίον εὐκραέος ἀνέμου τρέψαντα πρόσωπον.
Κρήνης τ' ἀενάου καὶ ἀπορρύτου, ἥτ' ἀθόλωτος
Τρὶς ὕδατος προχέειν. τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου.
Δμωσὶ δ' ἐποτρύνειν Δημήτερος ἱερὸν ἀκτὴν
Δινέμεν. εὖτ' ἂν πρῶτα φανῇ σθένος Ὠρίωνος,
Χώρῳ ἐν εὐαεῖ καὶ εὐτροχάλῳ ἐν ἀλωῇ,
Μέτρῳ δ' εὐκομίσασθαι ἐν ἄγγεσιν· αὐτὰρ ἐπὴν δὴ
Πάντα βίον κατάθηαι ἐπάρμενον ἔνδοθεν οἴκου.
Θῆτ' ἄοικον ποιεῖσθαι. καὶ ἄτεκνον ἔριθον
Δίζεσθαι κέλομαι· χαλεπὴ δ' ὑπόπορτις ἔριθος
Καὶ κύνα καρχαρόδοντα κομεῖν, μὴ φείδεο σίτου,
Μή ποτέ σ' ἡμερόκοιτος ἀνὴρ ἀπὸ χρήμαθ' ἕληται
Χόρτον δ' ἐσκομίσαι καὶ συρφετὸν ὄφρα τοι εἴη
Βουσὶ καὶ ἡμιόνοισιν ἐπηετανόν. αὐτὰρ ἔπειτα
Δμῶας ἀναψῦξαι φίλα γούνατα καὶ βόε λῦσαι.

Εὖτ' ἂν δ' Ὠρίων καὶ Σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ
Οὐρανὸν, Ἀρκτοῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠὼς
Ὦ Πέρση, τότε πάντες ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς
Δεῖξαι δ' ἠελίῳ δέκα ἤματα καὶ δέκα νύκτας·
Πέντε δὲ συσκιάσαι· ἕκτῳ δ' εἰς ἄγγε' ἀφύσσαι·
Δῶρα Διωνύσου πολυγηθέος. αὐτὰρ ἐπὴν δὴ
Πληιάδες δ' ὑάδες τε τότε σθένος ὠρίωνος
Δύνωσιν, τότ' ἔπειτ' ἀρότου μεμνημένος εἶναι.
Ὡραίου. πλειὼν δὲ κατὰ χθονὸς ἄρμενος εἴη.

Εἰ δέ σε ναυτιλίης δυσπεμφέλου ἵμερος αἱρεῖ,
Εὖτ' ἂν πληιάδες σθένος ὄμβριμον ὠρίωνος
Φεύγουσαι, πίπτωσιν ἐς ἠεροειδέα πόντον,
Δὴ τότε παντοίων ἀνέμων θύουσιν ἀῆται.
Καὶ τότε μηκέτι νῆας ἔχειν ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ·
Γῆν δ' ἐργάζεσθαι μεμνημένος, ὥς σε κελεύω.
Νῆα δ' ἐπ' ἠπείρου ἐρύσαι πυκάσαι τε λίθοισι,
Πάντοθεν ὄφρ' ἴσχωσ' ἀνέμων μένος ὑγρὸν ἀέντων,
Κείμαρον ἐξερύσας ἵνα μὴ πύθῃ Διὸς ὄμβρος.
Ὅπλα δ' ἐπάρμενα πάντα τεῷ ἐνὶ κάτθεο οἴκῳ,
Εὐκόσμως στολίσας νηὸς πτερὰ ποντοπόροιο·
Πηδάλιον δ' εὐεργὲς ὑπὲρ καπνοῦ κρεμάσασθαι
Αὐτὸς δ' ὡραῖον μίμνειν πλόον εἰσόκεν ἔλθῃ.
Καὶ τότε νῆα θοὴν ἅλαδ' ἑλκέμεν, ἐν δέ τε φόρτον
Ἄρμενον ἐντύνασθαι, ἵν' οἴκαδε κέρδος ἄρηαι.
Ὡς περ ἐμός τε πατὴρ καὶ σὸς μέγα νήπιε Πέρση
Πλωΐζεσκε νηυσὶ βίου κεχρημένος ἐσθλοῦ
Ὅς ποτε καὶ τῇδ' ἦλθε πολὺν διὰ πόντον ἀνύσσας
Κύμην αἰολίδα προλιπών, ἐν νηὶ μελαίνῃ.
Οὐκ ἄφενος φεύγων οὐδὲ πλοῦτόν τε καὶ ὄλβον,
Ἀλλὰ κακὴν πενίην, τὴν ζεὺς ἄνδρεσσι δίδωσι
Νάσσατο δ' ἄγχ' Ἑλικῶνος ὀϊζυρῇ ἐνὶ κώμῃ
Ἄσκρῃ, χεῖμα κακῇ, θέρει δ' ἀργαλέῃ οὐδέ ποτ' ἐσθλῇ.
Τύνη δ' ὦ Πέρση ἔργων μεμνημένος εἶναι
Ὡραίων πάντων, περὶ ναυτιλίης δὲ μάλιστα.

Νῆ'

Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φορτία θέσθαι.
Μείζων μὲν φόρτος, μεῖζον δ' ἐπὶ κέρδεϊ κέρδος
Ἔσσεται, εἴ κ' ἄνεμοί γε κακὰς ἀπέχωσιν ἀήτας.
Εὖτ' ἂν ἐπ' ἐμπορίην τρέψας ἀεσίφρονα θυμὸν,
Βούληαι δὲ χρέα τε προφυγεῖν καὶ λιμὸν ἀτερπῆ
Δείξω δή τοι μέτρα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης.
Οὔτε τι ναυτιλίης σεσοφισμένος οὔτε τι νηῶν.
Οὐ γάρ πώποτε νηί γ' ἐπέπλων εὐρέα πόντον
Εἰ μὴ εἰς Εὔβοιαν ἐξ Αὐλίδος, ᾗ ποτ' ἀχαιοὶ
Μείναντες χειμῶνα πολὺν σὺν λαὸν ἄγειραν
Ἑλλάδος ἐξ ἱερῆς, τροίην ἐς καλλιγύναικα.
Ενθάδ' ἐγὼν ἐπ' ἄεθλα δαΐφρονος ἀμφιδάμαντος.
Χαλκίδα τ' εἰσεπέρησα, τὰ δὲ προπεφραδμένα πολλὰ
Ἀεθλ' ἔθεσαν παῖδες μεγαλήτορες, ἔνθα μέ φημὶ
Ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα.
Τὸν μὲν ἐγὼ μούσῃς ἑλικωνιάδεσσ' ἀνέθηκα.
Ἔνθα με τὸ πρῶτον λιγυρῆς ἐπέβησαν ἀοιδῆς.
Τόσσον τοι νηῶν γε πεπείραμαι πολυγόμφων,
Ἀλλὰ καὶ ὣς ἐρέω ζηνὸς νόον αἰγιόχοιο.
Μοῦσαι γάρ μ' ἐδίδαξαν ἀθέσφατον ὕμνον ἀείδειν.
Ἤματα πεντήκοντα μετὰ τροπὰς ἠελίοιο,
Ἐς τέλος ἐλθόντος θέρεος καματώδεος ὥρης.
Ὡραῖος πέλεται θνητοῖς πλόος, οὔτε κε νῆα,
Καυάξαις οὔτ' ἄνδρας ἀποφθείσειε θάλασσα.
Εἰ μὴ δὴ πρόφρων γε ποσειδάων ἐνοσίχθων,

Ηζεὺς ἀθανάτων βασιλεὺς ἐθέλησιν ὀλέσσαι.
Εν τοῖς γὰρ τέλος ἐστὶν ὁμῶς ἀγαθῶν τε κακῶν τε.
Τῆμος δ' εὐκρινέες τ' αὖραι καὶ πόντος ἀπήμων
Εὔκηλος. τότε νῆα θοὴν ἀνέμοισι πιθήσας,
Ελκέμεν ἐς πόντον, φόρτον δ' εὖ πάντα τίθεσθαι.
Σπεύδειν δ' ὅττι τάχιστα πάλιν οἶκόνδε νέεσθαι
Μηδὲ μένειν οἶνόν τε νέον καὶ ὀπωρινὸν ὄμβρον
Καὶ χειμῶν' ἐπιόντα νότοιό τε δεινὰς ἀήτας
Ος τ' ὤρινε θάλασσαν ὁμαρτήσας Διὸς ὄμβρῳ
Πολλῷ ὀπωρινῷ. χαλεπὸν δέ τε πόντον ἔθηκεν.
Αλλος δ' εἰαρινὸς πέλεται πλόος ἀνθρώποισιν
Ημος δὴ τὸ πρῶτον ὅσον τ' ἐπιβᾶσα κορώνη
Ιχνος ἐποίησεν τόσσον πέταλ' ἀνδρὶ φανείη,
Εν κράδῃ ἀκροτάτῃ, τότε δ' ἄμβατός ἐστι θάλασσα.
Εἰαρινὸς δ' οὗτος πέλεται πλόος, οὔ μιν ἔγωγε
Αἴνημ', οὐ γὰρ ἐμῷ κεχαρισμένος ἐστὶν
Αρπακτός, χαλεπῶς κε φύγοις κακόν, ἀλλά νυ καὶ τὰ
Ανθρωποι ῥέζουσιν ἀϊδρείῃσι νόοιο.
Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.
Δεινὸν δ' ἐστὶ θανεῖν μετὰ κύμασιν, ἀλλά σ' ἄνωγα
Φράζεσθαι τάδε πάντα μετὰ φρεσὶν ὡς ἀγορεύω,
Μηδ' ἐνὶ νηυσὶν ἅπαντα βίον κοίλῃσι τίθεσθαι,
Αλλὰ πλέω λείπειν, τὰ δὲ μείονα φορτίζεσθαι.
Δεινὸν γὰρ πόντου μετὰ κύμασι πήματι κῦρσαι.
Δεινὸν δ' εἴκ' ἐπ' ἄμαξαν ὑπέρβιον ἄχθος ἀείρας

Αξονα

Ἄξονα κανάξαις, τὰ δὲ φορτί' ἀμαυρωθείη.
Μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.
Ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι,
Μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πόλλ' ἀπολείπων.
Μήτ' ἐπιθεὶς μάλα πολλά, γάμος δέ τοι ὥριος οὗτος.
Ἡ δὲ γυνὴ τέτορ' ἡβώη, πέμπτῳ δὲ γαμοῖτο.
Παρθενικὴν δὲ γαμεῖν, ὥς κ' ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.
Τήνδε μάλιστα γαμεῖν ἥτις σέθεν ἐγγύθι ναίει.
Πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδὼν μὴ γείτοσι χάρματα γήμῃς.
Οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληίζετ' ἄμεινον
Τῆς ἀγαθῆς, τῆς δ' αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο.
Δειπνολόχης, ἥ γ' ἄνδρα καὶ ἴφθιμόν περ ἐόντα
Εὕει ἄτερ δαλοῦ καὶ ὠμῷ γήραϊ δῶκεν.
Εὖ δ' ὄπιν ἀθανάτων μακάρων πεφυλαγμένος εἶναι,
Μηδὲ κασιγνήτῳ ἶσον ποιεῖσθαι ἑταῖρον.
Εἰ δέ κε ποιήσῃς μή μιν πρότερος κακὸν ἕρξῃς.
Μηδὲ ψεύδεσθαι γλώσσης χάριν, εἰ δέ κεν ἄρχῃ,
Ἤ τι ἔπος εἰπὼν ἀποθύμιον ἠὲ καὶ ἕρξας
Δὶς τόσα τίνυσθαι μεμνημένος, εἰ δέ κεν αὖθις
Ἡγῆτ' ἐς φιλότητα, δίκην δ' ἐθέλῃσι παράσχειν
Δέξασθαι. δειλός τοι ἀνὴρ φίλον ἄλλοτε ἄλλον
Ποιεῖται. σὲ δὲ μή τι νόον κατελεγχέτω εἶδος.
Μηδὲ πολύξεινον μηδ' ἄξεινον καλέεσθαι.
Μηδὲ κακῶν ἕταρον, μηδ' ἐσθλῶν νεικεστῆρα.
Μηδέ ποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ

optimus est homini linguae thesaurus et magnus
Gratia, quae parcis mensurat singula verbis

medium

Τέτλαθ᾽ ὀνειδίζειν μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων.
Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.
Εἰ δὲ κακὸν εἴποις τάχα κ᾽ αὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις.
Μὴ δὲ πολυξείνου δαιτὸς δυσπέμφελος εἶν.
Ἐκ κοινοῦ πλείστη δὲ χάρις, δαπάνη τ᾽ ὀλιγίστη.
Μηδέ ποτ᾽ ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
Χερσὶν ἀνίπτοισι, μὴ δ᾽ ἄλλοις ἀθανάτοισιν.
Οὐ γάρ τοι γε κλύουσιν, ἀποπτύουσι δέ τ᾽ ἀράς.
Μὴ δ᾽ ἄντ᾽ ἠελίοιο τετραμμένος ὀρθὸς ὀμιχεῖν.
Αὐτὰρ ἐπεί κε δύῃ μεμνημένος ἔς τ᾽ ἀνιόντα,
Μήτ᾽ ἐν ὁδῷ μήτ᾽ ἐκτὸς ὁδοῦ προβάδην οὐρήσῃς,
Μὴ δ᾽ ἀπογυμνωθείς, μακάρων τοι νύκτες ἔασιν.
Ἑζόμενος δ᾽ ὅγε θεῖος ἀνὴρ πεπνυμένα εἰδώς
Ἤ ὅγε πρὸς τοῖχον πελάσας εὐερκέος αὐλῆς.
Μὴ δ᾽ αἰδοῖα γονῇ πεπαλαγμένος ἔνδοθεν οἴκου
Ἑστίῃ ἐμπελαδὸν παραφαινέμεν, ἀλλ᾽ ἀλέασθαι.
Μὴ γ᾽ ἀπὸ δυσφήμοιο τάφου ἀπονοστήσαντα
Σπερμαίνειν γενεήν, ἀλλ᾽ ἀθανάτων ἀπὸ δαιτός.
Μηδέ ποτ᾽ ἀενάων ποταμῶν καλλίρροον ὕδωρ
Ποσσὶ περᾶν, πρίν γ᾽ εὔξῃ ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα.
Χεῖρας νιψάμενος πολυηράτῳ ὕδατι λευκῷ.
Ὃς ποταμὸν διαβῇ κακότητι δὲ χεῖρας ἄνιπτος
Τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι, καὶ ἄλγεα δῶκαν ὀπίσσω,
Μὴ δ᾽ ἀπὸ πεντόζοιο θεῶν ἐνὶ δαιτὶ θαλείῃ.

Αὖον

αὖον ἀπὸ χλωροῦ τάμνειν αἴθωνι σιδήρῳ.
Μηδέ ποτ' οἰνοχόην τιθέμεν κρητῆρος ὕπερθεν
Πινόντων, ὀλοὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ μοῖρα τέτυκται.
Μηδὲ δόμον ποιῶν ἀνεπίξεστον καταλείπειν
Μή τοι ἐφεζομένη κρώζῃ λακέρυζα κορώνη.
Μηδ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιρρέκτων ἀνελόντα
Ἔσθειν, μηδὲ λόεσθαι· ἐπεὶ καὶ τοῖς ἔνι ποινή.
Μηδ' ἐπ' ἀκινήτοισι καθίζειν, οὐ γὰρ ἄμεινον,
Παῖδα δυωδεκαταῖον, ὅτ' ἀνέρ' ἀνήνορα ποιεῖ.
Μηδὲ δυωδεκάμηνον, ἴσον καὶ τοῦτο τέτυκται.
Μηδὲ γυναικείῳ λουτρῷ χρόα φαιδρύνεσθαι
Ἀνέρα, λευγαλέη γὰρ ἐπὶ χρόνον ἔστ' ἐπὶ καὶ τῷ
Ποινή, μηδ' ἱεροῖσιν ἐπ' αἰθομένοισι κυρήσας
Μωμεύειν ἀΐδηλα, θεός τοι καὶ τὰ νεμεσσᾷ.
Μηδέ ποτ' ἐν προχοῇ ποταμῶν ἅλαδε προρεόντων,
Μηδ' ἐπὶ κρηνάων οὐρεῖν, μάλα δ' ἐξαλέασθαι.
Μηδ' ἐναποψύχειν, τὸ γὰρ οὔ τοι λώιόν ἐστιν.
Ὧδ' ἔρδειν, δεινὴν δὲ βροτῶν ὑπαλεύεο φήμην.
Φήμη γάρ τε κακὴ πέλεται κούφη μὲν ἀεῖραι
Ῥεῖα μάλ', ἀργαλέη δὲ φέρειν, χαλεπὴ δ' ἀποθέσθαι.
Φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται, ἥντινα πολλοὶ
Λαοὶ φημίζουσι, θεός νύ τίς ἐστι καὶ αὐτή.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΗΜΕΡΑΙ.

Ηματα δ' ἐκ Διόθεν, πεφυλαγμένος εὖ κατὰ μοῖραν.
Πεφραδέμεν δμώεσσι, τριηκάδα μηνὸς ἀρίστην
Ἔργα τ' ἐποπτεύειν, ἠδ' ἁρμαλιὴν δατέασθαι.
Εὖτ' ἂν ἀληθείην λαοὶ κρίνοντες ἄγωσιν.
Αἱ δὲ γὰρ ἡμέραι ἐσὶ Διὸς παρὰ μητιόεντος.
Πρῶτον ἔνη τετράς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ.
Τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορα γείνατο Λητώ.
Ογδοάτη τ' ἐνάτη τε δύω γε μὲν ἤματα μηνὸς
Ἔξοχ' ἀεξομένοιο βροτήσια ἔργα πένεσθαι.
Ἑνδεκάτη δὲ δυωδεκάτη τ' ἄμφω γε μὲν ἐσθλαί.
Η δὲ δυωδεκάτη τῆς ἑνδεκάτης μέγ' ἀμείνων.
Η μὲν, ὄις πέκειν, ἡ δ' εὔφρονα καρπὸν ἀμᾶσθαι.
Τῇ γάρ τοι νεῖ νήματ' ἀερσιπότητος ἀράχνης
Ηματος ἐκ πλείου· ὅτε τ' ἴδρις σωρὸν ἀμᾶται,
Τῇ δ' ἱστὸν στήσαιτο γυνὴ, προβάλοι τότε ἔργον.
Μηνὸς δ' ἱσταμένου τρὶς καὶ δεκάτην ἀλέασθαι
Σπέρματος ἄρξασθαι· φυτὰ δ' ἐνθρέψασθαι ἀρίστη.
Εκτη δ' ἡ μέσση μάλ' ἀσύμφορός ἐστι φυτοῖσι.
Ανδρογόνος τ' ἀγαθή· κούρῃ δ' οὐ σύμφορός ἐστιν
Οὔτε γενέσθαι πρῶτ' οὔτ' ἄρ γάμου ἀντιβολῆσαι,

Οὐδὲ μὲν

Οὐδὲ μὲν ἡ πρώτη ἕκτη κούρῃ τε γενέσθαι
Ἄρμενος. ἀλλ' ἐρίφους τάμνειν καὶ πώεα μήλων
Σηκόν τ' ἀμφιβαλεῖν ποιμνήιον ἤπιον ἦμαρ
Ἐσθλὴ δ' ἀνδρογόνος. φιλέει δέ τε κέρτομα βάζειν
Ψεύδεά θ' αἱμυλίους τε λόγους κρυφίους τ' ὀαρισμούς
Μηνὸς δ' ὀγδοάτῃ κάπρον καὶ βοῦν ἐρίμυκον
Ταμνέμεν. οὐρῆας δὲ δυωδεκάτῃ ταλαεργούς.
Εἰκάδι δ' ἐν μεγάλῃ πλέῳ ἤματι ἴστορα φῶτα
Γείνασθαι· μάλα γάρ τε νόον πεπυκασμένος ἐστίν
Ἐσθλὴ δ' ἀνδρογόνος δεκάτη. κούρῃ δέ τε τετρὰς
Μέσση, τῇ δέ τε μῆλα καὶ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς
Καὶ κύνα καρχαρόδοντα καὶ οὐρῆας ταλαεργοὺς
Πρηΰνειν, ἐπὶ χεῖρα τιθείς, πεφύλαξο δὲ θυμῷ
Τετράδ' ἀλεύασθαι φθίνοντός θ' ἱσταμένου τε
Ἄλγεα θυμοβορεῖν μάλα τοι τετελεσμένον ἦμαρ
Ἐν δὲ τετάρτῃ μηνὸς ἄγεσθαι δ' ἐς οἶκον ἄκοιτιν
Οἰωνοὺς κρίνας οἳ ἐπ' ἔργματι τούτῳ ἄριστοι
Πέμπτας δ' ἐξαλέασθαι, ἐπεὶ χαλεπαί τε καὶ αἰναί.
Ἐν πέμπτῃ γάρ φασιν ἐριννύας ἀμφιπολεύειν
Ὅρκον τιννυμένας, ὃν ἔρις τέκε πῆμ' ἐπιόρκοις.
Μέσσῃ δ' ἑβδομάτῃ Δημήτερος ἱερὸν ἀκτήν,
Εὖ μάλ' ὀπιπεύοντα ἐϋτροχάλῳ ἐν ἀλωῇ
Βάλλειν, ὑλοτόμον τε ταμεῖν θαλαμήια δοῦρα
Νήιά τε ξύλα πολλά, τά τ' ἄρμενα νηυσὶ πέλονται.
Τετράδι δ' ἄρχεσθαι νῆας πήγνυσθαι ἀραιάς,

Εἰνὰς δ' ἡμέσση ἐπιδείελα λώιον ἦμαρ
Πρωτίστη δ' εἰνὰς παναπήμων ἀνθρώποισιν.
Ἐσθλὴ μὲν τ' ἥδε φυτεύειν ἠδὲ γενέσθαι
Ἀνέρι τ' ἠδὲ γυναικὶ, καὶ οὔποτε πάγκακον ἦμαρ.
Παῦροι δ' αὖτ' ἴσασι τρισεινάδα μηνὸς ἀρίστην
Ἄρξασθαί τε πίθου, καὶ ἐπὶ ζυγὸν αὐχένι θεῖναι
Βουσὶ καὶ ἡμιόνοισι καὶ ἵπποις ὠκυπόδεσσι
Νῆα πολυκλήιδα θοὴν εἰς οἴνοπα πόντον
Εἰρύμεναι. παῦροι δέ τ' ἀληθέα κικλήσκουσιν
Τετράδι δ' οἶγε πίθον, περὶ πάντων ἱερὸν ἦμαρ
Μέσσῃ, παῦροι δ' αὖτε μετ' εἰκάδα μηνὸς ἀρίστην
Ἠοῦς γινομένης, ἐπιδείελα δ' ἐστὶ χερείων,
Αἵδε μὲν ἡμέραι εἰσὶν ἐπιχθονίοις μέγ' ὄνειαρ.
Αἱ δ' ἄλλαι μετάδουποι, ἀκήριοι οὔτι φέρουσαι,
Ἄλλος δ' ἀλλοίην αἰνεῖ, παῦροι δέ τ' ἴσασιν,
~~Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ,~~
Τάων εὐδαίμων τε καὶ ὄλβιος, ὃς τάδε πάντα
Εἰδὼς, ἐργάζηται ἀναίτιος ἀθανάτοισιν
Ὄρνιθας κρίνων καὶ ὑπερβασίας ἀλεείνων.

Τέλος τῶν τοῦ Ἡσιόδου ἔργων καὶ ἡμερῶν.

Varro lib. ix in hunc
versiculum suo operi
dies quandoque mater
quandoque noverca est

IN HESIODI
LIBROS DE OPERE ET DIE,
Enarrationes Phil. Melanch.

Occaſio Poëtæ ſcribendi, & argumenta librorum.

CVM IN ENARRANdis authoribus conſilium ſcriptoris & argumentum operis in primis obſeruari debeat, uideamus nos quoq; quo cõſilio hoc poëma ab Heſiodo conſcriptum ſit. Apparet uero Heſiodum ſuis populis apud quos uixit, hoc poëma compoſuiſſe, ut uidelicet illis, recte uiuendo, rationem aliquam, et tanquàm leges ciuilioris & honeſtioris uitæ præſcriberet. In primo enim libro hortatur ad iuſticiam colẽdam, traditq; præcepta ad uitã præclare inſtituendam, utilia & neceſſaria. In Secundo autem libro agriculturæ rationem deſcribit, & monet eſſe laborandum. Nam ociũ ſæpe multorum malorum cauſſa exiſtere ſolet, & uix fieri poteſt, ut ocioſi ab iniurijs abſtineant. Itaq; non tantum iuſticiæ, ſed etiam laborandi præcepta tradenda exiſtimauit Heſiodus. Eſt uero ibi cõplexus pulcherrimam temporis deſcriptionẽ, & totius ferè anni dimenſionem.

Multa Phyſica & aſtronomica, de tempeſtatibus, de ortu & occaſu ſyderum, alijsq́; rebus digniſſimis cognitione adiunxit, quæ quidem omnia imitatus eſt Vergilius in Geor. Traduntur autem hæc, non eam tantum ob cauſſam, ut arandi atq; ſerendi idonea tempora noſcamus & obſeruemus, uerùmetiam, quia propter multa ciuilia officia certam anni & temporum deſcriptionem tenere oportet. Porrò Heſiodus uidetur occaſionem ſcribendi huius operis accepiſſe, à fratris ſui Perſæ iniurijs, à quo in diuiſione hæreditatis ſuæ fuerat defraudatus. Itaq; ſub iſtius perſona omnes ad æquitatem & iuſticiam hortatur. Cæterum, fuit poëta Heſiodus ſacerdos templi Muſarum, in Helicone monte Bœotiæ, & in Aſcra pago, ſitam ad radicem eius montis, uixit. Scribit autem Pauſanias, ſuis temporibus Aſcræ nihil niſi unã quandam turrim extitiſſe, ſeq́; Heſiodi opera inſculpta in plumbo in Helicone uidiſſe. Item fuit poſterior Homero centum annis Heſiodus, ut ſcripſit Suidas, nec Ciceroni improbatur fuiſſe poſteriorem. Totum opus παραινετικὸν eſt & morale, præſertim in primo libro. Et ſoliti erant Græci hunc poëtam ediſcere, quemadmo pueri noſtri certas preces ediſcunt. Quare æquũ, ut ſtudioſa iuuentus, cum propter linguæ cognitionem, tum ciuilia præcepta, ad uitã præclarè inſtituendam, cũ primis utilia & neceſſaria hunc poëtam maxime amet, & diligentiſſime legat ediſcatq́;.

Μοῦσαι πιερίηθεν &c.

COntinet inuocationem, quæ cum laude Iouis coniuncta eſt. Precatur enim Muſas ut Iouem celebrent, ne ſtatim in initio parum religioſe Iouem compellare uideretur. Poſtea, tanquam placatum iam laudibus Muſarũ & ipſum inuocat, precaturq́; , ut reſpiciat res humanas, & det mentem meliorem fratri. Et familiare eſt poëtis inuocationi Encomiũ adijcere, quemadmodũ Verg. Tuq́; adeo quem mox quẽ ſit habitura Deorũ.

Muſæ à græco uerbo Μῶσαι dictæ ſunt, quod proprie inquirere eſt, dichten. Deinde per Proſopopeiam Deam quandam ſignificat.

θεν) nota eſt aduerbiorum de loco.

Δία) expletiua eſt.

ὑμνείουσαι) Id eſt, celebrantes, eſt actiuæ ſignificationis, quanquàm aliqui neutraliter exponant, quæ eſtis celebres aut inclytæ. Græci uero actiue exponunt. Vtitur Heſiodus & alibi in Theogenia, & Homerus in hymnis.

ὄντε διὰ βροτοὶ &c.

Repetitio eſt, conſtans diſtributione rethorica. Enumerat enim pias quaſdam ſententias de Deo, quæ præterquàm quod natura inſitæ ſunt ſanis hominibus, tamen poëtæ retinuerunt honeſtos ueterum ſermones, quos dubio procul à filijs Noë & alijs patribus acceperunt, licet religionem & mores non item ſeruauerint. Et con

ſtat Heſiodum ex uetuſtiſſimis fuiſſe, quo tempore non=dum à Philoſophis hæ Patrum ſententiæ fuerant deprauatæ. Iam quid de Deo potuit ſanctius dici, quàm quod hoc loco dictum eſt ab Heſiodo? etiamſi uim religionis non nouerat. Sic enim & nos in Cantico: Depoſuit potentes de ſede & exaltauit humiles. Et Aeſopus, cum rogaretur quid ageret Deus. Sublimes, inquit, detrudit, & humiles eleuat. Atq; hoc Deo proprium eſt, neque enim poteſt pati ſuperbos φαντάζεσθαι & omnia pro libidine agere.

Εκητι) aduerbium ab ἕκων uolens

φατόσ καὶ ῥητόσ differũt perinde ut latinis loquor & dico. Eſt enim φατόσ de quo magna fama eſt.

ῥᾶ eſt ſcandendum pro ῥεῖα. Nam breuis abſorbet longam. Sic dixit Virgilius aluaria pro aluearia

ἀρίζηλον) eum uocat qui dignus eſt emulatione atq; imitatione.

κάρφει) Elegans metaphora eſt in hoc uerbo, quod ξηραίνει id eſt, deſiccat ſignificat, & κάρφος, ſiccum, arefactum, & fiſſum lignum, eyn ſpan. Hac uoce poëta ſubitam ruinam elatæ mentis indicat.

Ζεὺς ὑψιβρεμέτης κλῦθι.

Αποστροφὴ eſt ad Iouem, qua precatur, ut ſe iuuet in Perſæ docendo. Sunt enim duæ præcationes in hoc exordio, quarum prior ad Muſas, poſterior ad Iouem inſtituta eſt.

θέμιστες præcepta ſunt de moribus.

ἐγὼ δὲ κοὶ Πέρσῃ.

Propoſitio eſt. Ego Perſæ conſulam optima. Iam τῦ
νκ potentialis particula ad Μυθησαίμην referenda eſt,
quaſi dicat. Tum uera dixero fratri meo ubi tu leges gu-
bernaueris Iuppiter, & adfueris mihi præſcribenti præ
cepta de moribus.

Ετήτυμα pro ἔτυμα poſuit, certa. ſignificat enim ἔτυ
μον certũ quiddam, inde ἐτυμολογία quæ docet quid
quæuis uox certo ſignificet.

Οὐκ ἄρα μοῦνον ἔλω.

Narratio. Orditur à generali ſentẽtia ad ſpecialem
per diſtributionem, & commemorat duplicem eſſe ra-
tionem rei familiaris augendæ, alteram honeſtam, cum
labore, induſtria & diligentia rem facimus: alteram tur
pem, cum per iniuriam & ſcelus cumulantur opes. Et
quia in omni oratione ex aliqua occaſione, ex facto ali-
quo, narrationes trahuntur, Heſiodo etiam occaſionem
præbuere fratris iniuriæ. Itaq; à litibus orditur. Sed ut
gratiorem faciat orationem, non dicit ſimpliciter alios
per iniuriam ac lites quærere pecuniam, alios induſtria
ac labore, ſed nomẽ litis tranſtulit etiam per metaphorã
ad honeſtam artem, & duplicem contentionem eſſe di-
cit, alteram uituperandam, alteram dignam laude, ubi
aliquis contendat cum alijs induſtria.

Hæc Paronomaſia multo uenuſtiorem orationem facit.

Sæpe enim ad uicinas uirtutes nomina uiciorum tranſferimus, aut è contra, ut cum pro ſordido frugalem dicimus, pro prodigo liberalem & c. Submonet autem hoc poëta nos in omni genere laboris, non tantum aliorum exemplis accendi, ſed etiam iuuari: ideóque hanc contentionem tantopere probat. Quia ſi ſolus aliquid agas, erit infœlix labor, frequentia autem iuuat. Sicut ſi quis ſolus pingat, nunquàm efficere tãtum poterit, quantum efficeret, ſi aliorum exemplis adiuuaretur. Inde nata ſunt iſta: Vnus uir nullus uir. Et illud apud Homerum Iliados κ.

Σύν τε δύ' ἐρχομένω &c.

Et Cicero ſcribit in diſcendo συζήτησιν uel primas partes tenere, hoc eſt, habere aliquem qui cum conferas de quibus rebus uelis, & uerſari in quadam frequentia diſcentium, ubi à multis de uarijs rebus admoneri poſſis. Sicut Ouid. ait de Ponto,

Scilicet ingenijs aliqua eſt concordia iunctis
Et ſeruat ſtudij fœdera quiſq; ſui
Vtq; meis numeris tua dat facundia neruos
Sic redit à nobis in tua uerba nitor.

Οὔ τις τήνγε φιλεῖ βροτὸς &c.

Sentit fato quodam concitari homines ad hoc genus contentionum. Nemo enim eſt qui amat iniuſticiam, licet & ratio reclamet, tamen ſequimur. Viderunt nimirum prudentes uiri quid eſſet in natura hominis. Quare

& Plato

& Plato recte iudicauit cum ait, rationem aurigā eſſe, equos eſſe affectus qui & currum & aurigam rapiūt.

Νύξ ἐρεβεννή) Per noctem incomprehenſibilem quandam æternitatem rerum intelligit.

Ἀπάλαμνον) inertem ſignificat, quaſi dicas ſine manu, aut qui manus nulli operi admouet. παλάμη enī manum & opus ipſum apud græcos ſignificat.

ὦ Πέρση σὺ δὲ ταῦτα τεῷ &c.

Subiecit exhortationem. Ergo tu amplectere contentionem honeſtiorem non illam turpem. Eſt uero magna ſimplicitas, magna ſuauitas huius loci, & ſic finis eſt honeſtæ contentionis, nunc turpem deſcribit. Et qđ malum contentionis genus eſt, & turpe alteri inuidere, omnibus modis fugiendum eſſe monet, addita dehortatione, ut ne in mentem quidem ueniat fratri uelle in foro rixari, & malis artibus diteſcere. Ratio eſt quòd infœliciter uerſatur circa contiones forenſes, cui ſingulis temporibus ſui prouentus non adfuerint, nam hoc ὡραῖος ſignificat.

Τοῦ κεκορεσάμενος νείκεα

Conceſſio Ironica eſt. Quando ditatus es & abundas iam re familiari, nec animus à malo reuocari poteſt, age per me licebit litiges quàm diu uoles. Et quanquam melius eſt litigare quàm rapere, tamen mecum litigare non poteris, cum de meo nihil amplius rapere poſſis, & res iam ſit tranſacta.

Αἰτ' ἐκ Διὸσ εἰσὶν ἄριςαι

Ita enim ſenſerunt ſapientes uiri, eſſe animis noſtris innatam rationem æqui & boni.

Δωροφάγους) Doniuoros, *elegans epitethon eſt. Vocat autem reges præfectos ſingularum urbium, quemadmodum &* Homerus *Quod autem munera facile quæuis expugnent, etiam* Ouidius *ſenſiſſe uidetur dũ ait:*

Munera crede mihi placant homineſq́; Deoſq́;

Placatur donis Iuppiter ipſe datis

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς

Epiphonema *eſt ſuperioris ſententiæ. Nam cum reprehendiſſet fratris auariciam & rapacitatem, adijcit exclamationem,* O *ſtultos mortales, qui neſciunt ſatius eſſe modicas facultates iure partas habere, quàm magnas opes ſcelere & iniurijs quæſitas.* Et *generaliter mediocritatem nobis commendauit hoc* Epiphonemate. *Solet autem* Heſiodus *apologis, ænigmatis, allegorijs, & huiuſmodi alijs figuris præ reliquis poëtis libenter uti, quia figurate dicta acrius feriunt aures atque animum. Ideo & hic figurate mediocritatem laudat, cum ait:* Dimidium *plus eſſe toto, cum nihil aliud, authore* Platone *in* Gorgia, *& in lib. de* Repub. *dicere uelit, quàm mediocritatem conſeruandam eſſe.* Vt, *ſi quis dicat:* Sacius *eſſe dimidio cibi uti, quàm immodico cibo onerare ſtomachum.* Sic *ſatius eſt dimidium facultatum habere, quàm ingentes opes, quæ ſine periculo retineri non poſſunt.*

poſſunt. Sic in moribus ſacius eſt eſſe cuntatiorem & timidiorem, quàm eſſe ſupra modum audacem. Ad hunc modum de mediocritate præcipit & Horatius

Eſt modus in rebus ſunt certi deniq; fines
Quos ultra citráq; nequit conſiſtere rectum.

Sic Heſiodus hoc loco totum uocat id quod eſt ſuperuacaneũ & ſuperfluum, dimidiũ uocat mediocritatem. Et hanc quidem ſententiam confirmat etiam ſequens uerſus, qui planè œconomicus eſt. Monet enim modicis facultatibus ſcienter & cum ratione quadam utendum eſſe. Ita futurum eſſe, ut in anguſta re familiari commodius uiuas, quàm alij in magnis opibus, quorum plæriq; ſunt obærati, aut ſordidi, deniq; qui ſuis fortunis ipſi minime omnium fruuntur. Itaq; & Virgilius ait:

Laudato ingentia rura,
Exiguum colito.

Et de quodam tenui ſene, qui tamen diligenter colebat ſuum hortulum, ait: Regum æquabat opes animis. Sed hoc Heſiodi præceptum late patet, Paruas & humiles res præſtare magnis. Sic præſtat uita tranquilla priuatorum regum uitæ, ſicut ille dicit:

Gaudentem paruiſq; ſodalibus, & lare certo.

Sæpe contemptæ res plus utilitatis adferunt, quàm ea quæ plurimi fiunt, ut Grammatica.

Ev μαλάχῃ) Numerant Maluam inter ſaluberrimas herbas, & inter eas quæ principatum in medicina

ueteri habuerunt, facit enim aluum bonam, & utiliter humectat. Plin. ait, aduerſus omnes morbos præſidium eſſe, ſi quis quotidie dimidium cyathum ex ea ſorbeat. A molliendo nomen habet, pappel. Aſphodelo in cibis uſi ſunt & ueteres cum ficis, ſed nunc tantum eius in medicina uſus eſt, ad ſcabiem cum primis utilis. Latini albucum & haſtulam uocant, goldt wurtzel. Gellius ſeſe hic præter rem torquet.

Κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι

Priuſquàm tradat præcepta, lõgam Narrationem hic inſeruit, in qua cauſſam exponit, cur difficilius ſit uictũ parare hoc tempore quàm antea. Et longam quandam fabulam fingit, Iouem iratum miſiſſe in terràs Pandoram, quæ tum id mali, tum omnes alias ærumnas ſecum attulerit. Eſt autẽ Pandora uoluptas. Luxuria enim nũc multis rebus opus habet, augetq́; quotidie ſumptus. Neque id modo adfert incommodi, ſed etiam omnis generis morbos gignit. Sicut Horatius ait:

Vides ut pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia cum corpus onuſtum &c.

M. Cicero in quinto lib. Tuſcul quæſtio. docet, Promethea magnum quendam uirum fuiſſe, in ſapientiæ ſtudio uerſatum, itẽ abditas & arcanas res in natura hominibus oſtendiſſe. Hinc intelligi fabula poteſt. Iouem iratum ignem abdidiſſe. Veritas enim latet, ſeu, ut ſcribit Cicero Democritũ dixiſſe, penitus abſtruſa ẽ in natura.

Sed

Sed cum oſtendiſſet Prometheus hominibus recta & honeſta, tamen miſit Iuppiter Pandoram, hoc eſt, uoluptatem, quæ non ſinit nos recta, etiam quæ iam cognouimus, ſequi. Vt apud Ouidium in Medea:

Video meliora proboq́;
Deteriora ſequor.

Nomen Prometheus ſignificat deliberantem ante factũ. Epimetheus deliberãtem poſt factum. Itaq; Prometheus uetat recipere uoluptatem, hoc eſt, uel ſapiens aliquis monitor, uel ipſa ratio. Epimetheus uero, hoc eſt, ſtultus, ſeu ſenſus non auſcultans rationi, non obtemperat monitis, itaq; noxiam uoluptatem incautus recipit, ſed ſero recepiſſe pœnitet. Eſt enim euentus ſtultorum magiſter. Et quemadmodum ictus piſcator ſapit, ſic nos ſero uidemus, quantum mali nobis attulerint uoluptates. Sicut & Horatius monet:

Sperne uoluptates, nocet empta dolore uoluptas.

Eſt autem & forma narrationis obſeruanda, quæ quidem & fuſior eſt & ualde molles uerſiculos habet, ordine exponens, primum, Promethea ignem furatum eſſe. Deinde Pandoram factam, & in eo opificio longius commoratur. Tertio miſſam eſſe Pandoram in has ſedes. Quarto receptam ab Epimetheo. Quinto numerat mala quæ ſecum attulit. Porrò, ut hoc quoq; obiter admoneam, non eſt ſemper in fabulis ratio quærenda, ſed ſatis ſit aliquouſque deprehendiſſe quid ſignificare

uoluerit. Nam ſicut in pictura rationes non ſemper ſunt quærendæ cur arborem ſic pinxerit, cum aliquis montem pingere potuerit Ita nec in expoſitionibus fabularum ad amuſſim omnia ſunt rimanda. Quod autem ſpes remanſit in pixide ſignificat neminem tam deſperatis rebus eſſe quin aliquando ſperet. Vnde etiam Prouer. Aegroto dum uiuit ſpes eſt. Nam quantumuis ſint duræ res, tamen ſpe leuatur animus. Vnde homines nati durum genus. Nam nulla eſt beſtia quæ tantum perpeciatur quantum homo. Euripides uenuſtiſſime dixit, οἰστέον καὶ ἐλπιστέον, id eſt, ferendum & ſperandum.

ῥεῖα γάρ κεν

Ad mores communes pertinet hoc, & reſpicit illuc quod uulgo dici ſolet. Quondam facile uictus parabatur, olim erant modeſti. Nam credo poetam uoluiſſe ſignificare cupiditatibus, & uicijs difficiliorem uiuendi rationem factam eſſe.

Αγκυλομήτης) *qui uafer & aſtutus eſt, quòd aſtuti obliqua conſilia inueniant, & non meditentur uulgari ratione.* ἄγκυλον *enim quod curuum & obliquum eſt ſignificat.*

Ἑὸν κακὸν ἀμφαγαπῶντες

Ita ferè nobiſcum agitur, atq; ea eſt conditio rerum humanarum. Omnes errore tenemur atq; illo delectamur. Ita ſumus ſtulti, ut illæ ipſæ cupiditates quæ omnis generis mala ſecum trahunt nos delectent.

ἤφαιστον

ἥφαιστον δ᾽ ἐκέλευσε

Diſtributio eſt ut oratio fiat copioſior, enumerat enim quomodo Pandora ſit condita, & quomodo ſinguli Dij in hanc mulierem aliquid contulerint. Et ſignificat poëta non unum eſſe genus uoluptatis, quemadmodum ille ait: Nemo repente fuit turpiſſimus, Accipient te paulatim.

πόθον) deſyderium uehemens, id eſt, ut ametur uehementer.

γυιοκόρους) Ad ſacietatem uſq; arrodentes membra, deducunt à γυῖον & κόρος. Poterit autem hic locus copiæ exemplo eſſe cum ſit ſimplex quædam ubertas in hoc carmine, & oratio per gradus quoſdam aſcendat.

Ἑρμείαν ἤνωγε) Mercurium finxerunt nuncium Deorum, quòd eius motus ſit maxime admirabilis, & quòd eius uaria ratio ſit in genituris.

ἐν δὲ θέμεν κύνεόν τε νόον.

Impudentiam intelligit. Sic enim uidetur in hominibus coopertis & obrutis uoluptatibus quos nihil pudet. Nulla ſunt flagicia tanta quæ non impune ipſis licere arbitrantur. Neminem metuunt, neq; Deos neq; homines, non fas non pietatem ullam curant. Leges uero, ad quas omnes ex æquo uiuere par eſt, non pluris faciunt quàm muſcam elephantus Indicus. In ſumma, caninam impudentiam retinent, nec ullam honeſtatem ſpe-

ſtant. Hanc impudẽtiam apud Homerum in primo Iliad. exprobrat Agamemnoni Achilles dum ait: (φοιο.
Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ᾽ ἔχων, κραδίην δ᾽ ἐλά-
καὶ πότνια πειθὼ

Eloquentiæ Dea eſt, quam Græci peculiari templo & ceremonijs colebant. Hora.

Et bene nummatum decorat Suadela Venuſq;.

Δῶρων ἐδώρησαν πῆμ᾽ ἀνδράσιν ἀλφηστῆσιν

Ἀλφήστας) indagatores exponunt, ſed id accipiendum eſt in malam partem pro curioſis, quia ſic ſunt hominum ingenia, ut præſentia faſtidiant, cupiant & adfectent alia. Sicut & piſces ἀλφήστας uocant, quia ſtatim adnatare ſolent, ſi quid abieceris in piſcinam. Porrò grauiſſime iſta curioſitas reprehenditur apud Horatium Epiſt. lib. 1.

Optat ephippia bos piger optat arare Caballus

Et apud Martialem:

Quod ſis eſſe uelis nihilq; malis

Αὐτὰρ ἐπεὶ δόλον αἰπὺν ἀμήχανον.

Mittitur iam Pandora ad Epimetheũ & recipitur. Sunt enim affectus noſtri inexpugnabiles, ita ut iure illũ poſſis fortem uirum uocare, qui uoluptatẽm ſuperet. An non uidemus maxima bella propter priuatos affectus naſci? Vt de tot morborum generibus interim ſileam, quos latẽter inter diu et noctu ſua ſponte dicit irrepere. Eſt autem elegans proſopopeia, qua fingit morbos obambu-

ambulare tanquàm animantia.

οὕτως οὔτι πού) Epiphonemate claudit ſententiam.

εἰ δ᾽ ἐθέλεις ἕτερόν τοι ἐγὼ

Poſteaquàm hunc locum abſoluit, cur tota hominum uita nunc calamitoſior ſit, atq; olim fuit, ætates iam fingit. Neq; aliud hoc commento ſignificat, quam & naturā & mores ſubinde deteriores fieri. Sicut & Verg.

Sic omnia fatis
In peius ruere & retro ſublapſa referri.

Porrò, qa hanc deſcriptionem ætatū latini poëtæ imitati ſunt, proderit hic obſeruare, quō ſententias Heſiodi expreſſerint. Nam ea collatio docebit nos, quomodo aut breues ſententiæ copioſius illuſtrandæ ſint, aut longiores ſententiæ breuiter & ſignificanter efferendæ. Heſiodus uno uerſu dixit liberos uixiſſe, id Ouidius amplicauit ex cauſſis, quia ſine legibus, ſine iudicijs rectè uiuebant. Sic enim ait,

Pœna metuſq; aberant, nec uerba minantia fixo
Aere ligabantur, nec ſupplex turba timebat
Iudicis ora ſui, ſed erant ſine iudice tuti.

Et Vergil. 7. Aeneid.

Saturni gentem haud uinclo nec legibus æquam
Sponte ſua ueteriſq; Dei &c.

Item quod ait Heſiodus terram ultro fructum produxiſſe copioſum, id quoq; pluribus uerſibus amplificat Ouidius ex circumſtantijs,

Ipſa quoq; immunis, raſtroq; intacta, nec ullis
Saucia uomeribus per ſe dabat omnia tellus
Elegans metaphora eſt in uerbo ἐκκορυφόσω. ſignificat enim κορυφόω accumulo, ἐκκορυφόω tanquàm à ſummo uertice repeto, oben anheben.

θαλίῃσι) ἑορταῖσ exponunt. Vocant enim θαλίας ſacras epulas ἀπὸ τοῦ θάλλειν, id eſt, florere. Eſt autem non uulgare tranquillitatis & pacis Encomiũ quod dicit in conuiuijs delectatos fuiſſe ſine omnibus malis, & ſuauiter omnibus conuixiſſe.

Τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι Διὸς

Quidam dicunt Homerum ita Deum factum, & diu uerſatum fuiſſe inter homines. Et recte Cicero 2 de leg. libro ſcripſit: Cum omnium animi ſint immortales tum fortium ac bonorum eſſe diuinos.

ἣ θέμισ ἀνθρώποισι κατ᾽ ἤθεα

Veluti dicat iuxta prouerb. νόμοσ καὶ χώρα, uel, ſicut conſuetum eſt ſingulis. Sunt enim alij aliarum gentium mores. Et ἤθεα, non mores tantum, ſed loca etiam in quibus conſueuimus ſignificat, ut apud Home. in fine Iliad. ζ. & Iliad. ι. ubi de apro loquitur.

ἣ particula poſita eſt ἀντι τοῦ καθῶς.

Ζεὺς Κρονίδησ ἔκρυψε &c.

Significat propter impietatem & neglectam religionem mortuos eſſe. Et ſecuris hominibus timorem incutere debet, q. ſemper graues dederint pœnas impietatis,

qui

qui non ſolum irreuerenter de Deo ſenſerunt, uerum etiam debito honore defraudarunt.

ἐκ μελιᾶν

Fingit natos ex arboribus, ut ſignificet duriciem & feritatem animorum, quia ſoboles imitatur naturam eorum à quibus procreata eſt, ut Vergil. teſtatur,

Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos.

Ideo & Dido, cum Aeneæ immanitatem tribueret, negat à Dijs ortum eſſe, ſed ait:

Duris genuit te in cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanæq; admorunt ubera Tygres.

οὐδέ τι σῖτον ἤσθιον

Non ederunt frumentum, ſed primi pecudes laniarunt, & carne ueſci cœperunt, quod antea magnum nefas eſt creditum. Sic enim de boue aratore ait Varro. Ab hoc antiqui manus ita abſtineri uoluerunt, ut capite ſancierint ſi quis occidiſſet. Et apud Homerum, cum ſocij Vliſſis boues Solis mactaſſe dicuntur, intelligi debẽt, boues aratores, quos uiolare impietas erat.

ἀλλ' ἀδάμαντος ἔχον

Pulchra deſcriptio uirium corporis eſt, & uolebat ſignificare mirabilem duriciem in illorum animis fuiſſe, quod à ciuilibus diſcordijs, quæ florentiſſimas Reſpublicas euertere ſolent, impias manus non cohibuerint.

αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τοῦτο

Iam ante dictum eſt hoc conſilio ætatum differẽtias

recenſeri, ut deſcriberet Poëta quomodo uicia hominum aucta ſint. Adiecit autem tertiæ ætati Heroicam ætatem quando Hercules, Iaſon & alij Argonautæ uixerunt, qui propterea Heroës & Semidei dicebãtur, quòd naturæ communi hominum nonnihil præſtabant. Et Ariſtoteles ſcite uocauit heroicam uirtutem, impetum quendam peculiarem in homine, ſupra cõmmunem hominum captum, ſicut in Cicerone maior uis dicendi fuit quàm uulgus caperet. Et in Hectore maior fortitudo quàm in reliquum uulgus caderet.

πολεμός τε κακὸς

Aptiſſimum belli epitheton eſt. Nam ſi Ciceroni credimus, Iniquiſſima etiam pax iuſtiſſimo bello præferenda eſt.

Τοὺς μὲν ἐφ' ἑπταπύλῳ

Heroica ætas continet Argonautas, & res geſtas ad Theben, et Troianam hiſtoriam. Poſteriora tantum tempora recenſet. Vide de Thebano argumento Statium in 12. libris. Oedipus ille coniector & ænigmatum ſolutor, ut eſt in Andria Terentij, duos filios habuit, Eteoclen & Polynicen, qui monomachia decertarunt de regno, cum iam Thebæ erat obſeſſa. Cadmus uero profectus ex Phœnicia, cõdidit primum has Thebas ſeptem portarum in Bœotia. Septiportes dictæ ad differentiam Thebarum Aegyptiarum, quæ centiportes fuere.

μῆλα) pecudes, & poſtea ſynecdochicῶs opes

ſignifi-

Vide Adagia Erasmi . folio 525.

ſignificant. οἰδιπόδης .ου.αο. prima uox eſt, non patro nymicum.

Ἐν μακάρων νήσοισι &c.

De fortunatis inſulis uide Plinium lib.6.cap.32. & Solinum in poſtremo capite. Sunt autem non procul à Mauritania.

Μηκέτ᾽ ἔπειτ᾽ ὤφελον ἐγὼ πέμπτοισι

Deſcriptio poſtremæ & ferreæ ætatis, quæ peſſimis prædita moribus eſt, id quod poëta uoluit cum ait: Omne in præcipiti uicium ſtetit utere uelis. Maiorum mores ſenes magis laudant, & recte quidem, nam ſemper degeneramus, et ſic eſt in natura rerum, ut ſubinde omnia degenerent. Iam quoq; boni uiri querun tur de moribus adoleſcentiæ, neq; pater filijs ſimilis, neq; filij patribus, παῦροι γὰρ τοι παῖδες. &c. ut eſt apud Homerum. Neq; hoc tantum uidere eſt in natura rerum aut in moribus, ſed in omnibus rebus. Nam nemo negare poteſt olim Germanorum corpora fuiſſe ro= buſtiora ac proceriora multo quàm nunc ſunt. Item ſe= mina à multis accepimus decreuiſſe, qui dicebant ſe pue ris comperiſſe, multo maiora & meliora ſimul olim ſe= mina frumentorum & leguminū fuiſſe quàm nunc ſunt. Itaq; non immerito conqueri Heſiodus uidetur, quòd in iſtam poſtremam ætatem & peſſimos hominum mores inciderit. Et ſi iſtis melioribus quidem temporibus ad comparationem noſtri ſeculi is rerum ſtatus fuit, in quā

nos ſpem reſeruati ſimus ſeneſcente iam mundo & ingraueſcentibus hominum uicijs uidemus.

χαλεπὰς δὲ θεοί δώσουσι μερίμνας

A μεριμνάω eſt quod curo, ſollicitus ſum ſignificat, quemadmodum eſt in Euangelio: Nolite ſolliciti eſſe quid dicatis coram principibus. Nam ſollicitudo & anguſtia prohibent fidem. Et ſollicitum eſſe eſt incredulum eſſe. Addit tamen mitigationem & dicit, quòd ijs miſcebuntur bona malis, quaſi dicat: & roſa nonnunquàm creſcet inter ſpinas.

Οὐδὲ ξεῖνος ξεινοδόκῳ

Eleganter hanc ſententiam ad uerbum ferè expreſſit Ouidius cum ait:

Non hoſpes ab hoſpite tutus
Non ſocer à genero, fratrum quoq; gratia rara eſt.

Quod autem in decalogo de honore parentibus exhibendo eſt, hoc totidem hic ferè uerbis retulit Heſiodus. Neq; dubium eſt illa ex ſermone Patrum accepta eſſe. Adde quòd lex naturæ ſit, honorare parentes. Eſt autem difficilius honorare parentes, id eſt, cedere illis, exiſtimare de illis omnia bona, obedire &c. quàm præſtare opes. Itaq; & promiſſio addita eſt: Vt ſis longæuus ſuper terram. Athenis capitale fuit θρεπτήρια non perſoluere parentibus. Incredibilis quoq; amor atq; pietas erga ſenes parentes, & uolandi impotentes ineſt Ciconijs, ſolus homo uiciatæ naturæ uicio renutricādi officium

tium aut nunquàm, aut ægre præſtat.

χειροδίκασ) uiolentos uocat, & quibus ius eſt in manibus, breuiter, qui neq; ius neq; leges norunt. Cuiuſmodi deſcripſit Ouidius,

Non metuunt leges ſed cedit uiribus æquum
Victaq; pugnaci iura ſub enſe latent.

ὕβριν poſuit pro ὑβριςὴν, ſubſtantiue, pro adiec. quemadmodum & Homerus ὕβριν ἀνέρα prp ὑβριςὴν ἀνέρα. Et latinis poëtis ſcelus pro ſceleſto admodum familiare eſt.

ζῆλοσ δ᾽ αὐθρώποισιν &c.

Hactenus deſcripſit in genere mores cuiuſq; propemodum ætatis. Itaq; iam redit ad primam propoſitionem de litibus, quas multa mala inter homines parere dicit. Poſteaquàm uero congerie quadam inuidiæ epitetha enumerauit, fingit Pudorem & Nemeſin Deas reliquiſſe terras, hoc eſt, neq; pudore bonos abſterreri amplius à turpitudine, neq; improbos metu uindictæ. Nemeſis enim indignationem ſignificat, quæ ulciſcitur malefacta flagicioſorum. Alioqui Nemeſis Dea eſt quæ ſignificat illam fortunæ ſpeciem, quæ iraſcitur ijs, qui cum res affluunt, nimis inflantur & inſoleſcunt, quos deinde punit & deijcit rurſum. Ariſtoteles poſuit inter uirtutes illum impetum animi generoſi, qui dolet rebus male geſtis. Et Græci omnes uirtutes Deas fecerunt. Ouidius uero magis uidetur ex Arato locum de Iuſticia

Nemeſis

ſumpſiſſe quàm ex Heſiodo, cum inquit: Victa iacet pietas &c. Hos enim potiſſimum locos captauit, qui illuſtrari tractando poterant & niteſcere in loco adhibiti.

Κακοῦ δ' οὐκ ἔσσεται ἀλκή

Id eſt, in tantum malicia hominum inualeſcet, ut planè nullum uel remedium uel auxiliū hiſce tantis malis expectandum ſit (id enim ἀλκὴ ſignificat) Et perſpexerunt ſapientes omnia in rebus humanis mala corrigi nō poſſe, nec ius ciuile corrigit omnia. Multa enim toleranda & diſſimulanda ueniunt non quod laudem mereantur, ſed quòd ſine maximo incommodo è medio tolli nequeant. Quare poſteaquàm admodum rethorice queſtus eſt de publicis moribus, & de perturbatione omnium rerum (fuit enim totus ille locus Querela temporum) commode nunc præcepta ſubijcit.

Νῦν δ' αἶνον βασιλεῦσι ἐρέω φρονέουσι

Propoſitio eſt. Tradam nunc præcepta Regibus & Magiſtratibus. Et priuſquàm perueniat ad Paræneſes, narrat apologum, quo figurate ſignificat quales mores ſint Tyrannorū, quod nihil minus deceat quàm ui graſſari more beſtiarum. Significat enim αἶνος ſermonem tecte aliquid monentem de moribus. Vnde & Apologos αἴνους dixerūt. Aenigma uero eſt obſcura ſignificatio.

Φρονέουσι καὶ αὐτοῖς

Correctio propoſitionis eſt, quaſi dicat, nunc monebo reges, ſed fortaſſe fruſtra moneo, ſicut olim Luſcinia

nia Accipitrem. Nam ueritas odium parit.

ἀηδόνα ποικιλόδειρον

Epitethon Luſciniæ eſt, habet enim uariatum collũ. Magis tamen ad uocem quadrare puto quàm collum, hac enim cum primis excellit, quemadmodum & Plinius in illa deſcribenda luſit. lib. 10 ca. 2

Τῇ δ' εἶς ᾗ σ' ἂν ἐγώ περ ἄγω

Tyranni uox eſt, planè prouerbialis de alterius uita pro libidine ſtatuentis, quaſi dicat, quantumuis iuſta ſis & æqua poſtules, tamen penes me eſt ius de te ſtatuendi quid uelim. Conuenit cum illo Agamemnonis quod eſt apud Homerum lib. i. Iliados:

Εἰ δέ κε μὴ δώωσιν ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἕλωμαι. &
Ὄφρ' εὖ εἰδῇς ὅσσον φέρτερός εἰμι σέθεν. alibi

Ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας &c.

Epiphonema ſeu Epimythion huius fabulæ eſt, ſunt enim Epiphonemata ſententiæ ex ſuperioribus conſequentes. Monet non eſſe contendendum cum præſtantioribus. Nec enim fieri poteſt ut pociatur uictoria unquàm, uerũ ad dedecus mala quoq; pati cogitur. Qua ſententia eleganter germaniſmum expreſſit, Er muß den ſpott zum ſchaden hon.

ὦ Πέρση, σὺ δ' ἄκουε &c.

Adhortatio eſt O Perſe fuge iniuriam. Eſtq; primum præceptũ. Nam in legibus naturæ prima lex eſt,

ne quem lædamus. Huiuſmodi noticias, quæ in omnibus ſanis hominibus ſunt, Græci προλήψεις *uocant. Et Paulus quoq; ius naturæ ſic uocauit. Plutarchus integrum librũ ſcripſit* περὶ προλήψεως. *Et prodeſt ſcire quantum uideat ratio, deinde uidere quid deſit ei, & ad quæ pertingere nequeat.*

δίκη) *ſignificat iuſticiam, iudicium & uindictam. Quod Romani ius uocant, hoc Græci* δίκην. *Germanica uox recht planè ſic uſurpatur.* Ἐσθλὸν *pro forti exponendum cenſeo, ut ſit ſenſus: Ne fortis quidem uir iniuriam perferre poſſit.* ἑτέρηφι *pro* ἑτέρα *Ionica Paragoge eſt, ſicut nos dicimus dicier pro dici.*

Δίκη δ' ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει

Ratio præcepti eſt quare ſit ſatius ſequi iuſticiam, quia ad bonum finem perduci non poteſt, ſi quis iniuria afficiat alium. Et quanquàm iniuſta ſæpe habeãtur pro iuſtis, tamen fieri non poteſt, quin iuſtum cognoſcatur tandem, & homines ſcelerati opprimantur. Nam ut ueritas laborare poteſt extingui non poteſt, ita nec iuſticia. Atq; hoc ſignificare uoluit cum inquit: ἐς τέλος ἐξελθοῦσα. ἴσχειν *uero eſt præualere, obtinere, den platz behalten.*

παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω

Prouerbialis locutio eſt, quæ ſignificat miſerrimam eſſe prudentiam quæ ex malis noſtris perdiſcitur. Commoratur autem longiuſcule in collatione iuſticiæ & iniuſticiæ

iniuſticiæ, ut metum incutiat hominibus, ne quid contrà iuſticiam faciant. Itaq; & utriuſq; cum incommoda tum commoda recenſet, ſicut in ſcriptura Deus minatur & pollicetur, bonis quidē ut bene habeant, & ut res ipſorum ſint incolumes, malis uero, ut quia ſemel in animū induxerunt iniuſticiæ partes ſequi, etiam fructus illa dignos auferant, hoc eſt, ut bello, latrocinijs, ſeditionibus, tyrannorum ſæuicia, & omnibus malis affligantur.

ἡ δ᾽ ἕπεται κλαίουσα πόλιν τε

Suſpicor κατὰ *ſubintelligendum eſſe, ut ſit ſenſus, Iuſticia aëre iam induta ut cerni nequeat per urbem & plateas incedens, dignas de iniuſtis pœnas ſumet.* ἕπεται *enim alioqui cum datiuo conſtruitur.*

οἳ δὲ δίκας ξείνοισι &c.

Argumentum eſt à præmijs quæ iuſtos ſequuntur. Nam cum nihil ſit quod æque ad recte faciendum homines inuitet atq; ſpes commodi alicuius ob oculos poſita, etiam Principes hac ratione Heſiodus ad iuſticiam & honeſtatem colendam accendi poſſe arbitratur. Et uidere licet hoc in loco, quàm pulchra ſit in uerbis amplificatio, urbs uiret, populi florent, eſt pax, & illa quidem iuuenum alumna, præterea dat magnam annonæ ubertatem, quæ omnia, ſi quis pro dignitate luminibus uerborum exornauerit, facilime copioſam queat orationem efficere. Sunt autem in primis pacis & belli epitetha obſeruanda, quia bello nihil calamitoſius, nihil fugien=

Ipſa quoq; immunis, raſtroq; intacta, nec ullis
Saucia uomeribus per ſe dabat omnia tellus

Elegans metaphora eſt in uerbo ἐκκορυφόσω. ſignificat enim κορυφόω accumulo, ἐκκορυφόω tanquàm à ſummo uertice repeto, oben anheben.

θαλίῃσι) ἑορταῖς exponunt. Vocant enim θαλίας ſacras epulas ἀπὸ τοῦ θάλλειν, id eſt, florere. Eſt autem non uulgare tranquillitatis & pacis Encomiū quod dicit in conuiuijs delectatos fuiſſe ſine omnibus malis, & ſuauiter omnibus conuixiſſe.

Τοὶ μὲν δαίμονές εἰσὶ Διὸς

Quidam dicunt Homerum ita Deum factum, & diu uerſatum fuiſſe inter homines. Et recte Cicero 2 de leg. libro ſcripſit: Cum omnium animi ſint immortales tum fortium ac bonorum eſſe diuinos.

ἧ θέμις ἀνθρώποισι κατ' ἤθεα

Veluti dicat iuxta prouerb. νόμος καὶ χώρα, uel, ſicut conſuetum eſt ſingulis. Sunt enim alij aliarum gentium mores. Et ἤθεα, non mores tantum, ſed loca etiam in quibus conſueuimus ſignificat, ut apud Home. in fine Iliad. ζ. & Iliad. ι. ubi de apro loquitur.

ἧ particula poſita eſt ἀντὶ τοῦ καθώς.

Ζεὺς Κρονίδης ἔκρυψε &c.

Significat propter impietatem & neglectam religionem mortuos eſſe. Et ſecuris hominibus timorem incutere debet, q̃ ſemper graues dederint pœnas impietatis, qui

qui non ſolum irreuerenter de Deo ſenſerunt, uerum etiam debito honore defraudarunt.

ἐκ μελιᾶν

Fingit natos ex arboribus, ut ſignificet duriciem & feritatem animorum, quia ſoboles imitatur naturam eorum à quibus procreata eſt, ut Vergil. teſtatur,

Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos.

Ideo & Dido, cum Aeneæ immanitatem tribueret, negat à Dijs ortum eſſe, ſed ait:

Duris genuit te in cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanæq; admorunt ubera Tygres.

οὐδέ τι σῖτον ἤσθιον

Non ederunt frumentum, ſed primi pecudes laniarunt, & carne ueſci cœperunt, quod antea magnum nefas eſt creditum. Sic enim de boue aratore ait Varro. Ab hoc antiqui manus ita abſtineri uoluerunt, ut capite ſancierint ſi quis occidiſſet. Et apud Homerum, cum ſocij Vliſſis boues Solis mactaſſe dicuntur, intelligi debẽt, boues aratores, quos uiolare impietas erat.

ἀλλ᾽ ἀδάμαντος ἔχον

Pulchra deſcriptio uirium corporis eſt, & uolebat ſignificare mirabilem duriciem in illorum animis fuiſſe, quod à ciuilibus diſcordijs, quæ florentiſſimas Reſpublicas euertere ſolent, impias manus non cohibuerint.

αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τοῦτο.

Iam ante dictum eſt hoc conſilio ætatum differẽtias

recenſeri, ut deſcriberet Poëta quomodo uicia hominum aucta ſint. Adiecit autem tertiæ ætati Heroicam ætatem quando Hercules, Iaſon & alij Argonautæ uixerunt, qui propterea Heroës & Semidei dicebãtur, quòd naturæ communi hominum nonnihil præſtabant. Et Ariſtoteles ſcite uocauit heroicam uirtutem, impetum quendam peculiarem in homine, ſupra cõmunem hominum captum, ſicut in Cicerone maior uis dicendi fuit quàm uulgus caperet. Et in Hectore maior fortitudo quàm in reliquum uulgus caderet.

πόλεμός τε κακὸς

Aptiſſimum belli epitheton eſt. Nam ſi Ciceroni credimus, Iniquiſſima etiam pax iuſtiſſimo bello præferenda eſt.

Τοὺς μὲν ἐφ' ἑπταπύλῳ

Heroica ætas continet Argonautas, & res geſtas ad Theben, et Troianam hiſtoriam. Poſteriora tantum tempora recenſet. Vide de Thebano argumento Statium in 12. libris. Oedipus ille coniector & ænigmatum ſolutor, ut eſt in Andria Terentij, duos filios habuit, Eteoclen & Polynicen, qui monomachia decertarunt de regno, cum iam Thebæ erat obſeſſa. Cadmus uero profectus ex Phœnicia, cõdidit primum has Thebas ſeptem portarum in Bœotia. Septiportes dictæ ad differentiam Thebarum Aegyptiarum, quæ centiportes fuere.

(μῆλα) *pecudes, & poſtea ſynecdochicῶs opes*

ſignifi-

Vide Adagia Erasmi. folio 525.

ſignificant· οἰδιπόδης ·ϐ·αο·prima uox eſt, non patro nymicum·

Ἐμ μακάρων νήσοισι &c.

De fortunatis inſulis uide Plinium lib.6·cap·32· & Solinum in poſtremo capite. Sunt autem non procul à Mauritania.

Μηκέτ' ἔπειτ' ὤφελον ἐγὼ πέμπτοισι

Deſcriptio poſtremæ & ferreæ ætatis, quæ peſſimis prædita moribus eſt, id quod poëta uoluit cum ait: Omne in præcipiti uicium ſtetit utere uelis. Maiorum mores ſenes magis laudant, & recte quidem, nam ſemper degeneramus, et ſic eſt in natura rerum, ut ſubinde omnia degenerent. Iam quoq; boni uiri querun tur de moribus adoleſcentiæ, neq; pater filijs ſimilis, neq; filij patribus, παῦροι γὰρ τοι παῖδες· &c· ut eſt apud Homerum· Neq; hoc tantum uidere eſt in natura rerum aut in moribus, ſed in omnibus rebus· Nam nemo negare poteſt olim Germanorum corpora fuiſſe ro= buſtiora ac proceriora multo quàm nunc ſunt. Item ſe= mina à multis accepimus decreuiſſe, qui dicebant ſe pue ris comperiſſe, multo maiora & meliora ſimul olim ſe= mina frumentorum & leguminũ fuiſſe quàm nunc ſunt. Itaq; non immerito conqueri Heſiodus uidetur, quòd in iſtam poſtremam ætatem & peſſimos hominum mores inciderit. Et ſi iſtis melioribus quidem temporibus ad comparationem noſtri ſeculi is rerum ſtatus fuit, in quã

nos ſpem reſeruati ſimus ſeneſcente iam mundo & ingraueſcentibus hominum uicijs uidemus.

χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας

A μεριμνάω eſt quod curo, ſollicitus ſum ſignificat, quemadmodum eſt in Euangelio: Nolite ſolliciti eſſe quid dicatis coram principibus. Nam ſollicitudo & anguſtia prohibent fidem. Et ſollicitum eſſe eſt incredulum eſſe. Addit tamen mitigationem & dicit, quòd ijs miſcebuntur bona malis, quaſi dicat: & roſa nonnunquàm creſcet inter ſpinas.

Οὐδὲ ξεῖνος ξεινοδόκῳ

Eleganter hanc ſententiam ad uerbum ferè expreſſit Ouidius cum ait:

Non hoſpes ab hoſpite tutus
Non ſocer à genero, fratrum quoq; gratia rara eſt.

Quod autem in decalogo de honore parentibus exhibendo eſt, hoc totidem hic ferè uerbis retulit Heſiodus. Neq; dubium eſt illa ex ſermone Patrum accepta eſſe. Adde quòd lex naturæ ſit, honorare parentes. Eſt autem difficilius honorare parentes, id eſt, cedere illis, exiſtimare de illis omnia bona, obedire &c. quàm præſtare opes. Itaq; & promiſſio addita eſt: Vt ſis longæuus ſuper terram. Athenis capitale fuit θρεπτήρια non perſoluere parentibus. Incredibilis quoq; amor atq; pietas erga ſenes parentes, & uolandi impotentes ineſt Ciconijs, ſolus homo uiciatæ naturæ uicio renutricādi officium

tium aut nunquàm, aut ægre præſtat.

χειροδίκας) *uiolentos uocat, & quibus ius eſt in manibus, breuiter, qui neq; ius neq; leges norunt.* Cuiuſ-*modi deſcripſit* Ouidius,

Non *metuunt leges ſed cedit uiribus æquum*
V*ictaq; pugnaci iura ſub enſe latent.*

ὕβριν *poſuit pro* ὑβριστὴν, *ſubſtantiue, pro adiec. quem-admodum &* Homerus ὕβριν ἀνέρα *pro* ὑβριστὴν ἀνέρα. Et *latinis poëtis ſcelus pro ſceleſto admodum familiare eſt.*

ζῆλος δ' ἀνθρώποισιν &c.

Ha*ctenus deſcripſit in genere mores cuiuſq; prope modum ætatis.* Itaq; *iam redit ad primam propoſitionem de litibus, quas multa mala inter homines parere dicit.* Poſtea *quàm uero congerie quadam inuidiæ epitetha enumerauit, fingit* Pudorem & Nemeſin Deas *reliquiſſe terras, hoc eſt, neq; pudore bonos abſterreri amplius à turpitudine, neq; improbos metu uindictæ.* Nemeſis *enim indignationem ſignificat, quæ ulciſcitur maleſacta flagicioſorum.* Alioqui Nemeſis Dea *eſt quæ ſignificat illam fortunæ ſpeciem, quæ iraſcitur ijs, qui cum res affluunt, nimis inflantur & inſoleſcunt, quos deinde punit & deijcit rurſum.* Ariſtoteles *poſuit inter uirtutes illum impetum animi generoſi, qui dolet rebus male geſtis.* Et Græci *omnes uirtutes* Deas *fecerunt.* Ouidius *uero magis uidetur ex* Arato *locum de* Iuſticia

ſumpſiſſe quàm ex Heſiodo, cum inquit: Victa iacet pietas &c. Hos enim potiſſimum locos captauit, qui illuſtrari tractando poterant & niteſcere in loco adhibiti.

Κακοῦ δ' οὐκ ἔσσεται ἀλκή

Id eſt, in tantum malicia hominum inualeſcet, ut planè nullum uel remedium uel auxiliũ hiſce tantis malis expectandum ſit (id enim ἀλκή ſignificat) Et perſpexerunt ſapientes omnia in rebus humanis mala corrigi nõ poſſe, nec ius ciuile corrigit omnia. Multa enim toleranda & diſſimulanda ueniunt non quod laudem mereantur, ſed quod ſine maximo incommodo è medio tolli nequeant. Quare poſteaquàm admodum rethorice queſtus eſt de publicis moribus, & de perturbatione omnium rerum (fuit enim totus ille locus Querela temporum) commode nunc præcepta ſubijcit.

Νῦν δ' αἶνον βασιλεῦσι ἐρέω φρονέουσι

Propoſitio eſt. Tradam nunc præcepta Regibus & Magiſtratibus. Et priuſquàm perueniat ad Paræneſes, narrat apologum, quo figurate ſignificat quales mores ſint Tyrannorũ, quod nihil minus deceat quàm ui graſſari more beſtiarum. Significat enim αἶνος ſermonem tecte aliquid monentem de moribus. Vndè & Apologos αἴνους dixerũt. Aenigma uero eſt obſcura ſignificatio.

Φρονέουσι καὶ αὐτοῖς

Correctio propoſitionis eſt, quaſi dicat, nunc monebo reges, ſed fortaſſe fruſtra moneo, ſicut olim Luſcinia

nia Accipitrem. Nam ueritas odium parit.

ἀηδόνα ποικιλόδειρον

Epitethon Luſciniæ eſt, habet enim uariatum collũ. Magis tamen ad uocem quadrare puto quàm collum, hac enim cum primis excellit, quemadmodum & Plinius in illa deſcribenda luſit. lib. 10 ca. 29

Τῇ δ' εἶς ᾗ σ' ἂν ἐγώ περ ἄγω

Tyranni uox eſt, planè prouerbialis de alterius uita pro libidine ſtatuentis, quaſi dicat, quantumuis iuſta ſis & æqua poſtules, tamen penes me eſt ius de te ſtatuendi quid uelim. Conuenit cum illo Agamemnonis quod eſt apud Homerum lib. 1. Iliados:

Εἰ δέ κε μὴ δώωσιν ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἕλωμαι. &
Ὄφρ' εὖ εἰδῇς ὅσσον φέρτερός εἰμι σέθεν. alibi

Ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας &c.

Epiphonema ſeu Epimythion huius fabulæ eſt, ſunt enim Epiphonemata ſententiæ ex ſuperioribus conſequentes. Monet non eſſe contendendum cum præſtantioribus. Nec enim fieri poteſt ut pociatur uictoria unquàm, uerũ ad dedecus mala quoq; pati cogitur. Qua ſententia eleganter germaniſmum expreſſit, Er muß den ſpott zum ſchaden hon.

ὦ Πέρση, σὺ δ' ἄκουε &c.

Adhortatio eſt O Perſe fuge iniuriam. Eſtq; primum præceptũ. Nam in legibus naturæ prima lex eſt,

ne quem lædamus. Huiuſmodi noticias, quæ in omnibus ſanis hominibus ſunt, Græci προλήψεις uocant. Et Paulus quoq; ius naturæ ſic uocauit. Plutarchus integrum librũ ſcripſit περὶ προλήψεως. Et prodeſt ſcire quantum uideat ratio, deinde uidere quid deſit ei, & ad quæ pertingere nequeat.

δίκη) ſignificat iuſticiam, iudicium & uindictam. Quod Romani ius uocant, hoc Græci δίκην. Germanica uox recht planè ſic uſurpatur. ἐσθλὸν pro forti exponendum cenſeo, ut ſit ſenſus: Ne fortis quidem uir iniuriam perferre poſſit. ἑτέρηφι pro ἑτέρα Ionica Paragoge eſt, ſicut nos dicimus dicier pro dici.

Δίκη δ' ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει

Ratio præcepti eſt quare ſit ſatius ſequi iuſticiam, quia ad bonum finem perduci non poteſt, ſi quis iniuria afficiat alium. Et quanquàm iniuſta ſæpe habeãtur pro iuſtis, tamen fieri non poteſt, quin iuſtum cognoſcatur tandem, & homines ſcelerati opprimantur. Nam ut ueritas laborare poteſt extingui non poteſt, ita nec iuſticia. Atq; hoc ſignificare uoluit cum inquit: ἐς τέλος ἐξελθοῦσα. ἴσχειν uero eſt præualere, obtinere, den platz behalten.

παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω

Prouerbialis locutio eſt, quæ ſignificat miſerrimam eſſe prudentiam quæ ex malis noſtris perdiſcitur. Commoratur autem longiuſcule in collatione iuſticiæ &

iniuſticiæ

iniuſticiæ, ut metum incutiat hominibus, ne quid contrà iuſticiam faciant. Itaq; & utriuſq; cum incommoda tum commoda recenſet, ſicut in ſcriptura Deus minatur & pollicetur, bonis quidẽ ut benè habeant, & ut res ipſorum ſint incolumes, malis uero, ut quia ſemel in animũ induxerunt iniuſticiæ partes ſequi, etiam fructus illa dignos auferant, hoc eſt, ut bello, latrociniis, ſeditionibus, tyrannorum ſæuicia, & omnibus malis affligantur.

ἥδ᾽ ἕπεται κλαίουσα πόλιν τε

Suſpicor κατὰ ſubintelligendum eſſe, ut ſit ſenſus, Iuſticia aëre iam induta ut cerni nequeat per urbem & plateas incedens, dignas de iniuſtis pœnas ſumet. ἕπεται enim alioqui cum datiuo conſtruitur.

οἳ δὲ δίκας ξείνοισι &c.

Argumentum eſt à præmiis quæ iuſtos ſequuntur. Nam cum nihil ſit quod æque ad recte faciendum homines inuitet atq; ſpes commodi alicuius ob oculos poſita, etiam Principes hac ratione Heſiodus ad iuſticiam & honeſtatem colendam accendi poſſe arbitratur. Et uidere licet hoc in loco, quàm pulchra ſit in uerbis amplificatio, urbs uiret, populi florent, eſt pax, & illa quidem iuuenum alumna, præterea dat magnam annonæ ubertatem, quæ omnia, ſi quis pro dignitate luminibus uerborum exornauerit, facilime copioſam queat orationem efficere. Sunt autem in primis pacis & belli epitetha obſeruanda, quia bello nihil calamitoſius, nihil fugien-

dum, nihil deteſtandum magis, in quo humanitatis ſtudia frigent, bonæ leges negliguntur, religionis aut nulla aut perquàm exigua cura. Itaq; etiam exemplo eſſe poteſt Turcicum bellum immaniſſimum, quod multis iam annis Chriſtianam Rempub. indignis modis atq; omniũ miſerrime afflixit. In pace uero pueri artibus bonis imbuuntur, neq; eſt quicquàm uel magnificentius uel admirabilius. Nam pacis tempore omnium harum rerum metu liberamur quæ in bello magno cum periculo & acerbiſſime ferre ſolemus. Eadem pacis commoda recenſet Homerus in Clypeo Achillis, quæ hoc loco Heſiodus.

Οἷς δ᾽ ὕβρις τε μέμηλε &c.

Antitheſi quadam confert iniuſtorum pœnas ad præmia iuſtorum. Sunt autem omnia illa nata ex legibus naturæ, quia recta ratio dictat ſceleratis & flagicioſis hominibus nullum malum fore impunitum, & mala non eſſe committenda. Quod autem mala committuntur & deſignantur flagicia, etiãſi aliud moneat ratio, in cauſſa ſunt affectus quibus uiciati ſumus. ὕβρις contumeliam ſignificat. Nam ſic etiam iniuriam in legibus exponit Iureconſultus.

πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις
κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.

Hæc ſententia totidem ferè uerbis eſt in Eccleſiaſte. Sæpe uniuerſa ciuitas mali uiri pœnam luit, ut tota Turingia luit peccatum proditoris Muntzeri. Aeſchines

nes citauit hunc uerſum de perfidia Demoſthenis. Et Do*minus in ſacris literis fœlicitatem ob* Naaman *Syriæ dediſſe dicitur.* Mala *uero omnibus ob peccata* Manaſſe *dedit.* ἐπαυρεῖν *latine dicitur luere peccata, quod nos rotundius efferimus, entgillt eyns mans, geneuſt eyns mans.* Vtrunq; *enim ſignificat.* Vſus eſt Homerus *libro primo* Iliad.

λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν

Poëtæ *conſtanter obſeruarunt ſemper peſtilitatem ſequi caritatem annonæ.* Et *nos experientia edocti ſumus uerisſimum eſſe quod dici ſolet* λοιμὸς μετὰ λιμόν, *id eſt, peſtis poſt famem. Sic enim & ſuperioribus annis in* Italia *contigit.*

τρίβουσιν) Emphaſis *in ea uoce eſt, qua poëta ſiggnificat eiuſmodi odio inter ſe mutuo accendi atq; exaſperari homines, ut qui potentior ſit, impotentiorem planè conterat, & ad nihilum redigat.* Huius *rei multa exempla extant apud eos qui rixantur in foro.* Ibi *eſt uidere quãtum malicia ualeat humanæ mentis, & quàm furibundum reddat eum qui ſemel conceptum in animo odium, in alterius perniciem ſummam, nullo tamen, aut per quàm exiguo ſuo commodo, ad finem perducere deſtinauit. Sed cum iſtis temporibus eiuſmodi rerum ſtatus fuerit, nemini mirum uideri debet, quòd de noſtrorum temporum malis querimur.*

ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ δίκη Διὸς

Facit nunc proſopopeiam cum fingit iuſticiam ſedere iuxta Iouem, atq; illum adhortari, ut iuſtis det præmia, de ſceleratis uero ſumat pœnas. Illo geſtu facit orationem creſcere, alioqui idem diceret quod dixerat ſupra, ſed ne eſſet tædioſum, fingit perſonā quæ loquatur.

ταῦτα φυλασσόμενοι βασιλῆες

Apoſtrophe eſt ad iudices ut recte iudicent, neq; fruſtra eſt quòd hæc ſæpius iterādo inculcat. Nam eam eſſe humanæ mentis maliciam, ut difficilime ad ea quæ recta ſunt feratur, omnes paſſim uiri ſapientes uiderunt. Et ſubiecit gnomas aliquot, quas dubium non eſt ex legibus naturæ tanquàm ex fonte promanaſſe. Prior poſita ſententia mire conuenit cum iſta quæ in ſacris literis eſt: Incidit in foueam &c. Proxima eſt apud A. Gellium. νοέειν eſt intelligere ſeu aīaduertere, proprie mercken.

Νῦν δ' ἐγὼ μήτ' αὐτὸς ἐν ἀνθρώποισι

Ἄτοπον argumentum, id eſt, ab abſurdo, quaſi dicat, Nihil referret quales eſſemus, ſi non eſſent conſtitutæ pœnæ & præmia. Atqui ſunt pœnæ & præmia. Itaque multum refert. Idem argumentum eſt apud Ariſtophanem in Pluto, ubi oraculum conſulitur quibus artibus ſenex filium inſtituat ſuum, ad uirtutem ne, an ad quæſtuoſas artes conferat. Et conſultum eſt, ὡς σφόδρ' ἐστὶ συμφέρον τὸ μηδὲν ἀσκεῖν ὑγιὲς ἐν τῷ νῦν χρόνῳ. Ita hic Poëta dicit: Nolim ego iuſtus

eſſe,

eſſe, neq; filius meus, ſi noceret eſſe iuſtum, nec eſſent iuſtis propoſita præmia. Ad hunc modum ratio dijudicare poteſt, multum referre, bonus ne quis an malus ſit, & ſi non queat uidere cauſſas, nec dijudicare cur malis bene ſit, & bonis male. Quemadmodum oculis colorem uidet aliquis, licet neſciat cur non æque naſo uel pedibus uideat. Ita reuera mente uidet neminem eſſe lædendum quantumuis cauſſas cur ſic uideat ignoret. Atq; hac de cauſſa adiecit correctionem: ſed hæc non puto facturum Iouem.

Καὶ νύ δίκης ἐπάκουε, βίης δ' ἐπιλήθεο πάμπαν

Argumentatur à natura hominis, & ius naturæ deſcribit & dicit hominibus quaſdam ſententias eſſe inſitas, ſeu diuinitus inſcriptas in animis quæ doceant nos recta. In beſtijs non ſunt eiuſmodi ſententiæ quæ iudicent quid ſit faciundum, immo eſt uidere in his quòd omnia ui gerantur cum hominibus iura conſtituta ſint, con iungantur & regãtur. Ergo homines iure debent diſceptare, uis beluina eſt. Paulus eas leges ueritatem Dei appellat. Sunt autem hæ ferè:

1 Deum cole.

2 Neminem lædito.

3 Quia ad ſocietatem facti ſumus, ergo benefacito alijs, & pro beneficio redde gratiam, iuxta illas uulgares ſententias: Manus manum lauat, digitus digitum.

4 Certis legibus connubia eſſe coniungenda, & edu-

candam ſobolem & defendendam.

5 *Ciuitates eſſe conſtituendas, parendum Magiſtra-tui, & pacta ſeruanda eſſe. Nam alioqui ſocietas hominum non poteſt conſeruari, niſi fides ſeruetur in contrahendo.*

6 *Sicut Medicus præcidit aliquam partem corporis ut ſeruetur totum corpus, ita ut ſocietatis humanæ corpus conſeruetur, latrones tollendi ſunt & alij qui uiolant ſocietatem humanam. Ideo & bella geri oportet.*

7 *Et quia natura non eſt lædenda nec offendenda ſocietas, ideo in uictu modus, & ordo in actionibus ſeruandus eſt. Porrò, ſicut diuinis legibus ſcriptis obtemperare nos oportet, ita & his Deus nos uult obſequi. Et animaduertit in eos qui eas uiolant, id quod illi cruciatus cõſcientiæ in flagicioſis teſtantur, qui etiamſi nemo reſciſcat eorum facinus, tamen naturaliter metuunt impendentes pœnas. Fit autem harum legum ſæpe mentio. Sic Iuuenal.*

Numq; aliud natura aliud ſapientia ſuadet.

Νήκεσον, *id eſt, immedicabiliter, quaſi dicas* νη ἄκεσον. *Eſt enim* νη *Steritica particula, &* ἀκέω *ſignificat medeor. Et eleganter dixit* ἀμαυροτέρη γενεῆ *poſteritas quæ propemodum obliteratur. Neq; enim tantum ſumitur ſupplicium de ipſo, ſed de ipſius etiam liberis nam illi poſtea deterius habebunt. Sicut & Moſe dicit ꝙ Deus ſumat ſupplicium de his qui mandata eius*

negligunt

negligunt in tertiam & quartam generationem. Græci hac de re libros ſcripſerunt. Et extat libellus Plutarchi de his qui ſero puniuntur à numine, & quærit mirabiles rationes. Eius uerba hæc ſunt: Plus eſt diuina negocia conſyderare homines exiſtentes, quàm de Muſicis diſputare qui non ſunt Muſici, & de re militari, qui eius rei imperiti ſunt.

σοὶ δ' ἐγὼ ἐσθλὰ νοέων ἐρέω

Hortatur ad laborem nunc Poëta, ductum argumentum à natura uirtutis. Nam ita proponit laborem ut ſit coniunctus cum uirtute & iuſticia. Eſtq; egregia hæc ſententia. Mala & improbitas ubiq; præ foribus ſunt. Vel peccare procliue eſt & facile, ſed non eſt tam facile recta facere. Hũc locum imitatus eſt ille qui literam Pythagoræ deſcripſit Et Ouidius inquit:
Publica uirtutis per mala facta uia eſt.

μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν

Oportet.n. ut quod iuſtum eſt, ſimplex, planum & perſpicuum ſit, nam & ueritatis oratio ſimplex eſt, & rectum ſibi per omnia conſtat. Ergo quoties aliquid proponitur de quo inter ſapientes uiros non conuenit, illud falſum ſit neceſſe eſt.

εἰς ἄκρον ἵκηται) Duplex lectio eſt. Sunt enim qui ἵκηαι, ſunt rurſus qui ἵκηται legant. Quod ſi legas ἵκηται tunc imperſonaliter erit exponendum.

Οὗτος μὲν πανάριστος ὃς αὐτῷ πάντα νοήσῃ

Prior γνώμη fuit uirtutem eſſe coniunctam cum labore, quod labore ad uirtutem perueniatur. Nunc ſecundam proponit de diuerſitate ingeniorum. Citat hunc uerſum Ariſtoteles primo lib. Ethicorum. Et Liuius interpretatus eſt hunc locum penè ad uerbum in Fabio et Minutio. Sæpe ego audiui milites eum primum eſſe uirum qui ipſe conſulat quod in rem ſit. Secundum eum qui bene monenti obediat. Qui nec ipſe conſulere, nec alteri parere ſcit, eum extremi ingenij eſſe. Minutij uerba ſunt.

Ἀλλὰ σύ γ' ἡμετέρης μεμνημένος αἰὲν ἐφετμῆς

Hæc eſt demũ de labore propoſitio. Labora ut poſſis effugere famem. Et argumentatur à locis honeſtatis, quod & Dijs & hominibus ſint chari homines ſolertes. Oderunt autem ſemper Dij ignauos. Addidit quoq; ſimilitudinem, qua uitam inertium fucis comparat. Sunt autem fuci degeneres apes, eſtq; genus inſecti, ſimile quidem apibus, ſed ingenio diſſimile, illi ſunt qui mel apibus abſumunt, cum ipſi non laborent. Et ſic etiam Plinius meminit lib 11. cap. 16. Ariſtoteles lib. 9. de natura animalium inquit: Veſparum aliæ carent aculeo ut fuci, aliæ autem habent. κόθουρος nomẽ uenit à κεύθω, quod abſcondo, occulto ſignificat, & οὐρά cauda. Non enim exerunt aculeum ſicut apes.

σοὶ δ᾽ ἔργα φίλ᾽ ἔστω μέτρια κοσμεῖν

Repetit propoſitionem cum inſigni commendatione laboris.

οἷος ἔησθα) *poſitum eſt pro* ὅμοιος εἶ. θα *uero adiecticium eſt complendi uerſus gratia adpoſitum.*

ἀεσίφρονα θυμὸν) *Heſychius* ματαιόφρονα *exponit* ὁ κούφας ἔχων τὰς φρένας.

Αἰδὼς δ᾽ οὐκ ἀγαθὴ &c.

Occupationes adiecit Fortaſſe turpe tibi uidetur laborare, Atqui non eſt turpe laborare præſertim egenti. Citatur prouerbialiter hic uerſus, mendicos debere eſſe impudentes, uerum hæc neutiquàm Heſiodi ſententia eſt. Eſt enim duplex uerecundia, bona ſcilicet, & minus bona. Prodeſt in loco pudor, obeſt, ſi quis hoc ignauiam ſuam prætexat. Neq; aliud hoc loco pudorem uocat, quàm quod Vergilius dixit Degeneres animos.

χρήματα δ᾽ οὐχ ἁρπακτὰ θεόσδοτα

Eſt in omnium ore hæc ſententia: Male parta male dilabuntur, honeſte parta durant apud hæredes. Sunt. n. θεόσδοτα, *id eſt, diuinitus data.*

εἰ γάρ τις καὶ χερσὶ βίῃ μέγαν ὄλβον

Duo genera iniuriæ facit, quibus duplices artes parandi uictus intelligit. Sunt qui manus in alienas facultates inijciunt, & ui rapiunt hos raptores nominare licebit. Alij per fraudē & periuria diteſcere cupiunt, quorū

magna ubiq; copia eſt. Hi ſunt qui lingua prædantur, id eſt, mendacijs.

ῥεῖά τε μὶν μαυροῦσι θεοὶ

Validiſſimum argumentum eſt, quo abſterrentur homines à malefactis, uidelicet, metu pœnarum. Atq; ea eſt ſecunda pars circunductionis qua abſoluit ſententiã.

Ἶσον δ' ὅς θ' ἱκέτην ὅς τε ξεῖνον κακὸν ἔρξει

Sequitur catalogus præceptorum de uarijs officijs. Idem, inquit, eſt flagicium hoſpitem lædere & ſupplicem. Maximi nanq; olim hoſpitale ius fiebat. Et nota eſt hiſtoria de Campano illo & Romano milite. Multa hoſpitalitatis mentio fit apud Homerum Nec hominis uocabulo digni ſunt, qui eam non ex animo præſtant peregrino & egenti. Et Iuppiter ξένιος *dictus eſt, quòd in eius tutela ſint hoſpites. Vnde eſt illud Virgilij, Iuppiter (hoſpitibus nam te dare iura loquuntur) &c. Apud Homerum Odiſ. ζ. Nauſicaa puella dicit quanto pere ſint Ioui curæ hoſpites & ſupplices cum ait:*

πρὸς γὰρ Διός εἰσιν ἅπαντες
ξεῖνοί τε πτωχοί τε. δόσις δ' ὀλίγη φίλη τε.

ἔρξει) *Metatheſis eſt. Venit .n. à ῥέζω ῥέξω in futuro.*
ἀνὰ δέμνια βαίνοι) *Tmeſis.*
παρακαίρια) *importuna, flagicioſa dicuntur*

Ὅτε τευ ἀφραδίης &c.

Et ſacra ſcriptura horrendum ſupplicium ijs minatur

natur qui pueros lædunt. Eſt enim alioqui ea ætas obno xia malo. Bis autem peccant qui lædunt orphanos

τεῦ *pro* τινὸσ Dorice.

κακῷ ἐπὶ γήραος οὐδῷ

Antitheſi quadam præcepta decalogi refert. Nam cum in decalogo doceamur, parentes eſſe honorādos, eamq́; ob cauſſam addita ſit promiſſio nihil præcipitur hic aliud quàm non eſſe contumelia & probris afficiendos. Itaq; & promiſſioni, quæ eſt in præceptis, Heſiodus cōminationem opponit, quòd Iuppiter tandem pro iniuſtis operibus aſperam retributionem ſit compenſaturus. Eſt autem elegans metaphora ἐπὶ γήραος οὐδῷ. *id eſt, in limine ſenectæ, pro extrema ſenecta. Atq; hoc imitati ſunt poëtæ latini.*

καδδύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι

Præceptum eſt de faciendis ſacris. Et uocabant libationes quando in ſacris fundabatur aut offerebatur uinum. Quemadmodum Aeneas apud Virgil. in 1. cum primum ad Didonem uenerat. A σπένδω *libo, quod eſt leuiter deguſto* σπονδὴ *uenit.* καδδύναμιν *dictum eſt pro* κατὰ δύναμιν *ſecundum potentiam. i. pro uirib.*

ὄφρ' ἄλλων ὠνῇ κλῆρον.

Hoc eſt, ut aliorum iuues rem familiarem, poſſeſſionem &c. Ad hunc modum etiam Chriſtus in Euangelio monet ut ſimus pauperes, quo alijs poſſimus dare, nō ut accipiamus. ὠνῇ *propter uerſum ex o in ω mutatū eſt.*

τὸν φιλέοντ' ἐπὶ δαῖτα καλεῖν, τὸν δ' ἐχθρὸν ἐᾶσαι

Adijcit quædam præcepta liberalitatis, ſed tamen alieniora à primis illis iuſticiæ gradibus, ſicut & Cicero in officijs facit. Nec eſt impium quod inimicum omittendum eſſe monet, cum et Salomon eius rei meminerit, cauendum tamen ne noſtro uicio accidat. φιλεῖν non amare tantum ſignificat, ſed etiam hoſpicio accipere, & comiter tractare, ut

καὶ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν

τὸν δὲ μάλιστα καλεῖν ὅσ τις σέθεν ἐγγύθι ναίει

Admonet uicinum ſtudioſe colendum eſſe. Cum enim tota noſtra uita ad ſocietatem comparata ſit, nemo ignorat, quàm ingens bonũ ſit bonum habere uicinum. Nec poëta hanc ſententiam temere multis rationibus amplificauit, ubi uicinorum & cognatorum ſedulitatem in negocijs obeundis et officijs præſtandis ita cõfert, ut quàm longiſſime cognatos, ſi opus ſit alieno auxilio, uicini antecellant. Id quod & Caſſitæ apologus apud A. Gellium indicat; ubi cognati multo minus faciunt quàm uicini. Nec Themiſtoclem fugit, quod cum prædium uenditurus erat, etiam hoc per præconem addendum cenſuit, quòd haberet bonum uicinum.

εὖ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος &c.

Aliud præceptum de mutuo perſoluendo, & citatur hic locus in offi. à Cicerone, ubi de gratitudine ſcribit. Item in claris oratoribus ferè citatur hic uerſiculus

ubi dicitur de reddenda gratia, nec eſt ullum uulgarius ingratitudine uicium in toto orbe, licet Deus *impunitum non ſinat.* Nam *& Salomon dicit:* Non *recedet malum de domo ingrati.*

εὖ χρονικῶς *exponi debet quemadmodum ſupra quoq;, eſt enim ſubiunctiua particula, ut ſit ſenſus, ſi mutuo ſumpſeris, alterum* εὖ *abundare uidetur.* Nam *ita ſolent iterare has particulas, ut* Homerus *quoq;.*

μετρεῖσθαι) *paſſiue exponendum, pro dimenſum accipere, uel mutuo accipere, du ſolt dir wol laſſen meſſen. Suidas dicit* μετρεῖν, *non tantum menſurare uel mutuo dare, ſed etiam mutuo accipere ſignificare.* Docet *autem natura ipſa gratitudinem, & illa lex naturalis uere diuina eſt, etiamſi non eſſet præſcripta.* Et *cum nulla tam immanis belua ſit in qua non ſit ſenſus gratitudinis præſtandum eſt maxime ut nec homo ab hac ſit alienus. Quid enim aliud ſibi uolunt exempla* Leonis *&* Draconis, *quàm ut gratitudinem nobis commendent, ſiue ea uera ſiue ficta ſint, nihil tamē aliud quàm gratitudinem ob oculos his proponere uiri ſapientes uoluerunt.* Et *qui gratias pinxerunt pro una fingunt geminas redire. Vna enim dat, geminæ referunt.*

Τὸν φιλέοντα φιλεῖν καὶ &c.

Commendat nobis amiciciam illa ſententia. Iam cum nonnulli adeo moroſi ſint, ut planè abhorreant à ſocietate, & nullum animal propius homine ad illam accedat,

addam etiam q, plures nec habere nec colere poſſimus, (nec enim ex quoſuis amicicia conſtat, ſed ex ſimilibus natura) recte Heſiodus præcepiſſe iudicandus eſt, cum doceat non quoſuis in amiciciam recipiendos, & danti eſſe dandum, non danti, id eſt, ſordido nequaquàm. Et quanquàm hæ ſententiæ paulo gentiliores cum ipſa lege naturæ pugnare uideantur, ut indicat Plato in Gorgia, tamen quia beneficium eſt compenſandum, nec omnes iuuare poſſumus, nemini dubiũ eſſe poterit certos quoſdam eſſe iuuandos. Non autem ſic obligaris illi qui nihil de te meritus eſt, ut obligaris benemerito. Quia natura liter ſic obligati ſumus ut reddamus officiũ, quemadmodum & Iureconſultus ait obligari πρὸς ἀντίδωρα.

Δὼς ἀγαθὴ, ἅρπαξ δὲ κακή.

Liberalitatis præceptum eſt. Quanquàm autem nullæ leges cogant hominem ad liberalitatem præſtandam, ipſa tamen humanitas obtinet & cogit nos ut bene faciamus bonis uiris, & communem ſocietatem iuuemus. Quapropter & cum uirtute ita comparatum eſſe uidemus, ut boni uiri etiamſi multa liberalitatis officia præſtent, ſemper tamen læti & hilares ſint. Contra mali etiamſi multa habeant, nunquàm tamen tranquillam & pacatam conſcientiam à furijs obtineant, ut uel hoc nomine doceremur liberalitatem plurimi eſſe faciendam, non tam aliorum cauſſa, quorum inopiam noſtra liberalitate ſubleuamus, quàm noſtra quoq;, q animi tranquillitatem

quillitatem iſtinc concipimus & poſſidemus.

παχνόω) ſignificat gelidum facio.

Εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ

Ad multas utilis erit hæc ſententia. Verum non inepte ad ſtudia literarum referri queat. Commendat autem diligentiam & aſſiduitatem nobis. Eſt enim iucundum præſenti copia frui, & ſemper aliquid habere præ manu. Et quanquàm nemo adeo diues ſit qui non alterius egeat, neq; quiſquàm adeo doctus, qui non opus habeat alieno adminiculo ad literas, tamē turpiſſimum eſt quotidie uelle emendicare, nec poſſe οἰκόσιτος uiuere.

αἴθοπα λιμὸν) id eſt, nigram famem ab effectu dixit, quemadmodum Homerus frequēter αἴθοπα οἶνον. Sunt enim famelici nigri, & fames ſolet nigridiores reddere. Hunc græciſmum imitati ſunt Germani qui dicūt der ſchwartz hunger.

αἴθωψ) ſignificat faciem comburens.

Ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι

Præceptum eſt de parſimonia. Cum res eſt abunde maiores ſumptus facere potes, eſtq; humanitatis hoc. Verum nihil proderit tum primū uelle comparcere ubi patrimonium eſt amiſſum. Nam odioſa eſt in fundo parſimonia, iuxta uerſum:

Nil iuuat amiſſo claudere ſepta grege.

Rurſus cum res abunde ſuppetunt, non decet eiuſmodi ſumptus facere, ut nihil reliquum facias, id enim

prodigalitatis nō liberalitatis eſſet. Sed memineris iuxta Salomonem ita deriuare fontes tuos foras, ut tamen horum Dominus maneas. In ſumma poëta utraq; extrema liberalitatis fugienda monet, ut neq; ſis prodigus neq; ſordidus.

Μισθὸσ δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημένος ἄρκιος ἔστω.

Aliud præceptum, Mercenarij ſunt benigne tractandi. Et debes ſufficientem mercedem ſoluere ijs quos conduxiſti, ita illi uiciſſim operam dabunt, ut reſpondeant in laborando.

Καί τε κασιγνήτῳ γελάσας

Egregia ſententia, Non temere fidendum ulli. Nemini fidas niſi qui cū modium ſalis abſumpſeris, Item cum fratre iocans adde teſtem. Quod ſi in ioco adhibendus teſtis quanto magis in reb. ſerijs. Epitethon eſt in participio γελάσας, quaſi dicat, Vide ne uerba quæ iocando dixeris inuertantur tibi, itaq; teſte conuenit cum fratre iocari.

Πίστεισ δ' ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι

Id eſt, Credendum eſt & non credendum. Vtile cum primis præceptum, quodq; imis ſenſibus reponendum eſt. Illi enim potiſſimum experiuntur qualis uis ſit huius ſententiæ qui uerſantur in Rebuspub. & grauioribus cauſſis, præſertim periculoſis temporibus. Nec Græci fruſtra monuerunt μέμνησο ἀπιστεῖν. Nam ſi propter fucatam amiciciam uix fratri eſt adhibenda fides, quantum

tum alijs fidendum ſit facile æſtimari poteſt.

Μὴ δὲ γυνή σε νόον πυγοστόλος

Præceptum eſt de ſcortis, probat enim Heſiodus coniugium. Nam de eo infra dicit.

πυγοστόλος) compoſita dictio eſt, quaſi dicas, ornans nates, ἀ πυγή & στέλλω.

σὲ νόον) te mentem. id eſt, tuam mentem. Vtuntur enim primitiuis pro deriuatiuis.

φιλήτης) Heſychio κλέπτης καὶ λῃστής ἐστι, ab ὕω & ἅλω compoſita dictio, φιλητής uero amator.

Μουνογενὴς δὲ παῖς σώζοι

Oeconomicon hoc præceptum eſt, quo non aliud admonemur quàm iuxta uetus prouerbium: Oculo Domini ſaginari equum. Eſt enim primum (ſecundum Catonis ſententiam) in re ruſtica bene colere.

φερβέμεν) Ionicus infinitiuus eſt.

γηραιὸς δὲ θάνοι &c.

Duplex ſenſus horum uerſuum eſt. Prior ratio eſt, quo maior liberorum grex relinquitur, hoc felicius procedere rem familiarem. Sic enim & Germani prouerbio locum fecimus. Altera eſt quod res domeſtica non unius tantum opera poteſt augeri. Siquidem Vnus uir nullus uir, ut habet prouerbium.

σοὶ δ' εἰ πλούτου θυμὸς ἐέλδεται

Concluſio generalis eſt quæ continet laudem aſſi-

duitatis & induſtriæ. Aſſiduitate diteſces inquit, Sis ſedulus in opere tuo, & diteſces iuxta uerſiculum:

Gutta cauat lapidem non ui ſed ſæpe cadendo.

πέτρην κοιλαίνει ῥάνις ὕδατος ἐνδελεχίη

IN HESIODI LIBRVM SECVNdum Enarra. Phil. Mel.

PRiore libello præcepta de moribus tradita ſunt, Secundus liber continet præcepta Agriculturæ. Et quanquam diſcendæ græcæ linguæ cauſſa enarratur hic author, tamē ſi quam utilitatem & rerum cognitio quæ hic docetur, adferet, non uerba tantum, ſed res etiam conſyderemus & diſcamus.

Quondam proderant hæc Heſiodi præcepta agricolis, quia quo quidq; tempore facerent hinc diſcebant, nobis plus proſunt Phyſica & Aſtronomica quæ adſperſa ſunt. Nam ſæpe cauſſas naturales tempeſtatum, & aliarum rerum commemorat. Porrò etiam totius anni tempora diſcernit per inſignium ſyderum ortus & occaſus. Ita docet totam rationem & uarietatem ortus & occaſus. Primum autem perliberalis & ualde honeſta cognitio eſt omnium Aſtronomiæ partium & digniſſima bono uiro. Sicut Ouidius teſtatur cum ait:

Fœlices animæ quibus hæc cognoſcere primum
Inq; domos ſuperas ſcandere cura fuit.
Credibile eſt illos pariter uicijsq; iocisq;
Altius humanis exeruiſſe caput.

Secundo

Secundo neceſſaria eſt cognitio cœleſtium motuum quia oportet nos in rebus publicis habere deſcriptionem anni & menſium, quæ ſi non haberentur, nulla poſſet memoria præteritarum rerum haberi, & multæ præſentes res intempeſtiue fierēt. Et Deus *præcepit ob eam cauſſam aſtra obſeruari cum dicit, erunt in annos.* Hic *uero libellus* Heſiodi *ita ſcite totum annum metitur, ut ſi faſtos non haberemus, ex* Heſiodo *confici poſſent.* Et *quidem hæc ferè tota uetus* A*ſtrologia fuit.*

Tertio *magnas adfert utilitates, quia ex cognitione cœleſtium motuum, tempeſtates annorum, fertilitas & ſterilitas præuideri poſſunt, ut licuit animaduertere anno ab hinc tertio, ubi propter uim aquarum multis locis corrupta ſeges eſt.* Ideo & Moſes *ait,* Erunt *in ſigna tempora, & annos, id eſt diuerſitatem temporum ſydera efficiunt, ut alias æſtus ſit maior, alias frigus acrius, alias maior ſiccitas, alias magis uuidus aër ſit.*

Pleiades *manipulus eſt ſeptem ſtellarum in tergo* Tauri, *quæ conſpiciuntur noctu ferè per totam hyemem.* Porrò, *noctu cōſpici eſt oriri* χρονικῶς *ut apud* Ouidiū.
Quatuor Autumnos Plëias orta facit

Sub inicium Maij *cum ſole ſubuehuntur mane ſupra terram, id eſt oriri* κοσμικῶς. Menſe Iunio *prodeunt, ita ut mane conſpiciantur, idq́; uocant oriri* ἡλιακῶς, *paulo ante ſolis ortū conſpici.* Ideo Heſiodus *ait meſſem inſtare cum oriuntur pleiades, uidelicet ortu* Heliaco.

Nouembri mane ſub terram deſcendunt, cum noctu conſpectæ ſunt, id eſt occidere κοσμικῶς. Id uero tempus ſementi faciendæ idoneum iudicant agricolæ. Ideo Vergilius dixit:

Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur
Debita quàm ſulcis committas ſemina. &c.

Id eſt, mane occidant, quod fit hyeme Sed ubi citius hyems eſt, citius ſerunt, ut in Germania, id quoq; præcipit Vergilius:

Dum ſicca tellure licet dum nubila pendent.

Dicuntur Pleiades, quod ſit plurium coniunctarum ſtellarum proprius cœtus. Latini Vergilias dixerunt, quòd in uere oriantur. Atlantis filiæ finguntur, & credo Atlanti eum honorem haberi quòd docuerit aſtronomiam.

Poëtæ triſyllabon faciunt πληϊὰς, In ſoluta uero oratione diſſyllabon eſt pleias.

ἐπιτελλομενάων) α Ionica Dialecto interpoſita eſt.

αἳ δή τοι νύκτας τε καὶ ἤματα τεσσαράκοντα

Quòd dicit quadraginta dies noctesq; latere Vergilias, ſic accipe, à Maio ſubuectas ſupra terram interdiu non cerni, propter uicinitatem ſolis, magna parte æſtatis, noctu uero ſub terra ſunt. Poſt menſes duos mane cernuntur ubi longius iam ſol diſceſſerit à Tauro. Deinde menſe octobri poſt matutinum occaſum noctu rurſus cernuntur. Neq; eſt ſic accipiendum, quòd poſt occaſum matutinum, poſt autumnum lateant, nam ita no-

ctu

ctu cernerentur. Nunc poëta nec noctu nec interdiu conſpici dicit. Id fit in æſtate dũ ſol propius Taurũ uerſatur.

κεκρύφαται) tertia perſo. eſt præte. paſ. ut apud Homerum in 2. Ilia. ἐπιτετράφαται, Addunt enim Iones ται tantum ad præte. actiuæ uocis.

πέλομαι) exiſto. inde περιπλομένος. & eſt perpetuum anni epitethon. Gellius diligenter hanc uocem reddit lib. 3. cap. 16. pro decurrente ad finem anno, & non circumacto iam anno.

Οὗτός τοι πεδίων πέλεται νόμος &c.

Elliptica oratio eſt, uult enim dicere, illis qui prope mare habitant, quiq; ualles concauas &c hæc lex ſeruanda eſt.

ἄγκος) paluſtrem terram ſignificat.

Γυμνὸν σπείρειν &c.

A ſigno deſcribit rurſus tempus arationis & meſſis. Eſt autem arandum ante maximam ſeuiciem hyemis. Et commode adiecit ad hortatiunculam. Vide ut res tua in tempore conficiatur, ne cogaris aliena uiuere quadra.

ὥς τοι ἕκαστα ὥρι᾽ ἀέξηται) Verbo ſingul. num. nomen plur. num. adiunxit, quod Græcis familiare eſt.

πτώσσω) Id eſt, trepide peto alienas ædes.

Ἔργα τά τ᾽ ἀνθρώποισι

Cauſſa, quare ſit laborandum. Quia homo factus & ordinatus eſt ad labores. Neq; fruſtra eſt quòd hoc tam ſedulo inculcat et urget poëta. Nam præterquàm quòd

Dei uoluntas eſt laborare, etiam hoc ſignificare poëta uoluit, non poſſe fieri ut quis honeſte uiuat, niſi ſimul laboret. Et quemadmodum maximæ res dilabuntur per diſcordiam, ita quoq; per ſocordiam ac negligentiam, ut ſæpe uſu uenire uidemus. Sunt enim qui tametſi non magnos faciant ſumptus, nec dilapident rem familiarem, tñ ſocordia ad extremã paupertatem redigũtur.

Διατεκμαίρομαι) *eſt ordino, conſtituo.*

Οἶκον μὲν πρώτιστα γυναῖκά τε

Primus uerſus huius libri continebat propoſitionem, complectens ſummam agriculturæ, meſſis uidelicet & arationis. Nunc narrationem contexit, quæ generalia quedã præcepta continet, de cõſtituenda re familiari.

κτητὴν οὐ γαμετήν.

Ariſtoteles œconomiam ſuam incœpit ab hoc uerſu, & refert ad uxores cum ancillam intelligat poëta. Nam poſt de uxore loquitur. Eſt elegantiſs. locus de coniugio in Xenophonte, quem Columella optimis & præſtantiſſimis uerbis expreſſit in præfatione xij. libri.

κτητὴ) *ancillam emptam ſignificat & non nuptã.*

χρήματα δ' εἰν οἴκῳ

Commendat ordinem & curam in re domeſtica hoc præceptum. Columella enim nihil magis prodeſſe dicit, quàm ſi ſeruetur ordo. Vetus, inquit, eſt prouerbium. Paupertatem certiſſimam eſſe, cum alicuius indigeas, uti eo non poſſe, quia ignoretur ubi proiectum iaceat

quod

quod deſyderatur. Itaq; in re familiari laborioſior eſt negligentia quàm diligentia. Sic accidit in noſtris ſtudijs. Sunt qui multas ſententias tenent, ſed cum eſt dicendum & ſtilus exercendus, nullæ prorſus ueniunt in mentem. Quid ſit in cauſſa, dictum eſt.

ἢ δ' ὥρη περαμείβηται

Oportet agricolam diligenter obſeruare occaſionem, quia non leuis iactura eſt in mutuo accipiendo, dum enim mutuum petis, perdis temporis occaſionem.

Μὴδ' ἀναβάλλεσθαι ἔς τ' αὔριον

Sunt hæc communia præcepta de non cunctando. Recte Ouidius in hanc ſententiam dixit:

Qui non eſt hodie cras minus aptus erit.

ἔνη) ſignificat poſtremum menſis diem, ſignificat itē tertiam lunam ſeu perendinum diem, ut apud Ariſtoph. (quem Suidas citat) θάρσει, κατατεύξῃ κἂν εἰς ἔνης ἔλθῃς, ἀντὶ τοῦ εἰς τρίτην.

ἦμος δὴ λήγει μένος

Secundum præceptum eſt de aratro faciendo, & quando cædenda ſit materia ad rem ruſticam. Orditur autem à Chronographia.

ἰδάλιμον καῦμα) τὸ ἱδρωτοποιόν exponunt, id eſt, æſtus qui ſudorem ciet.

μετὰ δ' τρέπεται βρότεος χρὼς

Id eſt; remiſſo æſtu reſpirat corpus. Nam propter

æſtum & calorem corpus prorſus torpet, neque homines ſolum ita afficiuntur, uerumetiam inanimata.

Δὴ γὰρ τότε σείριος ἀςὴρ &c.

Sirius ſtella eſt in ore canis maioris, quæ cum leone ſupra terram ſubuehitur, ſicut Lucanus *in* 10. *teſtatur,*

Qua mixta Leonis
Sydera ſunt Cancro, *rapidos qua* Sirius *ignes*
Exerit. *&c.*

Deinde *ubi ſol acceſſerit* Scorpium, *mane aliquantiſper ante* Solem, *ſupra terram ſubuehitur* Heliaco *ortu.* Deinde *orto* Sole *ſtatim labitur ſub terram.* Ideo *dicit* Heſiodus: *Nocte frui Siriũ, id eſt, mane aliquantiſper ante ſolis ortum ſupra terram emergere, at non commorari diu poſt Solis ortum ſupra terram.* Nomen *Sirius à* σειριάω *factum eſt, quod inflammare, areſacere ſignificat.*

Ἦμος ἀδηκτοτάτη πέλεται

Deſcribit *commodum tempus ſecandi ligna.* Durant *.n. hæc longo tẽpore, nec ſunt obnoxia corroſioni.* Hoc *ſignificat* ἀδηκτοτάτη, *id eſt, incorruptiſſima, à* δήκω *id eſt, mordeo, quæ non mordetur à uermibus.*

Per ὅλμον τριπόδην, *mortarium trium pedum intelligere uidetur.* Suſpicor *enim talibus mortarijs uſos eſſe pro molis.*

Δῶρον) *Græci appellant palmum, quòd munerum datio* δῶρον *appelletur.* Id *autem ſemper geritur per*

manum

manus palmi. Victruuius libro ſecundo.

γύην) id eſt, dentale, uocant lignum cui uomer inſeritur, quod, tanquàm artus continent corpus humanum, ſic dentale contineat uomerem.

πρίνινον) id eſt, ilignum, eſt enim ualidiſſimum.

Εὖτ' ἂν Ἀθηναίης

Cererem uocat Athenæam, quòd ipſa Athenienſes, atq; adeo omnes homines de frugibus docuerit. Poteſt tamen etiam uel ad Erichthonium, uel ad Triptolemum referri.

ἔλυμα) id eſt, buris, lignum longum eſt, cui inſertum eſt dentale. Locum Virgil. 1. Georg. cum hoc confer qui ſic incipit:

Continuo in ſyluis magna ui flexa domatur
In burim &c.

Δοιὰ δὲ θέσθαι ἄροτρα

Indicat patremfamilias oportere bene inſtructum eſſe, ne quis caſus per inopiam ſupellectilis remoretur ruſticum laborem.

αὐτόγυον uocant cum uomer eſt inſertus dentali.

ἄξαις ob ἄγω uenit, quod in præſenti in uſu non eſt.

ἄκιον, quod non arroditur à uermibus, non ſentiens illos uermes. κὶς enim uermis ligni eſt.

Δάφνης) Plinius numerat quoq; illa ligna inter ea quæ cariem neſciunt.

Βόε δ' ἐνναετήρω &c.

Cuiuſmodi boues conueniat agricolam habere.

Τοῖσ δ' ἅμα τεσσαρακονταετὴς

Habes hoc loco præceptum de miniſtro, qua hũc æta tæ & moribus præditum eſſe oporteat. Et ſi tantum in miniſtro requirit Heſiodus, ut iuuenem bobus præficere noluerit, quanto minus Eccleſiaſticis & Rebuspublicis præficeret.

ὀκτάβλωμον) id eſt, octo morſuum, ita tamen ut unum fruſtum habeat binos morſus, βλωμὸς morſum ſignificat.

καὶ ἐπιστροφέειν ἀλέασθαι

Hoc Vergil. in 1. Geor. imitatus eſt hunc in modum: Dum ſicca tellure licet &c.

Nam ſera ſacio obeſt, neq; ſecunda ſacio tantum commodi habet, quantum tempeſtiua illa cum robuſta farra ſeruntur.

πτοέειν aut πτοιέειν) eſt percelli & tanquàm attonitum reddi, gaffen.

Φράζεσθαι δ' εὖτ' ἂν

Hactenus ſupellectilem ruſticam & familiam agricolæ pertractauit, ſequitur nunc quando ſit arandum, & quoties ſit arandum. Porrò Poëtæ fingũt grues auolare in meridionalem regionem, in Aegyptum uidelicet, ubi belligerantur cum pigmeis, ut eſt apud Homerum Ilia. lib. 3.

Αἵτ

Αἵτ' ἐπεὶ ὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀτεσφατον ὄμβρον.

Verum Albertus ſcribit non eſſe fabuloſum, ſed quòd ſint ibi monſtra quædam ſimiles hominibus. Imitatus eſt hunc quoq; locum Heſiodi Vergilius in 1. Geor.

κραδίην δ' ἔδακ' ἀνδρὸς) Id eſt, terret eum cui nõ ſunt boues, propterea quòd iam inſtat tempus poſtremæ arationis. In dictione ἀβούτεω longa breuem concipit, ut ſæpe ſupra.

ῥηΐδιον γὰρ ἔπος εἰπεῖν

Negligentiam & inſcitiam ruſticorum taxat qui nõ conſyderant quibus opus habeant, ſed in alienam opem ſemper ſunt intenti, id quod miſerrimum eſt. Eſt autem iucundum cum primis in hoc carmine, Σχῆμα προκαταλείψιος, quo confutat eorum rationem qui obijcere poterant: Si quid deſyderabimus in re familiari noſtra poterimus ab alio mutuo petere. Et reſpondet eadem opera poſſe petere & negare aliquem.

Ab ἀπὸ & ἀναίνομαι compoſitum ἀπανήνασθαι, & ſignificat denegare.

Νήπιος οὐδὲ τόγ' οἶδ' &c.

Id eſt, ignorat quot lignis opus ſit. Nam magna congerie bonorum lignorum opus eſt ad fabricandũ currũ.

Εὖτ' ἂν δὴ πρώτιστ' &c.

Totus ille locus ad arationem pertinet, & eſt adhortatio ut ſtatim admoneant manum operi, non tantum fa

muli, ſed & ipſe paterfamilias. Addit deinde ſigna & circumſtantias, qualis terra ſit aranda, ſicca ſcilicet & humida. Columella in hanc ſententiam inquit: Neq; ſue co careant, neq; abundent uligine. Ita Heſiodus iubet ſiccam & humidam arare, id eſt, non lutoſam, & tamen madefactam. Meminerunt quoq; huius præcepti Plinius & Theophraſtus.

Εἴαρι πολεῖν θέρεος &c.

Præceptum eſt de reliquis arationibus. Pingue ſolum ſolet quater arari, bis ſolem bis frigora ſentit, ſicut eſt ſolum Italicum. Qui uero tenuius ſolum habent, ter arant. Prima aratio eſt proſciſſio. Secundo arant menſe Iunio ante ſolſticium, latini iterationem, nos brachen uocamus. Poſtremo ante ſementem aratur, hoc Latini tertiationem uocant.

Νειὸν δὲ σπείρειν ἔτι &c.

Adiecit præceptum q̃ interualla ſint facienda agris quibus interſpirent & quieſcant, ſunt enim multo feraciores ſi permiſeris interualla, quàm ſine interuallis. Eſtq; hic locus commendatio noualis. Nam cum terra quotannis ferendo non ſit defatigata, nec penitus exhauſta, fit ut copioſiorem fructum ferat, & gratior quoq; ſit. Eſt autem nouale (teſte Plinio) quod alternis annis ſeritur. Operæprecium faceret ſtudioſus puer, ſi quæ ſunt in primo Georg. Vergil. cum hoc loco contulerit, ita ſine negocio Heſiodi ſententiam poterit adſequi.

ἀλεξιάρη) Id eſt, pellens execrationem, ſolent enim agricolæ maledicere quando fructus ex ſententia non proueniunt. Sic Hercules ἀλεξίκακος dictus eſt, quòd depulerit mala hominibus, & fuerit domitor monſtrorum.

Εὔχεσθαι δὲ Διὶ χθονίῳ &c.

De ſacris faciendis præceptum. Admonet ſuperos eſſe precandos ut hominum ſtudia & labores bene fortunent. Idem facit Virgil. & Xenophon magnifice in Oeconomia. Quidam per terrenum Iouem intelligi putant Plutum, ego uero eum puto qui gubernat & regit terrena.

ἱερὸν) Id eſt, aram. Alludit enim ad Eleuſinia Cereris ſacra, quæ Athenis fiebant, & uocabantur myſteria. Videntur autem mihi fuiſſe conſpirationes & fœdera quibus ſe adſtrinxerant ad ciuilia officia ciues, hoc poteſt colligi ex Cicerone, ubi de Eleuſinijs ſacris diſputat. Erant autem maiora & minora ſacra, & hæc ſub autumnum fiebant. Porrò fingunt Cererem, cum per orbem quæreret filiam, humaniter ab Athenienſibus receptam eſſe, & ideo illis hanc gratiam reddidiſſe.

Ἀρχόμενος τὰ πρῶτ' &c.

Circumſtantia eſt quomodo ſit arandum, nam ſupra dixit quando & quocies ſit arandum.

Ενδρυον) lignum ſignificat quod eſt proximum temoni, alioqui cor arboris hac uoce ſignificatur.

μεσάβοιον integrum eſt, Poëta μεσάβον fecit. Iulius Pollux lorum eſſe dicit quod boues iugo alligat.

πόνον ὀρνίθεσσι τιθείη

Illa fuit abſolutio ſententiæ, eſt autem ſolœcum hoc quod à Græcis fieri ſolet. In arando debet ſubſequi aliquis qui ſcāna, id eſt, maiores glebas confringat. Virgi. Multum adeo raſtris glebas qui frangit inertes Vimineasq; trahit crates &c.

Et Plinius. Crate dentata, uel tabula aratro annexa, quod uocant lerare, operientes ſemina.

Hæc deſcriptio agriculturæ non conuenit cum noſtra. μακέλη) dicitur eyn hacken uel bicke.

Δικέλη eyn karſt. Virg. locū de occatione huc refer.

Εὐθυμοσύνη γὰρ ἀρίστη &c.

Epiphonema eſt. Crede mihi multum commodi adfert induſtria. Homo ignauus uix unquàm diteſcet. Solet autem ſic poëta ſubinde ſpargere ſententias de diligentia, quòd ſine ea nemo quicquàm laude dignum efficere poteſt.

ἁδρόν) μέγα. παχύ Heſychius exponit, nos feyſt fruchtbar. Et eſt ſenſus, ſi ita fregeris glebas, ubi ita ſubegeris ſolum, ſpicæ multa ubertate, ſeu (ut Columella dixit) pinguedine nutent ad terram. Elegans pictura, ſeu ὑποτύπωσις huius carminis qua rem ita deſcribit ut oculis planè ſubijciat.

Ἐι τέλος αὐτὸς ὄπιθεν ὀλύμπιος

Egregia hæc ſententia eſt, quam nemo negare poteſt ex Patrum religione promanaſſe, ac ueluti per manus traditam eſſe. Conuenit enim cum primo decalogi præcepto, quo iubemur Deum honorare, ac illi fidere. Timemus cum impia fiducia noſtri relicta, omnem ſpem in Deum collocamus, hoc unum cogitantes, ne in rebus proſperis inſoleſcamus, contra in aduerſis deijciamur. Ad hunc modum Heſiodus Agriculturam, & quicquid eſt laborũ nobis commendat. Vult ut pro ſe quiſq; acriter in laborem animum intẽdat, uerum finem laborum, & ut nos uocamus benedictionem, non niſi à Deo expectet. Quod ſi ille laboribus noſtris affulſerit, ac gratam auram commoda tempeſtate aſpirauerit, nemini dubiũ eſſe debet, quin ſuum quoq; labores adſequantur finem & huiuſmodi fœlix meſſis proueniat; ut (quemadmodum hic dicit Poëta) ſit utendum omnibus, uaſis repurgatis, quibus diu non ſis uſus.

πολιὸν ἔαρ) Id eſt, Canum uer, Epitethon ueris, quòd adhuc ab hyeme & pruinis caneſcit.

εὐωχέων) cum ω. in antepenul. ſcribendũ eſt, concipit autem rurſus longa breuem, ut ſæpe iam ſupra.

Ἐι δὲ κεν ἠελίοιο τροπῆσ ἀρόης

Aliud præceptum eſt, uidelicet quod tempus ſit uitandum, nec eſt quod ordo in præceptis te magnopere moretur. Poteris enim per te fingere tibi uel hunc uel

alium ordinem, ſitq́; hoc ſecundum præceptum.

τροπὰς Græci omnes conuerſiones uocant, Eſtq́; τροπὴ χειμερινὴ καὶ θερινή, id eſt, ſolſticium æſtiuum & hybernum, quod Latini raro ſolſticium, ſed brumam uocarunt ἀπὸ τῆς βραχείας ἡμέρας ut Seruius ait. Vocant etiam æquinoctia conuerſiones, quia tunc Sol quaſi conuertit ſe, & incipit deſcendere. Ita in conuerſione hyberna, quando ſol longiſſime diſtat propter obliquitatem, tunc uertit ſe, & incipit aſcendere, quia eſt ſtatio ſolis. Ideo monet non eſſe arandum ſub Brumam.

Οἴσεις δ' ἐν φορμῷ &c.

Extenuatio eſt, Domum portabis, non uehes, opus erit tibi calatho, non onuſto plauſtro, habebis enim multum culmorum, & parum granorum.

φορμός dicitur quicquid conſutum eſt, φόρμιον ſtragulum factum ex iuncis, eyn decken, hinc Phormio paraſiti nomen.

Ἄλλοτε δ' ἀλλοῖος Ζηνὸς νόος αἰγιόχοιο.

Tertium præceptū. Alio tēpore ſunt aliæ tempeſtates, aliquando citius, aliquando ſerius ſerendum, ut ſinent tempeſtates. Quia nonnunquam differt Iuppiter tempeſtatem, & quando nos feliciſſimum annum ſperamus, tunc deploratiſſimum experimur. Ergo Ioui committenda huius rei cura, ut pficiat ex ſua ſententia q̄ uolet.

Εἰ δέ κεν ὄψ' ἀρόσῃς &c.

Quartum præceptum de ſera aratione. Sin autem

ſero

ſero araueris, hoc poterit eſſe remedio, & uerna aratio tum fœlix eſſe poterit, ſi pluerit ad tertium uſq; diem, ita ut pluuia neq; ſuperet ungulam bouis neq; deſtituat, in ſumma, ut impleat ueſtigia. Nam tum terra permadefit, & uerna ſatio nihil infirmior fit autumnali. Et quia humor eſt principium uitæ, ideo fit quòd humor tam facile non lædit quàm ſiccitas. Eſt autem pulchra periphraſis Veris, cum inquit ἦμος κόκκυξ κοκκύζει. Cuculus enim ueris tempus adeſſe cantu ſuo prænunciare ſolet. Et principes Saxoniæ hunc morem habent, ut qui prior arcu percuſſerit cuculum, aureum habeat.

Ἐν θυμῷ δ' εὖ πάντα φυλάσσεο

Admonet rurſus diligentiæ, ſolet enim Poëta ſubinde morales ſententias aſpergere, præcipue de ſedulitate, cuius uſus & uis in omnes uitæ partes ſeſe extendit. Nam ut res diligentia creſcunt, ita ſocordia decreſcũt. Iam cum nemo ſit quemadmodum Quintilianus inquit, qui non labore & diligentia ſit aliquid conſecutus, quæ prauitas humanæ mentis eſt, aut quæ uæcordia, oſcitantiam magis, quæ dedecori hominibus eſt, quàm diligentiam, ex qua nomen dignitasq; paratur, uelle amplecti? In ſtudijs literarum homines docti ſocordia multa dediſcũt, ut eſt uidere in Cicerone & Hortenſio. Recte itaq; Heſiodus facit ꝙ tã diligẽter ſedulitatẽ homini cõmendat.

Πὰρ δ' ἴθι χάλκειον θῶκον &c.

Monet arationis tempore & cum negocia ſunt ex-

pedienda conuenticula, & alias nugas relinquendas eſſe. Atq; hunc locum, quia perutilis eſt, quibuſdam circumſtantijs amplificauit. Prior eſt quod quamuis nos ſimus ceſſatores, tamen tempus minime ceſſet aut ferietur. Eam ſententiam deinde repetit & auget ab effectu famis. Siquidem tempus conſumis, quod in opere faciundo ſumere tibi potuiſſes, fiet ut ignauia te in hyeme deprehendat, & fortiter cogaris eſurire. Quòd ſi famem uitare non poteris, certum eſt quod in ualetudinem aduerſam incides & maxime in dolorem pedum Solet autem frigus naturaliter tumorem afferre, quia ſanguis frigore coagulatur. Ariſtoteles prima ſectione problematum ſcribit fame diutina laborantibus pedes intumeſcere. Huc alludit Heſiodus cum iubet cauere, ne fame tumefactum pedem demulcere nos oporteat.

χάλκειον θῶκον) æneam ſedem, id eſt, tabernam uocat, erant enim conſeſſus in officinis ferrarijs.

Επ᾽ ἀλέα) in locis calidis exponi poteſt. Quanquàm ſuſpicor mendum eſſe in tono ut ſit ἀλεᾶ ſcribendum ab ἀλέομαι euito, uerum nolo quicquàm mutare. Vſus eſt autem & ſupra ἐπὶ cum accuſatiuo in iſta ſignificatione dum ait ἐπὶ ἀπείρονα γαῖαν, ἀλεόν uero locum tepidum in aprico ſitum ſignificat.

λέσχαι) quondam dictæ ſunt conuenticula philoſophorum, deinde, quia inter ipſos de rebus leuiſſimis plærunq; agitabatur factum eſt, ut λέσχαι dicerentur uulgo

go nugæ. Suidas Homerum citans, inquit: λέσχας ἔλεγον δημοσίους τινὰς τόπους, ἐν οἷς σχολὴν ἄγοντες ἐκαθέζοντο πολλοί. ὅμηρος. οὐ θέλεις εὕδειν χαλκήιον ἐς δόμον ἐλθὼν, ἠέπου ἐς λέσχην.

Πόλλα δ᾽ ἀεργὸς ἀνὴρ &c.

Ignauiæ effectum proſequitur. Indigens uir multa mala concipit in animo, fieri enim non poteſt ut mens hominis planè ſit ocioſa, itaq; uarios dolos ac fraudes excogitant, hi qui rerum inopia laborant. Vnde Columella rectè dixiſſe iudicandus eſt dum inquit: Homines nihil agendo male agere diſcunt. Nihil enim uſquàm quicquã ſcelerum eſt, neq; ulla quantumuis peſſima flagicia deſignantur, quæ non ex ignauia ueluti ex fonte promanant. Huius rei paſſim in omnibus ciuitatibus, pagis & uicis plura exẽpla quàm numerari queant, à circulatoribus & decoctoribus eduntur, qui dum inanem ſpem (ut Heſiodus uocat) nimis diu fouere, tandem ad furta, latrocinia, & ſacrilegia animum applicant. Quare, ut hæc flagicia è medio tollantur, ſolus labor remedio eſſe poterit. Eſt enim per laborem aditus ad uirtutem, per deſidiam uero ad omnia genera flagiciorum non aditus tantum, ſed rectiſſima uia.

Δείκνυε δὲ δμωέσσι θέρευς

Spargit rem in perſonas, atq; ita à temporis circumſtantia auget. In media æſtate certa opera præſcribe. Se-

quitur ratio, quia non ſemper æſtas erit. Hæc ſententia ſpeciem prouerbij habet, qua monemur occaſionem temporis non eſſe negligendam. Et nota eſt fabula de formica & cicada. Quin & Germani uulgari dicto ceſſatorum ſocordiam notamus cum dicimus. Poſt gratum Solis calorem, ingratum frigus experiemini.

θέρευς) pro θέρους Dorice.

Μῆνα δὲ Ληναιῶνα

Amplificatio eſt à temporis deſcriptione longiori. deſcribit enim hyemem & eſt ſimilis locus apud Virgilium in Georg. copioſiſſime tractatus.

Ληναιὼν menſis Brumalis eſt, partim cadens in Decembrem, partim in Ianuarium. Luna Græcis menſes faciebat, non ciuilis ordinatio aut ſol. Porrò Ληναιῶνα Ianuarium eſſe apparet ex Gaza qui ait: Ληναιῶνα δὲ καὶ αὐτὸς ᾔδει Ιανουάριον ὄντα. Id eſt, Linæona autem & ipſe norat Ianuarium eſſe. Linæa enim Bacchi feriæ & Pythia ſub id tempus agebantur, cum uini primicias libabant. Commentarius in Equit. Ariſtopha. continet, adoleſcentes eo tempore ſolitos fuiſſe circumuehi qui de plauſtris conuicia iaciebant.

βούδορα) frigora uocat quæ adurunt & excoriant boues, ſunt ea autem in menſe decembri cum maxima uis Aquilonis ſentitur, cui Germani à frigore nomen fecerunt cum uocant eyn ſchinden hengſt, quaſi dicas excoriatorem boum δέρω græcis excorio ſignificat.

πνεύσαντος

πνεύσαντος βορέαο δυσηλεγέος

A circumſtantijs rem tractat, uidelicet unde ſpiret Boreas, & quid ſoleat fieri cum ſpiret. Spirat autem per Thraciam, quia ad ſeptentrionem Græcis Thracia ſita eſt. Multas quercus, altas abietes de monte deijcit in uallem ad terram. Deinde auget ab habitu animantium. Etiam feræ ſæuiciam hyemis ferre non poſſunt, quas natura munijt, quanto minus nos.

Δυσηλεγέος ſcilicet glacies, Id eſt, moleſtæ, à δὺς καὶ ἀλέγω, curo, quod adferant moleſtam curam.

Καί τε δὶ αἶγα ἄησι

Capræ epitethon eſt hirſutam eſſe Vergil. in 3. Ge. teſtatur Capras ualde obnoxias eſſe frigori.

Τροχαλὸν δὲ γέροντα τίθησι

Diſtributione quadam hyemis incommoda recenſet, & aptiſſime dicit incuruum ſenem Boreæ iniurijs obnoxium, quod hæc ætas omnium maxime gaudeat ſole & fugeat frigus, unde notum eſt illud: Et apricos meminiſſe ſenes. Periphraſticῶς autem uirginem innuptam deſcripſit, quod opa aureæ Veneris ignoret. Eſtq; diligenter obſeruandum quòd innuptæ non prodibant in publicum, ſed adſeruabantur domi. Sed hæc cantilena non grata admodum foret noſtratibus puellis.

λίπ᾽) Apocope eſt pro λιπαρῷ ἐλαίῳ id eſt pingui oleo. Nam poſtrema ſyllaba abiecta eſt.

ἤματι χειμερίῳ ὅτ᾽ ἀνόστεος

In hac deſcriptione hyemis & Polypi piſcis mentionem facit. Cuius hæc natura eſt teſte Plinio, lib. 9. ca. 29. ut fame laborans ſibi pedes arrodat; quo maxima hyemis ſæuicia notatur. Et quia uehemẽter frigore læditur, latet plurimum in antro ſuo, nec egreditur piſcatum, unde colligi quoq; poteſt in frigidioribus aquis nõ eſſe, Per æſtatem conuehit & reponit uictum, perinde ut formica, teſtis eſt Theophraſtus. Sunt autem polypi multæ ſpecies Verum maxime cum illis cognatus eſſe uidetur quos Albertus Raias uocauit (die rochen). Piſcis magnus eſt, habens octo pedes, in quibus duo extremi pedes cotilidones habent, id eſt, concauitates, quibus nititur & affigit ſe his quæ præhendit. Vnde in Aulularia Plautus ait de auaris: Ego iſtos noui polypos, ubi quid tetigerunt tenent. Athenæus multos authores citat, qui ſcripſerunt fame laborantem polypum in cauernis brachia ſua rodere, cui ſententiæ & Oppianus & Albertus ſuffragantur. Sed Athenæus & Plinius putant id accidere polypo à congris. Heſiodus uero hanc ſpeciem ἀνόστεον uocat, quod ſpinam non habeat, ſed cartilaginem pro ſpina. Dicunt illũ uenari piſces mira induſtria, cũ alioqui ſit animal timidũ. Verũ ita cõparatum eſt, ut illi conſilio polleant natura, quibus robur eſt negatũ.

ἀλλ᾽ ἐπὶ κυανέων ἀνδρῶν &c.

Id eſt, Sol uertitur ſupra populum nigrorum hominum.

minum. Intelligit autem Aethiopes qui ſunt in Aphrica, quorum etiam nunc quidam ſub imperio Caroli Cæſaris ſunt. κυάνεον Græci uocant quod nos ceruleum, laſur, eſtq́; metalli genus, metaphorice pro obſcuro & atro. Eſt autem ſenſus, Sol uoluitur ſupra meridionales homines, nec diu moratur ſupra noſtrum hemiſphæriũ, uidelicet Græciæ.

Καὶ τότε δὴ κεραοὶ &c.

Adhuc in hyemis deſcriptione commoratur. Cornutæ feræ & non cornutæ lugubriter frendentes per ſyluas fugiunt.

μύλη dentem molarem ſignificat, à quo fit uerbum μυλιάω quod ſignificat dentes incutio, ſtrideo propter frigus, o. litera interpoſita eſt.

δρύα) loca arboribus conſita ſunt, Heſychius per ῖ ſcribit.

γλάφυ) pro γλαφυρὸν Apocope eſt, & ſignificat ſpecum & concauitatem petroſam.

Τότε δὴ τρίποδι βροτῷ ἶσοι

Eſt hoc loco Poëta delectatus ænigmate Sphingis, Nam ſenes ſolent in baculum incumbentes demiſſo capite incedere, & terram inſpicere. Vnde & ſilicernij dicti ſunt. His ſimiles eſſe dicit feras, cum penuria uictus laborantes propter niuem, undiq; per ſyluas diſcurrũt.

νιφὰ) rurſus Apocope eſt pro νιφάδα, frequens Homero.

καὶ τότε ἕσασθαι

Verſatur per omnes circumſtantias corporis, & monet propter frigus arcendum, craſſo panno & multis pilis intertextis utendum eſſe. Græci uero uſi ſunt admodum honeſto ueſtitu, quemadmodum & reliqui honeſti populi Romani & Iudæi. Pallio uſi ſunt ſupra tunicas, χιτὼν uero ueſtis interior erat.

κρόκα) Accuſatiuus eſt pro κροκίδα, & ſignificat id quod ſubducitur, eyn intrag. apud Pollucem in libro de ueſtibus.

ἵνα τοι τρίχες ἀτρεμέωσι) Id eſt, ne horreat corpus nimio frigore.

ἀλεὴν) ab ἀλεύεσθαι, ut habeas quiddam quod arceat pluuiam.

ψυχρὴ γὰρ τ' ἠὼς

Enumerat iam cauſſas pluuiæ. Quemadmodum enim uapor ex olla in operculo repercuſſus in aquam reſoluitur. Sic uapor ex terra in nubibus repercuſſus in aquam reſoluitur, & deinde decidit. Humectat autem aër ſata & arua, itaq; addidit cõueniens epitethon πυροφόρος. Poſtea quid uentus ſit dicit, nimirum nubium agitatio.

Τῆμος θ' ἥμισυ βουσὶν

Bobus adſeruandum eſſe dimidium pabulum, uiro uero ut ſuperſit aliquid in noctem ſcilicet. Nam græci homines tantum cœnabant & largius quidem.

ἐπιῤῥόθειν) accurrere ſignificat.

Ταῦτα φυλασσόμενος &c.

Abſoluimus hactenus deſcriptionem hyemis, nunc autem Veris deſcriptionem hoc caput continet. Eſtq; primum ſignũ quando Iuppiter ſexaginta dies, id eſt, duos menſes, Ianuarium uidelicet & Februarium confecerit, poſt brumam uel conuerſionem Solis, tum ſtella Arcturus nuncia ueris primum apparere incipit. Eſt autem Arcturus ſtella ſub zona Bootæ oritur Chronico ortu, id eſt, ueſpere initio Veris quãdo ſol ingreſſus eſt Arietẽ.

Arcturus quando oriatur

Τὸν δὲ μετ' ὀρθρογόη

Aliud eſt ſignum uenientis ueris. Vide Ouidium in ſexto Metamorphoſeos quare hirundo dicta ſit Pandionis filia. Comperi autem latere hyeme hirundines in nido ſuo tanquàm mortuas. Proinde nõ puto auolare eas. Totam hyemem habent ſecũ recentia oua. Reuiuiſcũt autem ſub æſtatem. Quare iudico mirabile quoddam opus eſſe ac imaginem reſurrectionis noſtrorũ corporũ.

τὴν φθάμενος οἴνας

Summa huius loci eſt quòd tempore Veris ſint amputandæ uites, nec ſit expectandum donec maior æſtus aduenerit. Turgent enim tunc in palmite gemmæ, nec poteſt eſſe ſine periculo, ſi tunc putentur uites.

οἴνας) dicunt ſignificare palmites, uocabulum uetus eſt, apud iuniores ἄμπελος in uſu.

Ἀλλ' ὁπότ᾽ ἂν φερέοικος

Hoc præcepto meſſis tempus deſcribit. Quando

æſtus inquit, cœperit eſſe uehementior, ita ut quærant humidiora loca teſtudines iam ſalx erit acuenda, & ſeges demetenda. Eſt autem omnino tempeſtiuior meſſis Græcis quàm nobis. Sunt enim illi magis ad orientem & meridiem quàm nos. Quare uariant hæc præcepta, nec ad ſingulas regiones accommodari poſſunt.

φερέοικος) Epitethon teſtudinis eſt, dicitur enim domiporta quod ædes ſuas circumferat. Nota eſt fabula de teſtudine quæ ſola domi remanſit, cum reliqua animantia omnia ſuauiſſimis epulis Iouis accipiebantur.

σκαφὸς) inſtrumentum eſt ruſticum apud Pollucē.

Φεύγειν δὲ σκιεροὺς θώκους.

Vides quàm non poſſit poëta ſedulitatis obliuiſci. Prohibet enim tempore meſſis ſomnum ad multam lucem eſſe protrahendum, quod eo tempore reponenda ſunt quibus in hyeme fruamur. Iam qui ad auroram atque in medios id temporis dies ſtertere uoluerit, miſeram profecto uitam trahet ubi hyems ſui memoriam nobis in animũ ſemel cœperit reuocare, ibi tum licebit experiri ueriſſimum eſſe cicadæ & formicæ apologum. Plurimum et uenuſtatis & utilitatis hæc ſententia habebit, ſi quis ad ſtudia literarum traduxerit, cum illa ceſſatorem minime requirant, & qui in multam lucem quotidie ſtertat. Adiecit deinde, ceu Gnomas quaſdam, optimos uerſus, quibus matutina opera hominibus commendat, & dicit auroram tertiam operis partem abſoluere.

Item

item eos qui mane ſurgunt plurimum promouere quoſcunq; labores ſuſceperint. Poſtremo etiam boues facilius ferre matutina opera quàm meridiana. Experiuntur etiam ſtudioſi bonarum literarum Auroram Muſis eſſe amicã. Quare diligenter has ſententias obſeruent & meditentur hi qui animum ad literas applicuere, quiq; parentum & amicorum expectationi æquiſſimæ ſatisfacere uolent.

ἦμος δὲ σκόλυμός τ' ἀνθεῖ

Aeſtatis à Solſticio deſcriptio. Primum ponit prognoſticum maximi æſtus, deinde quid faciendũ ſit. Græci poſt Ver ſtatim incipiunt meſſem. Deinde ſequitur ſolſticium æſtiuale tunc nos habemus meſſem.

σκόλυμος) carduus dicitur flore purpureo, quo nomine & reliquæ ſpecies cenſentur, ut ſunt Paliuri, Chameleones, Acanthi. Vide Plin lib. 20. ca. 23. & li. 22. cap. 22. de carduo. Venerem ſtimulare in uino, Heſiodo & Alcæo teſtibus, qui florente ea cicadas acerrimi cantus eſſe, & mulieres libidinis auidiſſimas, uiroſq; pigerrimos in Venerem ſcripſere.

Ἐπεὶ κεφαλὴν καὶ γούνατα

Ratio, quare hoc tempore uiri debiliſſimi ſint, & mulieres laſciuiſſimæ, quia calor reſoluit totum corpus hominis, ergo læduntur magis æſtu q̃ frigore uiri.

καὶ βίβλινος οἶνος) A Biblia regione Thraciæ Biblinum uinum dictum eſſe Athenæus ſcribit lib. 1. te-

ſtatur autem dulce fuiſſe, atq; à Siculis Pollium uinum dictum eſſe. Et Homerus non uno loco teſtatur Thraciam nobilia uina habuiſſe.

μάζα τ᾽) Libum lacteum intelligit ex recenti lacte, ſiue lac coagulatum. Noſtri homines puto uocant eyn zieger. Deficiunt autem lacte niſi mulgeantur capræ iuxta Virgil.

Quàm magis exhauſto ſpumauerit ubere mulctra.
Læta magis preſſis manarint ubera mammis

Item capræ uincunt copia lactis oues, laudaturq́; lac caprarum plus in libo quàm ouium. Poterit & hæc huius loci ſententia eſſe, quia ſub Autumnum ſtatim admittuntur capræ ad conceptum & deinde deficiunt. Vtere igitur dum potes.

σβεννυμενάων) Aeolica dialectos eſt cum α ſit interpoſita, quaſi dicas extinctarum aut non lactantium.

καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας) Vitulinam carnem intelligit, quæ non improbatur ſana eſſe homini. Cæterũ enixæ bouis carnem non laudat poëta.

πρωτογόνων) Illa enim caro eſt ualde laudata quod facilis ſit concoctu, Eſtq́; in æſtate iſtis cibis utendũ qui facile concoqui poſſunt. Itaq; & huius mentionem hic facit Poëta.

Αἴτοπα οἶνον) Vel à calore dixit, quòd adurit faciem, uel à colore. Laudãtur enim magis æſtate rubra uina quòd pinguiora ſunt & magis alant corpus. Cætera

tera tenuiora ſunt & facilius penetrant.

Αὐτίον εὐκράεος ἀνέμου &c.

Inter cæteras uoluptates non poſtrema eſt ſi quis in æſtate ſub umbra gratã auram captet, ita ut faciem uerſus leuiter ſuſurrantem uentum uertat. Intelligit autem hoc loco Zephirum, quòd Euri, Boreæ & Zephiri æſtate ſint temperati. Auſter uero plærunq; noxius eſt, tam æſtate quàm hyeme. Erit maior hæc uoluptas ſi adfuerint riuuli perpetuo ſcaturientes, quibus ſemper multum delectati ſunt Poëtæ.

ἀθόλωτος καὶ ἄθολος qui ſit ſine limo, aut qui non ſit lutulentus.

Τρὶς ὕδατος προχέειν

Conſuetudinem Græcorum obſeruabis, qui nunquàm merum uinum ſoliti erant bibere, uerum ſemper uinum aqua diluebant, ut teſtatur Athenæus lib. 10. qui hanc cõſuetudinem diluendi uini fuiſſe dicit, ut ad duos uini cyathos, quinq; aquæ adderent, alicubi & ad quatuor uini cyathos, duos aquæ. Ex Menandro citat Athenæus:

Καί τοι πολύ γ᾽ ἔσθ᾽ ἥδιον, οὐ γὰρ ἄν ποτε ἔπινον τρεῖς ὕδατος, οἴνου δ᾽ ἓν μόνον.

Sic Athenæus.

Καὶ Διοκλῆς ἐν μελίσσαις, πῶς δὲ καὶ κεκραμένον πίνειν τὸν οἶνον δεῖ μετὰ τέτταρα καὶ δύο, ἡ δὲ τῶν κρᾶσις αὕτη παρὰ τὸ ἔθος οὖσα ἐπεμ

νισι τάχα καὶ τὴν θρυλλουμένην παροιμίαν, ἢ πέντε πίνειν ἢ τρία ἢ καὶ τέτταρα. ἢ γοῦν δύο πρὸς πέντε πίνειν φησὶ δεῖν ἢ ἕνα πρὸς τρεῖς.

Apud Locrenſes erat capitale uinum bibere iſs qui erant in Magiſtratu, niſi Medicus iuſſiſſet. Item Romani adoleſcentes non erant ſoliti uinum bibere ante uiceſimum annum, & Scythice bibere dicebant merum bibere, quaſi barbare, ut quibus ſint robora ualidiora. Sic bibit apud Homerum Polyphemus Odyſſeæ. ι.

προχέειν) Infini. pro imperatiuo, ſic ἰέμεν

Δμῶσι δ᾽ ἐποτρύνειν Δημήτερος

Seruauit hunc ordinem Poëta, ut à Vere deſcriberet quicquid ſingulis anni temporibus fieri conueniret, nūc ſubijcit præceptum de tritura quæ fit in menſe Auguſto cum mane ortu Heliaco pauliſper ante ſolem emergens Orion cernitur. Virgil.

Et medio toſtas æſtu terit area fruges.

Addit locum in quem ſit reponenda area, nimirum qui ſit uentis expoſitus, & quia fruges debent torreri à Sole, ergo neceſſe eſt locum eſſe expoſitum Soli. Eadem uerba ſunt in Varrone de re Ruſtica quæ hic ſunt. Area inquit ſublimiori loco qua perflare poſſit uentus. Alij intelligunt area bene æquata. Solebat enim Cylindro æquari, ut eſt apud Vergil. necubi impingerent. Verum Varro rotundam eſſe dicit, hunc ego ſequor. Vſi

ſunt

ſunt equis aut bobus in trituratione qui tabulas trahebant, & ita excuciebant grana. Vnde illud eſt in ſacris literis: Boui trituranti non obligabis os.

Μέτρῳ δ' εὐκομίσασθαι

Monet menſurandas eſſe fruges, ut ſciat agricola quantum ex agro redeat.

θῆτ' ἄοικον ποιεῖσθαι

Conducendū ſuadet mercenarium aliquem qui poſſit rebus domeſticis uacare qui non habeat multa quæ ſibi ipſi domi agat. Fieri enim non poteſt ut multa ſimul bene agere poſſimus, inquit Xenophon. Eadem ratio habenda ancillæ, ut non habeat liberos. Subiecit deinde præceptum de Cane quem uocamus cuſtodem rei familiaris. In hoc alendo admonet ſumptibus non eſſe nimiū parcendum, quia obſeruat ne fures clanculum intrent in ædes domini ac ſurripiant quippiam. Græci trifariam canes diſtingunt, idq́; ab officijs, ſunt enim ἰχνευτικοὶ quos nos indagatores uocamus, canes uenatici, nobilibus & diuitibus admodū grati qui uenationi operam dant. Sunt rurſus qui οἰκουροὶ uocantur, quaſi dicas cuſtodes ædium. Agunt enim excubias præ foribus, & de his Heſiodo hoc loco ſermo eſt. In tertio gradu ſunt μελιταῖα κυνίδια .i. Melitææ catellæ nulli rei utiles, præterquàm quòd in delicijs ſunt prædiuitū matronis. Vnde etiam in prouerbium abiere de delicatis.

καρχαρόδοντα) à ſono factum eſſe uidetur, epite-

thon canis. Sunt enim aſperrimis dentibus, & omnium firmiſſime retinēt, quæ ſunt ſemel intra fauces recepta.

φείδεο) ου in εο mutatum, & rurſum εο in ου ſi ſit opus. Eſt. n. eadem ratio diſſoluendi quæ contrahendi.

ἡμερόκοιτος) qui interdiu dormit et noctu obambulat, q̄ fures ſolēt. Suidas piſcē & furē ſignificare ait.

χόρτον δ' ἐσκομίσαι καὶ συρφετὸν

Quod de cane dixit, idē de bobus & mulis intelligi debet. Neq; .n. conuenit parū liberalē eſſe erga eos quorum opera in colligendo uictu plurimū ſis uſus. Monet itaq; Heſiodus in annuū uictum paleas & fœnum comportari debere, quib. hoc quoq; ſubindicat Agricolā nō oportere ſtudioſum eſſe tantū frumenti, ſed etiā aliarū rerum uiliorū, fere fit. n. qui res in ſpeciem nullius precij negligat etiam res maioris precij, ſenſim incipiat faſtidire & amittere. Et notus eſt Senarius.

Εἰ μὴ φυλάσσῃς τὰ μικρὰ, ἀπολεῖς τὰ μείζονα.

δμῶας ἀναψῦξαι φίλα γούνατα

Feriandū eſſe à labore nō tantū hominu, uerūetiam pecori. Sunt. n. recuperandæ uires, alioqui nemo tam ferreus eſſe poterit, qui ſufficeret cōtinuis laboribus, iuxta illud Naſonis:

Quod caret alterna requie durabile non eſt,
Hæc reparat uires, feſſaq; membra leuat.

Et ſacræ literæ præcipiunt ferias eſſe habendas à labore, quas qui negligerent auaricia exagitati, indignos

eſſe

eſſe benedictione Dei. Et *nos docemur experiẽtia haud temere ad ullam frugem aſpirare eos, qui in præſcribendis laboribus admodũ ſunt liberales, & in ſupputando uictu & ocio à labore plus æquo tenaces.*

ἀναψύξαι) *ſcilicet fac, aut ut ſit infinitiuus pro indicatiuo, refice, recrea famulos.* Et *quia genua feſſis labant, & fatigatio maxime in his ſentitur, ideo dixit famulis chara genua eſſe reficienda.*

Εὖτ᾽ ἂν δ᾽ Ὠρίων καὶ Σείριος

Poſteaq̃ *ordine deſcripſit anni partes, & quid ſingulis fieri debeat, nunc ſubijcit caput de autumno & uindemia.* Hunc *ordinẽ* Columella *imitatus eſt &* Plin. *aliquando.* Oritur Arcturus *mane cũ* Libra *menſe ſeptembri, quo tẽpore mane medio cœlo ſunt* Orion & Canis *non procul ab occaſu, tum eſt uindemia facienda.* Addit *deſcriptionem facticij uini, in qua rationẽ faciendi uuas paſſas complexus eſt.* Vide Plin. & Columel. Coquunt *primũ uuas aliquantiſper ſole, poſtea exprimunt uinum & in lacum ſubijciunt.*

Συσκιάσαι) ἀ σὺν & σκιάζω *compoſitum.* Intelligit *autem ex aprico in locum non expoſitum* Soli *auferendas eſſe.*

πολυγηθέος) Epitethon Bacchi, *quaſi dicas lætificantis.* Exhilerat .n. *uinũ homines, & nota ſunt* Bacchi Encomia *apud* Poëtas *quæ huc ſpectant, ut* Virgil.

Adſis *lætitiæ* Bacchus *dator.*

Αὐτὰρ ἐπὴν δὴ &c.

Redit ad arationem & ad hyemem. Sunt uero ea repetenda quæ ſupra de aratione diximus. Nam pro qualitate & natura ſoli proſcinditur ager. Feracius ſolū ut minimū ter arari ſolet. Iam menſe Octobri mane cū Tauro occidunt Pleiades & Hyades, item Orion, ſed principio noctis rurſum apparent. Pleiades ſunt in poſtrema parte Tauri, Hyades uero in fronte quas Latini ſuculas uocarunt. Atq; ita abſoluit Poëta annū, quid in uere, quid in æſtate, quid in autūno, quid poſt autumnū, qd Hyeme faciendū ſit. Nūc de nauigatione præcepta quædam ſubijcit, quia fuit illis familiare deuehere fruges & merces quemadmodū etiā alicubi in Homero uidere eſt. Conſtabat autem ueterū negociatio potiſſimū in permutatione merciū, & ideo Heſiodus præcepta tradit.

Εἰ δέ σε ναυτιλίης δυσπεμφέλου

Prohibet ſub Autumnum eſſe nauigandum cū Pleiades occidunt propter tempeſtatē maris, inſaniunt enim uenti, & quēadmodum Virgil. ait, qua data porta ruūt. Cæterum poſt de æſtiua nauigatione dicet, & hanc probat. Orion inſequentis geſtum exprimit in ipſas Pleiades, ideo dixit πληϊάδας φεύγειν. His geſtibus amplificat orationem.

Δυσπεμφέλου) Epitethon nauigationis eſt, Sentiūt enim quàm ſit periculoſum & difficile in alieno elemento uerſari q aliqñ ſeſe crediderc fluctibus. Hanc uocē cōpoſitam

poſitam eſſe puto à δὺς & πέμπω, uel q̃ ægre remittat afflictos, uel q̃ ſæpe non remittat nauigantes. Varia quæritur Etymologia huius uocis, ſed tamē non ſunt uſq; ideo anxie quærēdæ, q̃ tantū ad docendū cōpoſitæ ſint

ἠεροειδέα πόντον) *quia habet ſpeciem aëris.*

ἐπ᾽ ἠπείρου) *in cōtinentē.i.littoralē terrā. Iū Epirus*

χείμαῤῥον) *aquam ex imbre collectam.*

νηὸς πηδὰ) *remos intelligit.*

πηδάλιον) *gubernaculum nauis, clauum.*

ὡραῖον πλόον) *Scilicet cum iam Ver exactum eſt.*

Ὥσπερ ἐμός τε πατὴρ καὶ σὸς μέγα νήπιε Πέρση

Exemplū adiecit Heſiodus patris, quo oſtendit quatenus probari queat nauigatio, & dicit paupertate patrem fuiſſe cōpulſum, quæ nihil nō hominē experiri docet, q̃ inſtituerit mercaturā. Nemo.n.eos laudat, qui cū beate poſſent in patria uiuere, ultro ſe periculis exponunt. Et Heſiodus negat ex Aſia profugiſſe parentem ſicut pleriq; ciues qui propter inuidiam ex opibus conflatam in tuto manere non poterant, non, inquit, illa cauſſa fuit, ſed uictum quærebat.

καὶ τῆδ᾽ ἦλθε) *Significat hic ſe in Ionia natū. Magnum mare uocat, Aegeū mare. Aeolicam Cumā, ideo uocat, quia Aeoles eam cōdiderunt. Sita eſt in littorali Aſia*

ἄφενος) *diuitias ſignificat. Proprie tamen redituus qui quotānis redeunt, ſiue annuus reditus, fingunt autem uenire ab εἷς ἑνός.*

æſtus inquit, cœperit eſſe uehementior, ita ut quærant humidiora loca teſtudines iam falx erit acuenda, & ſeges demetenda. Eſt autem omnino tempeſtiuior meſſis Græcis quàm nobis. Sunt enim illi magis ad orientem & meridiem quàm nos. Quare uariant hæc præcepta, nec ad ſingulas regiones accommodari poſſunt.

φερέοικ☉) Epitethon *teſtudinis eſt, dicitur enim domiporta quod ædes ſuas circumferat.* Nota *eſt fabula de teſtudine quæ ſola domi remanſit, cum reliqua animantia omnia ſuauiſſimis epulis* Iouis *accipiebantur.*

σκαφὸς) *inſtrumentum eſt ruſticum apud* Pollucē.

φεύγειν δὲ σκιεροὺς θώκους.

Vides *quàm non poſſit poëta ſedulitatis obliuiſci.* Prohibet *enim tempore meſſis ſomnum ad multam lucem eſſe protrahendum, quod eo tempore reponenda ſunt quibus in hyeme fruamur.* Iam *qui ad auroram atq; in medios id temporis dies ſtertere uoluerit, miſeram profecto uitam trahet ubi hyems ſui memoriam nobis in animũ ſemel cœperit reuocare, ibi tum licebit experiri uerißimum eſſe cicadæ & formicæ apologum.* Plurimum *et uenuſtatis & utilitatis hæc ſententia habebit, ſi quis ad ſtudia literarum traduxerit, cum illa ceſſatorem minime requirant, & qui in multam lucem quotidie ſtertat.* Adiecit *deinde, ceu* Gnomas *quaſdam, optimos uerſus, quibus matutina opera hominibus commendat, & dicit auroram tertiam operis partem abſoluere.*

Item

Item eos qui mane ſurgunt plurimum promouere quoſcunq; labores ſuſceperint. Poſtremo etiam boues facilius ferre matutina opera quàm meridiana. Experiuntur etiam ſtudioſi bonarum literarum Auroram Muſis eſſe amicã. Quare diligenter has ſententias obſeruent & meditentur hi qui animum ad literas applicuere, quiq; parentum & amicorum expectationi æquiſſimæ ſatisfacere uolent.

ἦμος δὲ σκόλυμός τ' αἰθεῖ

Aeſtatis à Solſticio deſcriptio. Primum ponit prognoſticum maximi æſtus, deinde quid faciendũ ſit. Græci poſt Ver ſtatim incipiunt meſſem. Deinde ſequitur ſolſticium æſtiuale tunc nos habemus meſſem.

σκόλυμος) carduus dicitur flore purpureo, quo nomine & reliquæ ſpecies cenſentur, ut ſunt Paliuri, Chameleones, Acanthi. Vide Plin lib.20.ca.23. & li.22. cap.22.de carduo. Venerem ſtimulare in uino, Heſiodo & Alcæo teſtibus, qui florente ea cicadas acerrimi cantus eſſe, & mulieres libidinis auidiſſimas, uiroſq; pigerrimos in Venerem ſcripſere.

Ἐπεὶ κεφαλὴν καὶ γοῦνατα

Ratio, quare hoc tempore uiri debiliſſimi ſint, & mulieres laſciuiſſimæ, quia calor reſoluit totum corpus hominis, ergo læduntur magis æſtu q̃ frigore uiri.

καὶ βίβλινος οἶνος) A Biblia regione Thraciæ Biblinum uinum dictum eſſe Athenæus ſcribit lib. 1. te-

ſtatur autem dulce fuiſſe, atq; à Siculis Pollium uinum dictum eſſe. Et Homerus non uno loco teſtatur Thraciam nobilia uina habuiſſe.

μάζατ᾽) Libum lacteum intelligit ex recenti lacte, ſiue lac coagulatum. Noſtri homines puto uocant eyn zieger. Deficiunt autem lacte niſi mulgeantur capræ iuxta Virgil.

Quàm magis exhauſto ſpumauerit ubere mulctra.
Læta magis preſſis manarint ubera mammis

Item capræ uincunt copia lactis oues, laudaturq́; lac caprarum plus in libo quàm ouium. Poterit & hæc huius loci ſententia eſſe, quia ſub Autumnum ſtatim admittuntur capræ ad conceptum & deinde deficiunt. Vtere igitur dum potes.

σβεννυμενάων) Aeolica dialectos eſt cum α ſit interpoſita, quaſi dicas extinctarum aut non lactantium.

καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας) Vitulinam carnem intelligit, quæ non improbatur ſana eſſe homini. Cæterū enixæ bouis carnem non laudat poëta.

πρωτογόνων) Illa enim caro eſt ualde laudata quod facilis ſit concoctu, Eſtq́; in æſtate iſtis cibis utendū qui facile concoqui poſſunt. Itaq; & huius mentionem hic facit Poëta.

Αἴθοπα οἶνον) Vel à calore dixit, quòd adurit faciem, uel à colore. Laudātur enim magis æſtate rubra uina quòd pinguiora ſunt & magis alant corpus. Cætera

tera tenuiora ſunt & facilius penetrant.

Ἀντίον εὐκραέος ἀνέμου &c.

Inter cæteras uoluptates non poſtrema eſt ſi quis in æſtate ſub umbra gratā auram captet, ita ut faciem uerſus leuiter ſuſurrantem uentum uertat. Intelligit autem *hoc loco Zephirum, quòd Euri, Boreæ & Zephiri æſtate ſint temperati. Auſter uero plærunq; noxius eſt, tam æſtate quàm hyeme.* Erit *maior hæc uoluptas ſi adfuerint riuuli perpetuo ſcaturientes, quibus ſemper multum delectati ſunt Poëtæ.*

ἀθόλωτος) καὶ ἄθολος *qui ſit ſine limo, aut qui non ſit lutulentus.*

Τρὶς ὕδατος προχέειν

Conſuetudinem Græcorum obſeruabis, qui nunquàm merum uinum ſoliti erant bibere, uerum ſemper uinum aqua diluebant, ut teſtatur Athenæus *lib. 10. qui hanc cōſuetudinem diluendi uini fuiſſe dicit, ut ad duos uini cyathos, quinq; aquæ adderent, alicubi & ad quatuor uini cyathos, duos aquæ.* Ex Menandro citat Athenæus:

Καί τοι πολύ γ' ἔσθ' ἥδιον, οὐ γὰρ ἄν ποτε ἔπιον τρεῖς ὕδατος, οἴνου δ' ἓν μόνον.

Sic Athenæus.

Καὶ Διοκλῆς ἐν μελίσσαις, πῶς δὲ καὶ κεκραμένον πίνειν τὸν οἶνον δεῖ; μετὰ τέτταρα καὶ δύο; ἀλλ' ἡ κρᾶσις αὕτη παρὰ τὸ ἔθος οὖσα ἐπεμ

νισι τάχα καὶ τὴν θρυλλουμένην παροιμίαν, ἢ πέντε πίνειν ἢ τρία ἢ καὶ τέτταρα. ἢ γὰρ δύο πρὸς πέντε πίνειν φησὶ δεῖν ἢ ἕνα πρὸς τρεῖς.

Apud Locrenſes erat capitale uinum bibere iis qui erant in Magiſtratu, niſi Medicus iuſſiſſet. Item Romani adoleſcentes non erant ſoliti uinum bibere ante uiceſimum annum, & Scythice bibere dicebant merum bibere, quaſi barbare, ut quibus ſint robora ualidiora. Sic bibit apud Homerum Polyphemus Odyſſeæ. 1.

προχέειν) Infini. pro imperatiuo, ſic ἰέμεν

Δμωσὶ δ' ἐποτρύνειν Δημήτερος

Seruauit hunc ordinem Poëta, ut à Vere deſcriberet quicquid ſingulis anni temporibus fieri conueniret, nūc ſubijcit præceptum de tritura quæ fit in menſe Auguſto cum mane ortu Heliaco pauliſper ante ſolem emergens Orion cernitur. Virgil.

Et medio toſtas æſtu terit area fruges.

Addit locum in quem ſit reponenda area, nimirum qui ſit uentis expoſitus, & quia fruges debent torreri à Sole, ergo neceſſe eſt locum eſſe expoſitum Soli. Eadem uerba ſunt in Varrone de re Ruſtica quæ hic ſunt. Area inquit ſublimiori loco qua perflare poſſit uentus. Alij intelligunt area bene æquata. Solebat enim Cylindro æquari, ut eſt apud Vergil. necubi impingerent. Verum Varro rotundam eſſe dicit, hunc ego ſequor. Vſi ſunt

ſunt equis aut bobus in trituratione qui tabulas trahebant, & ita excuciebant grana. Vnde illud eſt in ſacris literis: Boui trituranti non obligabis os.

Μέτρῳ δ' εὐκομίσασθαι

Monet menſurandas eſſe fruges, ut ſciat agricola quantum ex agro redeat.

θῆτ' ἄοικον ποιεῖσθαι

Conducendū ſuadet mercenarium aliquem qui poſſit rebus domeſticis uacare qui non habeat multa quæ ſibi ipſi domi agat. Fieri enim non poteſt ut multa ſimul bene agere poſſimus, inquit Xenophon. Eadem ratio habenda ancillæ, ut non habeat liberos. Subiecit deinde præceptum de Cane quem uocamus cuſtodem rei familiaris. In hoc alendo admonet ſumptibus non eſſe nimiū parcendum, quia obſeruat ne fures clanculum intrent in ædes domini ac ſurripiant quippiam. Græci trifariam canes diſtingunt, idq́; ab officijs, ſunt enim ἰχνευτικοί quos nos indagatores uocamus, canes uenatici, nobilibus & diuitibus admodū grati qui uenationi operam dant. Sunt rurſus qui οἰκουροί uocantur, quaſi dicas cuſtodes ædium. Agunt enim excubias præ foribus, & de his Heſiodo hoc loco ſermo eſt. In tertio gradu ſunt μελιταῖα κυνίδια .i. Melitææ catellæ nulli rei utiles, præterquàm quòd in delicijs ſunt prædiuitū matronis. Vnde etiam in prouerbium abiere de delicatis.

καρχαρόδοντα) à ſono factum eſſe uidetur, epite-

thon canis. Sunt enim aſperrimis dentibus, & omnium firmiſſime retinēt, quæ ſunt ſemel intra fauces recepta.

φείδεο) ου in εο mutatum, & rurſum εο in ου ſi ſit opus. Eſt.n. eadem ratio diſſoluendi quæ contrahendi.

ἡμερόκοιτος) qui interdiu dormit et noctu obambulat, quales fures ſolēt. Suidas piſcē & furē ſignificare ait.

χόρτον δ' ἐσκομίσαι καὶ συρφετὸν

Quod de cane dixit, idē de bobus & mulis intelligi debet. Neq;.n. conuenit parū liberalē eſſe erga eos quorum opera in colligendo uictu plurimū ſis uſus. Monet itaq; Heſiodus in annuū uictum paleas & fœnum comportari debere, quib. hoc quoq; ſubindicat Agricolā nō oportere ſtudioſum eſſe tantū frumenti, ſed etiā aliarū rerum utiliorū, fere fit.n. qui res in ſpeciem nullius precij negligat etiam res maioris precij, ſenſim incipiat faſtidire & amittere. Et notus eſt Senarius.

Εἰ μὴ φυλάσσεις τὰ μικρ', ἀπολεῖς τὰ μείζονα.

δμῶας ἀναψῦξαι φίλα γούνατα

Feriandū eſſe à labore nō tantū hominu, uerūetiam pecori. Sunt.n. recuperandæ uires, alioqui nemo tam ferreus eſſe poterit, qui ſufficeret cōtinuis laboribus, iuxta illud Naſonis:

Quod caret alterna requie durabile non eſt,
Hæc reparat uires, feſſaq; membra leuat.

Et ſacræ literæ præcipiunt ferias eſſe habendas à labore, quas qui negligerent auaricia exagitati, indignos

eſſe

eſſe benedictione Dei. *Et nos docemur experiētia haud temere ad ullam frugem aſpirare eos, qui in præſcribendis laboribus admodū ſunt liberales, & in ſupputando uictu & ocio à labore plus æquo tenaces.*

ἀναψῦξαι) *ſcilicet fac, aut ut ſit infinitiuus pro indicatiuo, refice, recrea famulos*. Et *quia genua feſſis labant, & fatigatio maxime in his ſentitur, ideo dixit famulis chara genua eſſe reficienda.*

Εὖτ᾽ ἂν δ᾽ Ὠρίων καὶ Σείριος

Poſteaq̃ *ordine deſcripſit anni partes, & quid ſinguli fieri debeat, nunc ſubijcit caput de autumno & uindemia.* Hunc *ordinē* Columella *imitatus eſt &* Plin. *aliquando.* Oritur Arcturus *mane cū* Libra *menſe ſeptembri, quo tēpore mane medio cœlo ſunt* Orion & Canis *non procul ab occaſu, tum eſt uindemia facienda.* Addit *deſcriptionem facticij uini, in qua rationē faciendi uuas paſſas complexus eſt.* Vide Plin. & Columel. Coquunt *primū uuas aliquantiſper ſole, poſtea exprimunt uinum & in lacum ſubijciunt.*

Συσκιάσαι) ἀ σὺν & σκιάζω *compoſitum.* Intelligit *autem ex aprico in locum non expoſitum* Soli *auferendas eſſe.*

πολυγηθέος) Epitethon Bacchi, *quaſi dicas lætificantis.* Exhilerat .n. *uinū homines, & nota ſunt* Bacchi Encomia *apud* Poëtas *quæ huc ſpectant, ut* Virgil.

Adſis *lætitiæ* Bacchus *dator.*

Αὐτὰρ ἐπὴν δὴ &c.

Redit ad arationem & ad hyemem. Sunt uero ea repetenda quæ ſupra de aratione diximus. Nam pro qualitate & natura ſoli proſcinditur ager. Feracius ſolū ut minimū ter arari ſolet. Iam menſe Octobri mane cū Tauro occidunt Pleiades & Hyades, item Orion, ſed principio noctis rurſum apparent. Pleiades ſunt in poſtrema parte Tauri, Hyades uero in fronte quas Latini ſuculas uocarunt. Atq; ita abſoluit Poëta annū, quid in uere, quid in æſtate, quid in autūno, quid poſt autumnū, qd Hyeme faciendū ſit. Nūc de nauigatione præcepta quædam ſubijcit, quia fuit illis familiare deuehere fruges & merces quemadmodū etiā alicubi in Homero uidere eſt. Conſtabat autem ueterū negociatio potiſſimū in permutatione merciū, & ideo Heſiodus præcepta tradit.

Εἰ δέ σε ναυτιλίης δυσπεμφέλου

Prohibet ſub Autumnum eſſe nauigandum cū Pleiades occidunt propter tempeſtatē maris, inſaniunt enim uenti, & quēadmodum Virgil. ait, qua data porta ruūt. Cæterum poſt de æſtiua nauigatione dicet, & hanc probat. Orion inſequentis geſtum exprimit in ipſas Pleiades, ideo dixit πληϊάδας φεύγειν. His geſtibus amplificat orationem.

Δυσπεμφέλου) Epitethon nauigationis eſt. Sentiūt enim quàm ſit periculoſum & difficile in alieno elemento uerſari q aliqñ ſeſe crediderc fluctibus. Hanc uocē cō

poſitam

poſitam eſſe puto à δύς & πέμπω, uel q, ægre remittat afflictos, uel q, ſæpe non remittat nauigantes. Varia quæritur Etymologia huius uocis, ſed tamē non ſunt uſq; adeo anxie quærēdæ, q, tantū ad docendū cōpoſitæ ſint

ἠεροειδέα πόντον) quia habet ſpeciem aëris.

Επ' ἠπείρου) in cōtinentē. i. littoralē terrā. In Epirus

χείμαρον) aquam ex imbre collectam.

νηὸς πτερὰ) remos intelligit.

πηδάλιον) gubernaculum nauis, clauum.

ὥραιον πλόον) Scilicet cum iam Ver exactum eſt.

Ὥσπερ ἐμός τε πατὴρ καὶ σὸς μέγα νήπιε Πέρση

Exemplū adiecit Heſiodus patris, quo oſtendit quatenus probari queat nauigatio, & dicit paupertate patrem fuiſſe cōpulſum, quæ nihil nō hominē experiri docet, q, inſtituerit mercaturā. Nemo. n. eos laudat, qui cū beate poſſent in patria uiuere, ultro ſe periculis exponunt. Et Heſiodus negat ex Aſia profugiſſe parentem ſicut plerią; ciues qui propter inuidiam ex opibus conflatam in tuto manere non poterant, non, inquit, illa cauſſa fuit, ſed uictum quærebat.

καὶ τῇδ' ἦλθε) Significat hic ſe in Ionia natū. Magnum mare uocat, Aegeū mare. Aeolicam Cumā, ideo uocat, quia Aeoles eam cōdiderunt. Sita eſt in littorali Aſia

ἄφενος) diuitias ſignificat. Proprie tamen reditus qui quotānis redeunt, ſiue annuos reditus, fingunt autem uenire ab ἔτος ἐνός.

Ἀλλὰ κακὴν πενίην τὴν Ζεὺς ἄνδρεσσι δίδωσι.

Hic locus ad prouidentiã pertinere uidetur cũ dicit Iouem hoĩbus dare paupertatẽ, quia ſæpe accidit ut etiã boni & optimi uiri ſint pauperes. Hũc locũ Ariſtopha. in Pluto diligentiſſime proſequitur, apud quẽ, quæ opus ſunt ad hanc rem, requiras.

Νάσσατο δ' ἄγχ' Ἑλικῶνος

Deſcribit nũc patriã ſuam Poëta, & dictũ eſt iam ſæpe fuiſſe pagum ad radices Heliconis ubi habitauerit Heſiodus, & q; Pauſanias ſcribat ipſum fuiſſe in Helicone ſacerdotem Phœbi & Muſarum. Non incõmode hic uerſus παροιμιακῶς poſſit uſurpari, in quo eiuſmodi laudes patriæ ſuæ enumerat, ut nulla ferè anni parte cõmendari queat, Hyeme inquit mala eſt, æſtate difficilis & incommoda, breuiter nunq̃ bona. Ouid. huius facit mentionẽ.

Eſſet perpetuo ſua quàm uitabilis Aſcra.
Auſa eſt agricolæ Muſa docere ſenis

Τύνη δ' ὦ Πέρση ἔργων

Cum in omni re temporis ratio habenda ſit, Tu uide ô Perſe ut ſuo quæq; tempore facias, alia enim alijs temporibus conueniunt.

Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν

Locus Rethoricus eſt, utitur uero antitheſi, in qua aliquandiu commoratur, & cõmendat nobis denuo mediocritatem, & dicit nõ fruſtra eſſe ſi quis magnũ quæſtũ facere uelit, ut onerarias naues ſibi cõparet, & fieri

non

non poſſe quin ex copioſa merce, copioſum quoque & magnũ fructum quis auferat, tamẽ ſi quis rem ipſam recta uia ſecũ reputet, is procul dubio deprehẽdat res paruas plus ſolidæ habere uoluptatis ac ſecuritatis, q̃ res in ſpeciem magnas. Eſt.n. omnib. in reb. tutior mediocritas. Vocamus autem auctuarias, breues & minores naues, in quibus homines uehi ſolẽt tempeſtate ingruente. Onerarias uero maiores, in quib. onera deportantur.

Δείξω δέ τοι μέτρα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης

Occupationẽ adiecit. Tradam tibi præcepta nautica, tametſi non bene peritus ſim rei nauticæ. Si uolueris debitũ effugere & iniucundã famem, oſtendã tibi modum quõ cõmodum ſit nauigare, & quõ non cõmodum, licet nauigationis peritus non ſim.

λιμὸν ἀτερπῆ) *famis propriũ epitethon. Nam ut dici ſolet, præter ſeipſam cætera oĩa edulcat fames. Et Homerus elegãter uẽtris importunitatẽ deſcribit in Odyſ.*

πολυφλοίσβοιο) *ficticia uox eſt, qua uſus poëta p antonomaſiã pro ſtridenti mari, φλοισβὸς.n. nihil ſigni.*

Σεσοφισμένος) *peritus. Nam σοφίζομαι eſt doceo. Inde Sophiſta ſimpliciter doctorem ſignificat. Deinde ubi illi ſe uerterunt in inanem oſtentationem uocabulum cœpit in uicio eſſe, ſicut Tyrannus.*

εἰ μὴ ἐς Εὔβοιαν ἐξ Αὐλίδος

Subſequitur nunc occupationẽ hiſtoriola, in qua cõmemorat quõ uictor extiterit carminib. in Calchide, &

Muſis ſuis in Helicone uictoriale præmium dedicarit, ut dignũ erat homine poëta. Aulis ciuitas littoralis eſt in Bœotia, non procul ab Helicone, neq; procul fuit ab Aulide in Eubœam. Conuenerunt autẽ Græci in Aulide cũ eſſent profecturi in Phrigiã. Vide Iphigeniã Euripidis

Calchis eſt urbs celebris in Eubœa, hodie Nigropont uocant, non multo ante à Turcis magna ui expugnata. Apparet ſanè Heſiodũ Homero poſteriorem centũ ferè annis fuiſſe, proinde cũ eo in hoc certamine nõ certauit.

τρίποδ᾽ ὠτώεντα) id eſt, tripoda auritũ, Athenæus author eſt Tripodas ſignificare pocula. nonnunq̃ menſas, & ſellas quoq;. Puto eũ hic loqui de poculo quod aures habere ſoleat & tres pedes. Vocãt autem Græci anſas aures, quemadmodum Germani quoq;.

ἀνέθηκα) Id eſt, repoſui, conſecraui, uel dedicaui, hinc ἀνάθημα.

ἐπέβησαν) nam βιβάζειν eſt ſtatuere, & tanquàm greſſus regere, uſus eſt Homerus in ſecundo Iliados.

μοῦσαι γὰρ μ᾽ ἐδίδαξαν) Significat diuinitus eſſe doctos poëtas, quod hi qui egregiũ quiddam in poëtica efficere uoluerint, opus habeant furore poëtico diuinitus inſpirato quem furorẽ recte φυσικὰς ἀρετὰς dixerunt. Et Homerus elegantiſſime huiuſmodi iudicium in homine, & hunc motũ qui exiſtit in Heroicis animis, aureã cathenã cœlo dimiſſam eſſe dixit, ſignificans ſingularem quandam uim ſupra captũ cõmunem uulgi diuinitus dari.

Ἤματα

Ἤματα πεντήκοντα μετὰ τροπὰς &c.

Aliud caput de æſtiua nauigatione quã probat & dicit ſub finem æſtatis tẽpore calido eſſe nauigandũ, tũ. n. nõ facile perire hoĩes, niſi aliquo ſingulari malo pẽant.

Ἐν τοῖς γὰρ τέλος ἐστὶν ὁμῶς ἀγαθῶν τε κακῶν τε

Prouerbialis eſt hic uerſiculus & ualde pius, quo admonemur bonitati diuinæ adſcribendum, ſi quẽ proſperum ſucceſſum rebus noſtris uidemus, atq; hoc noĩe gratias Deo quoq; agere, ne ingratitudine noſtra offenſus finem imponat bonitati erga nos, ac deſerat quos prius fuerat amplexus & tutatus. Rurſus ſi qñ mole multorũ malorũ premimur, non ita frangi oportere & deijci animo, ut nõ ſperemus Deũ facile finem impoſiturũ omnib. iſtis malis. In hanc ſententiã apud Homerũ grauiſſime multa dicuntur. Poteſt & prouerbialiter in eos accommodari qui omnia poſſunt.

Μηδὲ μένειν οἶνόν τε νέον καὶ &c.

Adiecit præceptum dignum memoria, uidelicet tempeſtiue eſſe redeundũ domũ. Nam oculus Domini paſcit equũ ut dici ſolet. Et eſt hæc cauſſa quare melius ſit illam nauigationem ante autumnum conficere. Quia non ſolũ nouũ uinum ſoleat remorari inſtitutã nauigationem, uerumetiã autumnales imbres & tempeſtates quotidie impendẽtes, & ꝙ ſæuiſſimi flatus auſtri ut maxime tũ inſaniãt. Itaq; minime tutũ eſt tũ ſe uelle mari cõmittere, et cõmodã nauigationẽ ꝓpter pocula noui uini intermittere.

χειμῶν' ἐπιόντα) Tempeſtatē ſequentem, uel impen dētem, ſic quoq; in oratione dominica, & ἐπιούσα dies, dicitur dies impendens & ſubſequens. Notus uentus eſt pluuialis, νοτὶς enim humorem ſignificat.

Ἄλλος δ' εἰαρινὸς πέλεται πλόος &c.

Præceptum eſt de uerna nauigatione quā à ſigno de ſcribit. Quandò erumpunt primū, inquit, ex ramis aūt arboribus germina aut flores, idq; quantū eſt ueſtigium cornicis, tum eſt mare meabile. Addit tamē correctionē qua deinde peruenit in locū cōmunem, q̄ oia obediant pecuniæ, fateor mare eſſe nauigabile uerno tēpore atqui ego laudare non poſſum, propter uariā tempeſtatē & pericula quæ nauigantibus ita inſtant, ut aliquis diffi culter effugiat malū. In cauſſa eſt ſtulticia humanæ men tis qua etiā ipſum petimus cœlū, neq; quicq̄ inacceſſū re linquimus.

χρήματα δὲ ψυχὴ πέλεται &c.

Gnomica ſententia eſt qua rationem cōplectitur, cur homines in tantā ſtulticiā incurrant, & dicit hoc pecuniam poſſe quā hoīes pluris faciunt q̄ animā. Late patet huius ſententiæ uis, in qua explicanda multū operæ doctiſſimi quiq; cū Latinorū, tum Græcorū ſumpſere. Et pauciſſimi ſunt qui expendant in quanta mala funeſta pecunia miſeros ducat.

Μὴ δ' ἐνὶ νηυσὶν ἅπαντα βίον

Id eſt, ne ſemel adducas in diſcrimen quicquid eſt rerum tuarū, nec oīa nauib. cōmittas, ſed retine quædam

& uiliora impone, ne ſi nauem fregeris de toto uictu periclitcris. Generaliter uero mediocritatis laudem continet, quã qui ſeruãt, nec nimiũ diteſcere ſtudẽt, fit ut ſemper habeant unde uiuãt, cũ alij qui oĩa in quæſtũ producunt de tota re familiari, uel augenda uel amittenda incertam aleam fortunæ cogantur ſubire.

Δεινὸν δ' εἴκ' ἐπ' ἄμαξαν

Adiecit ſimilitudinẽ ab onuſto plauſtro ductã. Perinde enim ut ſi quis ſupra currum, immenſum onus ponat cuius molẽ axis ſuſtinere nequeat, fieri non põt, quin cũ magno diſpendio oĩa onera impoſita diſſipentur Ita in nauigatione quoq; uſu uenire ut nimium multa uehendo periculum accerſant & nihil perficiant.

Μέτρα φυλάσσεσθαι

Concludit nunc Epiphonemate generali & dicit modum eſſe ſeruandum. Et quia ſupra de mediocritate multa diximus, repetat ea qui uolet.

Καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος

Occaſio ſiue oportunitas optima in omnib. reb.

Ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν

Præceptũ de cõiugio, Tempeſtiue ducas uxorẽ, dum adhuc uires integræ ſunt & florent, nõ in extrema ſenecta qñ effœtæ frigẽt in corpore uires. Plato & Ariſtoteles de hoc tempore diſputarunt, nam circiter trigeſimum annum ſunt confirmatæ uires & maturuerũt.

τέτρ) duale eſt, & ſignifi. quatuor. Iulius Pollux ex-

ponit pro quatuordecim, & quinto pro decimoquinto anno. i. quinto ſupra decimũ. Ariſtoteles & Plato conſtituerũt puellæ decimũ octauum annũ nubendi. Præcipit aũt Heſiodus adoleſcentulã eſſe ducendam ut caſtos mores imbibere queat & adſueſcere ad mores mariti, quod fruſtra expectet quis ab anu. Ibi enim nulla ſimilitudo morum eſt, ergo nec ulla amicicia, & tamen oportet ut ſit ſimilitudo quædam uitæ in coniugio, quia Iureconſultus dicit eſſe indiuiduam ſocietatem. Ariſtoteles recenſet in Oecono. hunc uerſum

Μὴ γείτοσι χάρματα γήμῃς

Id eſt, ne uicinis gaudia et ludibria ducas propter tuũ infortuniũ & malũ, nempe mala uxore. Et χάρματα exponunt ludibria, hoc eſt, ne iocus fias quod talem duxeris uxorem. Nam uicini cuiuſq; produnt ingenium.

Οὐ μὲν γὰρ τι γυναικὸς &c.

Commendat bonam mulierem hic uerſus, quam etiam ſacræ literæ non uulgariter prædicant.

Δειπνολόχης) cõmeſſatrice quæ paſſim adeat conuiuia. Suidas Δειπνολόχον exponit κλεπτοτρόχον.

κ ἥ τ᾿ ἄνδρα καὶ ἴφθιμον) Efficit ut etiã ualidus uir ante tempus ſeneſcat, uritq; ſine face. i. clam, etiãſi foris nihil appareat. Vocat aũt crudã ſenectã q̃ tẽpeſtiua eſt. Sic Vergil. Cruda deo uiridisq; ſenecta.

Galenus in libro de conſeruanda ualetudine dicit eſſe triplicem ſenectutem, Primam uocari crudam, & qui

in ea ſunt ὠμογέροντας dici Secũda eſt circiter annum ſexageſimũ, qui in ea ſunt γέροντας dicimus. Tertia eſt decrepita, qui eam attigerit πέμπελον uocamus.

εὕει) exiccat, urit, &c. Dicitur etiam αὔει, utrunque eſt apud Homerum.

Εὖ δ᾽ ὄπιν ἀθανάτων μακάρων

De Religione, Cole Deos religioſe & obſeruanter. Ita enim omnia proſpere ſuccedent. ὄπις curam & reſpectum ſignificat proprie.

Μὴ δὲ κασιγνήτῳ ἶσον

Hoc præceptũ plenum humanitatis eſt, & ſignificat nullam amicitiã, nullã neceſſitudinẽ præponendam eſſe ſanguinis coniunctioni. Cice. lib. 1. ad Atticũ, Poſteaq̃ à fratre diſceſſi, neminẽ pluris q̃ te facio. Eſt uero à natura & diuinitus homini inſpiratũ, nullã eſſe ſanctiorem coniunctionẽ q̃ fraternã. Quod ſi uero alium tibi adiunxeris, tunc uide inquit ne ſtatim te ſeiungas ab illo, quia non multum conducit nouos amicos habere.

Μὴ δὲ ψεύδεσθαι γλώσσης χάριν

Hoc eſt, ne præ te feras beneuolentiam ſimulatã nec aliud ſentias & aliud dicas. Hæc eſt germana expoſitio, nec eſt ita accipiendum, ut χάριν χρημάτων intelligas, ſed ne ſimules, ne præ te feras linguæ quandam gratiam, ne benignitatem linguæ ementiaris.

ἤ τι ἔπος εἰπὼν &c.

Si quis aut uerbis offendet alium, aut manibus uim

inferet, memor ſit quod retalietur iniuria multiplici-ter. Nullum enim malum impunitum.

Εἰ δέ κεν αὖθις &c.

Aliud præceptũ, Sit ne admittendus denuo is qui amiciciam uiolauerit, & cupiat nobiſcum redire in gratiã. Reſpondet eſſe recipiendum, q̃ ſatius ſit redire in gratiã cũ amico ueteri, q̃ nouos ſubinde amicos adiũgere.

σὲ δὲ μὴ τι νόον καταλεγχέτω εἶδος

Tuam mentẽ ne coarguat uultus.i. ne uultus præ ſe ferat iracundiã & ſimultatem, ſed uide ut ex aĩo eijcias oẽm memoriã priſtinarũ iniuriarum, nulla ſit ſignificatio offenſi animi. In ſumma, ſanciatur ex aĩo ἀμνηστία. Nam nihil illiberalius, nihil inhoneſtius eſt q̃ ſimultatem alere, eſtq; alienum ab omni humanitate. Nulla unq̃ fuit tanta coniunctio hoĩm quæ nõ offenſi aliquid ſenſerit. Et cum Ouidius dicat Oreſtem cũ Pilade in gratiã rediſſe, nemo eiuſmodi illiberalis ingenij ſit, ut propter inueteratum odiũ, uiam amico in graciã redeundi præcludat. Hoc præceptum diligenter inculcat Heſiodus q̃ amicicia ſit neceſſaria in rebus humanis. Sumus.n. nati ad ſocietatem. Ergo qui aufert amiciciam, aufert ſocietatem. Et M. Cicero inquit, Neq; cœlo, neq; aqua, neq; aëre nos uti frequentius quàm amicicia.

σὲ δὲ μὴ) accuſatiuus pro datiuo Attice.

Μὴ δὲ πολύξεινον μὴ δ' ἄξεινον

Vtraq; extrema liberalitatis fugienda eſſe monet.

Eſt

Eſt enim prodigus & exhaurit facultates oēs, q̄ crebro uult conuiuari. Contra ſordidus eſt qui nemini de ſuis cō municat, & qui ſuum ipſe defraudat genium. Ex prodi galitate homines decoctores ueniunt qui inuolant in bo na aliena, ex ſordiditate inhumanitas naſcitur, ut nemi nem amicum habeas.

Μὴ δ᾽ ἐκ κακῶν ἕταρον &c.

Admonet malorū conſuetudinem eſſe fugiendam, cor rumpunt enim bonos mores colloquia praua. Proueniūt aūt duo mala ex malorum cōmercio, primū, quia nos in duimus mores iſtius qui cum uiuimus. Secundo etiam fa mam propriā proſtituimus, quia etiāſi nō corrumpatur aliquis, tamen homines iudicant nos corrumpi, quia & prouerbium dicit, Claudo uicinus claudicat ipſe breui. Ergo malorum conſuetudo eſt uitanda.

Μὴ δ᾽ ἐσθλῶν νεικεσῆρα

Id eſt, ne facias conuicium bonis, quia uirtus eſt hono re afficienda. Sunt aūt peſſimi omnium hoīum, qui egre giæ uirtuti nō tantū honorem meritum auferūt, uerum etiam de uirtute bene meritos conuicijs proſcindunt. Huiuſmodi conuiciatorē principū & bonorū uirorum deſcribit Homerus Iliados li. 2. Et conſolari debet bonos q̄ impoſſibile ſit in benefactis inuidiam effugere, quem admodum nec corpus umbram poteſt declinare.

Μηδέ ποτ᾽ οὐλομένην πενίην &c.

Congeries quædā præceptorū eſt. Docet aūt hoc loco

nemini exprobrandam eſſe paupertatem, ratio eſt q̃ ſit donum Dei eſſe diuitẽ uel pauperem. Grauiter profe ℞o dictum. Sunt .n. qui laudẽ ingenij captant & magni uiri haberi uolunt, ſi pauperes & miſeros non ſolũ præ ſe cõtemnant, uerumetiã conuitijs proſcindant. Hos ad monet Heſiodus ut perpẽdant calamitoſum eſſe, non in noſtris uiribus, ſed in fortuna ſitũ eſſe. Itaq; non eſt libe ralis ingenij calamitatem exprobrare cuiq̃. Neq; .n. in noſtris uirib. eſt ut abundemus, & quotidie experientia condiſcimus, alijs laborantibus nihil, alijs dormientibus omnia, conficere Deos. Qui plurimum laborant, egent plerunq; & contrariũ apparet in ijs qui non laborant.

οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον) Græci apponũt plura epitetha ſine coniunctione.

τέτλαθ᾽) ſuſtineas, auſis &c.

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος

Generalis hæc ſententia eſt. Linguæ theſaurus inter homines optimus. Nam ſermo uincit oẽs opes & quicquid eſt admirabile in rebus humanis. Verũ ita ſolet euenire, ut quo res melior eo frequẽtiori quoq; i abuſu ſit. Recte itaq; dicit poëta: Parcæ linguæ magnã gratiam eſſe, hæc eſt, quæ in loco loquitur, quæ non ſolet effutire quidlibet ſine delectu & ratione. Et garrulitas non tam alios quam ipſos authores lædit.

Μηδὲ πολυξείνου δαιτὸς δυσπέμφελος &c.

Alíud præceptũ, debere nos aliq̃d cõferre in publicũ, q̃ nos

nos uiciſſim multa accipimus à Magiſtratib. hic ſenſus conuenire huic loco uidetur, quē tranſtulit poëta ad cōuiuium, ubi ut paruo ſumptu multi aluntur, ita etiam in Rebuſp. paruo ſumptu, paruo tributo nobis cōparamus pacem. Poteſt & hic ſenſus eſſe, ut ſi qñ amici & cognati conueniunt, nō ſimus ſordidi, ſed ut libenter et noſtra cōferamus ad publicū cōuiuiū. Nā paruo ſumptu magnū lucrū emitur, dū collatiōe multorū apparatur ſplēdidius. Δυσπέμφελος à δὺς & πέμπω difficilis, moroſus, quaſi dicas, ægre mittens, der nit gern gibt. Supra dixit ναυτιλίης δυσπεμφέλου.

Μηδέ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διῒ λείβειν

Hactenus leges tradidit quæ ad mores ptinent, iam tradet ceremonias, id eſt, ritus ſacrorū, fuit. n. hic poëta ſacerdos. Sunt autē illi ritus ſymbola quædā .i. allegoriæ, ut in Moſe. Boui trituranti ne obligaueris os, ſignificatur quo aīo in illos eſſe debeamus quorū opera utimur, atq; ita gratitudinis illo geſtu admonemur erga homines. Non. n. bobus ſed hoībus ſcribebatur lex. Ad hunc modum & de his præceptis iudicandū eſt. Nunq̄ ab aurora .i. mane Ioui libes nigrū uinum manibus illotis. Significat ſacra reuerenter eſſe tractanda, & ut nō ſolū foris corpus uerumetiā animū à cōtagione uiciorū abluāt. Hæc reuera ex Patrib. ſumpta ſunt. Alluſit & Virg. ad eam conſuetudinem, q̄ illotis manibus nō tractabant ſacra antiquitus dū ait: Donec me flumine uiuo Ablucro.

Et Hector apud Homerum ex pugna rediens negat idipſum ſibi licere.

Μὴ δ' ἄντ' ἠελίοιο

Aliud, Aduerſus Solem ne meito. Verecundiã & pudorem cõmendat nobis hac ſententia, ut diſcamus honeſtos & magnos uiros reuerenter eſſe tractandos.

Ἑζόμενος δ' ὅγε &c.

Commoratur in præcepto uerecundiæ, & recenſet aliquot ritus qui adhuc apud Turcos durant. In Turcica enim lege ingens flagiciũ deſignari credunt, ſi quis in publico cacaret aut mingeret. In lege Moſi quoq; mandatum erat ne quis cacaret in caſtris. Eſt aũt nõ minus religioſum Turcis ut ſedentes mingãt q̃ noſtro poëtæ. Vñ apparet Mahometen ueteres quoſdã ritus inutiles ſuis poſteris pro iuſticia, quæ coram Deo eſt, reliquiſſe.

εὐερκής) *dicitur id quod bonum ſeptum habet.*

Μὴ δ' αἰδοῖα γονῇ πεπαλαγμένος &c.

A congreſſu uxoris ne ſacra accedas. Admonet rurſus uerecundiæ, & ut ſacra pure peragantur. Intelligit aũt ſacra quæ dijs domeſticis fiebãt. Habebant.n. oẽs in ueſtibulo aras quaſdã quibus ſoliti ſunt imponere Veſtã, in cuius tutela res erat familiaris. Facit huius Deæ mentionem alicubi Virgilius.

Μὴ δ' ἀπὸ δυσφήμοιο τάφου &c.

Ab hilariore conuiuio & non à triſtibus ſacris accedendum eſſe ad uxorem, quòd ex humido naſcuntur &

aluntur oĩa animantia, & ideo Venus ex mari orta.

Δυσφήμοιο) *ominoſo & infauſto à* δυσφημέω.

Μηδέ ποτ' ἀενάων ποταμῶν &c.

Poëtæ ſenſerũt uim quandã numinis eſſe infuſam in oẽs res, itaq; et oĩbus fluminibus ſuos deos finxerũt q̃ illa agitarẽt & mouerẽt, ob quã cauſſam et ſacra illis fecerũt.

ὃς ποταμὸν διαβῇ κακότητι, *hoc eſt, qui tam prophana mente eſt, ut contemnat hanc religionem, is feret infortunium à Dijs.*

Μηδ' ἀπὸ πεντόζοιο θεῶν &c.

Non eſſe ungues præcidendos in conuiuio.

πεντόζοιο) *à manu quinq; ramorum.*

Μηδέ ποτ' οἰνοχόην τιθέμεν

Nunquàm pone lagenam ſupra poculum, non ſatis conſtat quid uoluerit ſignificare hoc ſymbolo.

Μηδὲ δόμον ποιῶν &c.

Id eſt, Spartam quam nactus es orna, In quocunq; uitæ genere uerſaris in illud incumbe, nec cogita quo pacto ſubinde mutes tuam functionem. Ita fiet ut aſſiduitate et diligentia ad frugem peruenias quod non fiet ſi tibi non cõſtiteris & ex alio uitæ genere ſubinde in aliud tranſferaris. Malũ omen eſt ſi crocitet Cornix, ut apud Virg. Sæpe ſiniſtra caua prædixit ab Ilice Cornix.

λακέρυζα) *pro* κελάρυζα *.i. garrula, ſtridula arguta, proprium epitethon cornicis, à* κελαρύζω *quod ſignificat reſono.*

Μὴ δ' ἀπὸ χυτροπόδων &c.

Ex ollis non ſacrificatis ne capias cibum .i. ne edas primũq̃ dixeris precationẽ. Elegans cũ primis & pium hoc præceptũ eſt, neq; dubiũ quin à Patribus ſanctiſſimis ſit deſumptũ. Apud Homerũ nunq̃ pocula ſumũt, niſi prius libauerint. Eandẽ conſuetudinẽ & apud Virg. Dido (ſeruat.

Μὴ δὲ γυναικείῳ λουτρῷ

Commendat rurſus uerecundiam. Deinde admonet ſacra non eſſe illudenda, quod ſemper pœnas impietatis dederint qui religiones contempſerunt.

Μὴ δέ ποτ' ἐν προχοῇ &c.

Non eſſe perturbandos fontes. Nam ſi honor eſt habendus bonis rebus, etiã fontibus debetur ſuus honor ex quibus bibimus. Quare & hi in fontes recte immungere dicuntur qui ſacram doctrinam commaculant.

Φήμη γάρ τε κακὴ πέλεται

Significat nullã famã oĩno perire & nõ eſſe oĩno de nihilo quod uulgo fertur, quemadmodum & ille dixit,

Sed nequit ex nihilo uolucris prorumpere fama
Et partem ueri fabula quæq; tenet

Locus Virgil. in 4. Aenei. hinc deſumptus cum ait:

Fama malum quo non aliud uelocius ullum
Mobilitate uiget uireſq; acquirit eundo. &c.

Homerus fingit quoq; Famã Deam eſſe & nunciã Iouis,

μετὰ δέ σφισιν ὄσσα δεδήει (lib. 2. Ilia.
ὀτρύνουσα ἰέναι Διὸς ἄγγελος

IN HESIODI DIES.

TRADIT *diſcrimina dierū qui fauſti uel inauſpicati ſint, item alia alijs diebus licere. Quædam uero diſcrimina ad cauſſas naturales referri poſſunt, quædam ſunt ex ſuperſtitionib. Sunt aūt eatenus diſcrimina ſeruanda, quatenus cauſſæ naturales cogūt. Superſtitio uero præter cauſſas naturales eſt, & ex impietate profecta. Eſſet uero inſania nō habere naturæ rationem, cū illa nobis uſui ſit, & noſtra cauſſa à* Deo *condita. Itaq; diſcrimina dierū, nata ſunt aliqua ex parte, ex aſpectib. quibus* Luna *intuetur ſolē. Sicut* Medicorū Critici, *ſeptimus, quartusdecimus, uigeſimusprimus.* Nam *quadrati aſpectus cie nt pugnā naturæ cū morbo, ſed ſuperſtitioſa obſeruatione aucta ſunt.* Nā *inde apparet non eſſe certā rōnem diſcriminis dierū apud* Heſiodū, *q; ait, alijs alios dies probari.* Primus *dies ſacer eſt. Sunt. n. oīa initia ſacra.* Quartus *item ſacer, quia eo die prodit à coitu* Luna *& uideri poteſt ſacer, quia principiū eſt conſpiciendæ* Lunæ. *Septimū diem uacuū facit, quia* Luna *diſtat à* Sole *quarta parte* Zodiaci, *qui aſpectus quadratus dicitur, et eſt inauſpicatus.* Nonus *& octauus dies utiles prædicantur creſcentibus, & recte quidem. Etenim humores alit creſcentia* Lunæ. Vndecimus *& duodecimus uarie laudantur, quia trigono aſpectu* Solem Luna *intuetur, eum aſpectum uocant beneficum.*

ἤματα δ' ἐκ διόθεν

Proponit Poëta ſe dicturũ de obſeruatione dierũ iuxta ordinationẽ diuinã, q ſint auſpicati dies & qui inauſpicati. Orditur à prima menſis die quã dicit optimã eſſe. Et enumerat congerie quadã quid eo die populus agere conſueuerit. Solebant autẽ in ferijs labores mercenariorum expẽdere, atq; pro his numerare et paſcere quoq;. Item in ferijs conueniebat populus ut iudicaretur, doceretur de religione, & ut mores formarẽtur. Tum Scenici ludi fiebãt qui uice concionũ fuerant. Et hi ritus ad res politicas & nõ phyſicas referẽdi ſunt, ptinent.n. ad mores ex quibus ſumpti ſunt, & non ad res naturales.

Ενη) Prima dies eſt, ἕνας ἀρχὰς ueteres Magiſtratus. De hac uoce copioſe Suida.

πείκειν proprie de ouib. dicitur, & ſignificat tondere. ὀΐς) pro ὄϊες. τῇ ρ ταύτῃ. ſcilicet duodecima die.

ἀερσιπότητος) in aëre pendentis, uel pedes in aërem eleuantis, epitethon araneæ.

ὅτε τ' ἴδρις σωρὸν ἀμᾶται) hoc exponunt de formica, ſed haud ſcio an recte.

Μηνὸς δ' ἱσταμένου &c.

Abſoluit iam primũ, quartũ, ſeptimũ, octauũ, nonũ, undecimũ & duodecimũ diem, quos uero omiſit uult uideri medios. Iã proſequitur in enumerando & dicit cauendum eſſe ne ſementẽ faciamus tredecima die. Eſt aũt optima ad alendas atq; educandas plantas. Quod aũt ſationi tre-

ni tredecimũ diem ait obeſſe, propter immodicũ humo rem ſit. Vetant. n. ſementẽ facere in ſolo humidiore iuſto Contra plantas ſerere præcipiunt, pluuijs etiã tẽpeſtatibus. Plinius, Arborum radices Luna plena operito. Ex Plinio illa facile poſſunt intelligi.

Εκτη δ᾽ ἡ μέσση μάλα &c.

Decima ſexta dies ualde incõmoda eſt plantis, quia ſicut tredecima dies utilis erat plantis, ꝙ tũ Luna propè erat plena & humor redundabat, inutilis uero ſationi, ut dictum eſt, ita decima ſexta dies decreſcente iam Luna inutilis eſt & incõmoda plantis, utilis uero maribus gignendis. Nam ex humido ſemine fœmellæ, ex ſicciore puelli naſcuntur. Et decreſcente Luna ſemen minus humidum eſt quàm creſcente.

Οὔτ᾽ ἄρ γάμου ἀντιβολῆσαι

Id eſt, non eſt utile puellis ut tum contrahant nuptias, quia à plenilunio cœpit iam humor deficere. Et addidit quædã paſtoralia officia, ꝙ illud tẽpus ſit bonũ caſtrationi, ꝙ hoc tpe conueniat ſtabula paſtoralia munire, ꝙ ſit bonus dies gignendis maribus. Poſtremo ꝙ aptus ſit dies conuicia dicere, mendacia proferre, blandos ſermones miſcere, & arcana colloquia habere. Quæ omnia ad quadratum aſpectum pertinere uidentur.

Μηνὸς δ᾽ ὀγδοάτῃ &c.

Hoc tempore caprum & bouem caſtrare conuenit.

Εἰκάδι δ' ἐν μεγάλῃ &c.

In uigeſima die dicit prudentem uirum naſci, & qui bona indole præditus ſit.

ἵστορα) *eum uocat qui multa ſcit & uidit.* Hinc ἱστορία, *quaſi dicas inſpectio, et* ἱστορεῖν *coràm intueri et colloq.*

Κούρῃ δέ τε τετρὰς

Id eſt, *Puellæ gignendæ eſt bona decima quarta.* Nam *tum* Luna *abundat humore.* Et *hac die (inquit) hoc eſt in oppoſitione conuenit boues, canes & mulos cicurare. Nã qñ abundãt humore, neceſſe eſt eſſe mitiora animantia, qa lumen* Lunæ *eſt gelidũ magis et calor tẽperatior.*

Εἰλίποδας) *quaſi dicas, curuantes uel trahentes pedes, qua uoce* Homerus *libenter utitur.*

περιφύλαξο δὲ θυμῷ &c.

Ἄλγεα θυμοβορεῖν μάλα &c.

Quartam diem à fine menſis, & decimã quartã improbat, haud dubie, quia tum oppoſitio, tum interluniũ lædunt corpa. Ideo *dicit* θυμοβορεῖν, *quia cõſumunt animũ. Qui laborant colericis morbis ad poſtremã quartã magis languent,* Phlegmatici *uero contra.* Et *poſtremos illos dies in* Luna *uocãt colericos dies, quòd concitent in corporibus ſiccos humores.*

Ἐν δὲ τετάρτῃ μηνὸς ἄγεσθαι &c.

In quarta die Menſis *ducenda eſt uxor & obſeruanda auguria & dijudicanda.* Eſt *autẽ* Metatheſis *in* ἔργματι *nomine, quod à* ῥέζω *uenit.*

περίμπτας

πέμπτας δ᾽ ἐξαλέασθαι

Quintas monet eſſe fugiendas, uidelicet primã quintam, decimã quintam, & uiceſimã quintã. De qua re cũ nulla ſit naturalis ratio, cõtenti ea ſimus quæ de religione eſt. Per id enim tempus obambulant Furiæ & expetunt pœnas à ſceleratis hominibus.

Μέσσῃ δ᾽ ἑβδομάτῃ Δημήτερος

Abſoluit præceptiones de dierũ diſcriminibus, quæ uero nunc ſequuntur ex quibus rõnibus nata ſint, dixi paulo ante. Itaq; nunc monet poëta frumentũ eſſe uentilandũ non creſcente ſed decreſcente luna, quia humor incõmodus lædit frumentũ, ariditas uero prodeſt. Quare manifeſta ratio eſt ex uſu rerũ, cur fruges à plenilunio iubeat uentilare, quia ſub id tẽpus excitantur uenti & aura ſiccior eſt. Prodeſt aũt importari frumentũ ſiccius, nã madidum ſtatim corrũpitur importatũ. Dictum eſt autẽ ſupra q; Varro præcipiat aream fieri debere rotundam.

ὑλοτόμον τε ταμεῖν θαλαμήια &c.

Aliud præceptũ. Faber ſecato ligna ad thalamũ media ſeptima i. decreſcente luna. Diximus autẽ ſupra ex Plinio q; materia decreſcente luna cædenda ſit, q; illa firmior ſit, quæ uero creſcente cæditur, ilico putreſcit.

In quarta uidelicet die incipe glutinare naues fragiles quod rectius fit cum aura eſt humidior.

Εἰνὰς δ᾽ ἡ μέσση ἐπὶ δείελα

Nona dies media .i. decima nona meridiana melior

dies ſcilicet eſt. ἐπιδείελα eſt aduerbiũ pluralis numeri, ſicut πρῶτα. δείελον creſpulum uocant, δειλινός et δείελος meridianus, et meridianũ tẽpus δειλινὸν uocãt.

Πρωτίστη δ' εἰνὰς πάντ' ἀπήμων &c.

Prima nona dies, ſcilicet à principio menſis prorſus innocua eſt. Propter ter geminum aſpectũ cũ Sol abeſt à ſignis. Hæc dies utriſq; gignendis accommodata. Et nunquàm prorſus mala dies eſt, uidelicet, ſi aliquid ea die facias quod conueniat.

παῦροι δ' αὖτ' ἴσασι &c.

Pauci ſciunt uigeſimã nonã optimã menſis, & loquitur de biduo ante ἕνην καὶ νέαν. Eſt.n. tum bona dies ad aperiendũ doliũ, itẽ boues mulos & equos aptare iugo. Ad hæc bona dies eſt demittere nauẽ in altũ, quia ſub id tempus eſt temperatiſſima & tranquilla aura.

ἄρξασθαι πίθου Græciſmus eſt pro aperire dolium.

παῦροι δέ τ' ἀληθέα κικλήσκουσιν

Id eſt, Pauci certum ſciunt quæ dies præſtet, pauci recte ſeruant hoc dierum diſcrimen.

Τετράδι δ' οἶγε πίθον.

Media quarta, id eſt, decima quarta dolium aperi, quod hæc dies præ omnibus ſacra ſit.

παῦροι δ' αὖτε μετ' εἰκάδα &c.

Ἔλλειψίς eſt, nam ad dies referri debet ut ſit ſenſus, Pauci poſt uigeſimã menſis optimã probant ſequentes dies. Iã & tempeſtatũ & corporũ maxime mutationes fiũt

princi-

principio poſtremæ quartæ quod obſeruãdo poteris diſcere.

Αἱ δὲ μὲν ἡμέραι εἰσὶν &c.

Epilogus præceptorum eſt. Aliæ dies ſunt hominibus magna utilitas, aliæq; ſunt ancipites. μετάδουπον enim ſonat promiſcue. Eſt igitur diligenter conſyderandũ quid religio præcipiat, deinde qd oriatur ex cauſſis naturalibus, ut ſi Luna ſit in ſigno illo quod dominatur mẽbro alicui, id membrũ naturali de cauſſa uetant tangendũ eſſe ferro, ita de reliquis ſentiendũ. Quod aũt nõ ex uera religiõe neq; de certa cauſſa naturali fit illud ſuperſtitio eſt.

ἀκήριοι οὔτι φέρουσαι,

Politianus uidetur uertiſſe emortuos dies. Et Homerus Somnia uocat ἀκήρια quaſi dicas, inania.

Ἄλλος δ᾽ ἀλλοίην αἰνεῖ,

Hic uidemus Heſiodũ nõ ubiq; ſecutũ certam rationẽ, ſed in pleriſq; ſuperſtitionẽ & conſuetudinem hoim.

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη &c.

Miræ ſunt uices rerum, & natura tam multipliciter nos lædit quàm iuuat.

Τάων εὐδαίμων τε καὶ ὄλβιος &c.

Bene ille habebit, q ſeruauerit quidem dierũ diſcrimina. Adiecit tñ Correctionẽ, q, alij alias probent ac laudent. Verũ iſte inculpabilis erit Dijs. i. ille non peccabit q ſuo quæq; die fecerit, et q auguria. i. ſigna et tranſgreſſiones obſeruat, hoc eſt, qui nõ uiolabit ea q̃ religioſe et utiliter cõſtituta ſunt. Nã Dij fauẽt ijs q natura recte utuntur.

τέλος.

Hesiodus in illa Ethnica vetustate sapientes fuit et cum literas et doctrinam de moribus et de natura traderet, relinquit libellum in pueribus tabulis scriptum, qui videtur rudioribus fuisse generis quaedam prima institutio, et ut nunc loquimur Paedagogus.
Continet enim initio doctrinam de bonis moribus, deinde anni species et metas, ut nos calendaria habemus. Maxime autem decet homines haec duarum rerum intellectum habere scilicet bonorum morum et temporum, ideo titulum fecit operi Ἔργα καὶ ἡμέρας, ut breviter commonefaceret lectorem, non solum de summa operis, sed etiam de tota nostra gubernatione, in qua praecipua cura sit diligere honesta et convenientia opera et recte distribuere tempora.
Cum igitur libellum illum Hesiodi familiarem esse omnibus studiosis oporteat, decrevi eum enarrare, et studiosos ad audiendam eius interpretationem invito et adhortor. Vetustas ita describebat illud poema, ut nunc legerem Catechismum. Hoc igitur negligendum est minime, cum omnes disciplinae Dei beneficio, iuncto studio colantur. Nam et ex poemate studiosus poterit in doctrina Sphaerica de ortu et occasu siderum, et exempla de moribus conferre ad Decalogum vitae et incundum est. Hinc collatio docet, Quid sit lex naturae.